

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

10. 07.

27-28

1936.

XVIII AASTAKÄIK

P. LUHTEIN

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 27-28 — 1936.

Sisustik:	Lk.	Sommaire.	Pages
<i>Kindralmajor N. Reek:</i> Mõtteid juhtimisest	665	<i>Général de brigade N. Reek:</i> Considérations sur le commandement	665
<i>Ho.:</i> Sport ja riigikaitse	668	<i>Ho.:</i> Les sports et la défense nationale	668
<i>G. S.:</i> VIII Vabadusristi-päev	672	<i>G. S.:</i> 8-me journée de l'Ordre de la Croix de Liberté	672
<i>A. S.:</i> Männiku õnnetus	674	<i>A. S.:</i> L'accident de Männiku	674
<i>Kolonelleitnant A. Laats:</i> Kohtamishahingu tänapäeva probleemist	683	<i>Lieut.-colonel A. Laats:</i> Problème actuel du combat de rencontre	683
<i>K. U.:</i> Poola Sõjaväe Ülemjuhatus uue organisatsiooni	688	<i>K. U.:</i> Nouvelle organisation du haut commandement en Pologne	688
<i>Ltn. A. Kõrgesaar:</i> Sanitaarse abi korraldamisest moto-meh. väeosis lahinguolukorras	691	<i>Lieut. A. Kõrgesaar:</i> Organisation du service sanitaire dans les unités motorisées en combat	691
<i>J. P. Piltpostkaardid</i> Vabadussõja maalide järgi	692	<i>J. P.:</i> Cartes-postales exécutées d'après peintures de la Guerre d'Indépendance	692
BIBLIOGRAAFIA.			
<i>Ho.:</i> Võitlus Läänemere pärast	693	BIBLIOGRAPHIE.	
— <i>m.:</i> Moodsa õhukaitse-kahurpatarei laskesaavutusi („The Coast Artillery Journal“ 1936).	698	<i>Ho.:</i> La lutte pour la Baltique	693
— <i>m.:</i> Suurtükkitule korrekteerimine lõhke-miste vaatlemisega laskja patarei kohal lendavalt lennukilt („Art. Žurnal“ apr. 1936).	699	— <i>m.:</i> Effets du tir d'une batterie D.C.A. moderne	698
<i>Prantsusmaa:</i> „La Revue D'Infanterie“ nr. 521, 01. 02. 36.	700	— <i>m.:</i> Correction du tir d'artillerie du bord d'avion survolant la batterie en position France. „La Revue d'Infanterie“ No 521 —1936.	699
<i>Sõjaväelisi teateid välisriikidest</i>	702	Informations militaires de l'étranger	702
<i>Kaitseväe elu</i>	704	Vie militaire	704
<i>Reservohvitseride elust</i>	707	Vie des officiers de réserve	707
<i>Ametlik osa</i>	708	Partie officielle.	708
<i>Sõdur rindelt jutustab:</i>		Récit d'un soldat du front.	
<i>J. Pert:</i> Hundipataljon	710	<i>J. Pert:</i> Le bataillon de loups	710
<i>Sport, perek. teateid, nalju, male</i>	712	Sports, informations familiales. Page humoristique. Echecs	712

Vastutav toimetaja kolonelleitnant **J. RAUD**
Kõnetr. Kaitseväe nr. 40

Tegev toimetaja kapten **J. MADISE**
(end. Madisson).
Kõnetr. Kaitseväe nr. 163

Väljaandja: „SÕDUR“ Tallinn, Toomkooli nr. 7
Toimetuse ja talituse:

Toompeal, Toomkooli nr. 7
Kõnetr. Kaitseväe nr. 163
Talitus avat. k. 0800—1500
Toim. kõnet. k. 0800—1300.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr.
Veerandaastas 1 kr. 50 s.
Üksiknumber 20 s.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

Nr. 27-28

10. 07. 1936

XVIII AASTAKÄIK

Mõtteid juhtimisest.*)

Kindralmajor N. Reek.

Juhtimine — edu peategur. Rahvusvahelises elus arenevad sündmused näitavad käskivalt, et vajadus teostada riigikaitset, eeskätt omal jõul, on üha kasvanud. Tänapäeval kõik rahvad teevad suuri pingutusi riigikaitse jõu väljaarendamiseks, valmistades end ette suure sitkusega relvastatud heitluseks kas omariikluse kaitseks või oma riigihuvide läbiviimiseks. Palju sellest ettevalmistustööst on võimalik selgitada, nagu organisatsiooni küsimusi, võitlejate arvu ja koondamise rajooni, jälgides väljalaadimiskohtade ja teedevõrgu korraldamist, relvastust, uusi tehnilisi saavutusi võitlusabinõude alal jne. Kõik edusammud sellel alal peagi selguvad, avastuvad. Veel enam, ollakse enam-vähem teadlikud ka sellest, kuidas vastane valmistab ette oma sõjalist jõudu. Selleks tuleb vaid jälgida perioodilist ajakirjandust kõikidel aladel, ametlikke määrustikke, seadusi, manöövritele ja õppustele ametlikult lubatud ohvitseride ettekandeid, vastava riigi seadusandlust jne. — see kõik võimaldab selgitada vastava riigi üldettevalmistust kui ka juhtide ja staapide tendentse ja nende ideesid sõjast. Igaüks otsib ülekaalu oma kasuks kas uute võitlusabinõude leiutamisega või võitlusabinõude võimete ja arvu suurendamisega. Niipea kui üks riik on

sõjaasjanduse alal saavutanud midagi uut, kohe pärast tasakaalu hetkelist kaotamist, teised riigid püüavad järele ja peagi on tasakaal uuesti saavutatud.

Materiaalse tasakaalu saavutamine on tarvilik, kuid kuidas saavutada ülekaalu? Kas ainult võitlusabinõude tehnika arendamisega? Või võitlejate ja võitlusabinõude arvu suurendamisega? Rahvad, kes rajaksid oma lootuse ja usu ainult sellele, saaksid suure pettumuse osalisteks.

Ei! Võit ja edu ei olene ainult võitlejate ja võitlusabinõude arvust! Arvul ja tehnikal on määratu tähtsus, kuid siiski nad pole kõikvõimsad!

On olemas jõud, mis on sama vana kui inimkond, kuid seejuures ikka noor; mis on kardetavam kui moodsaim relv; mis on suuteline looma igasuguseid üllatusi, kuna ta loob uusi, ootamatuid ja vahelduvaid tegureid; mis kohandatud imestustäratava täpsusega olukorrale.

See igivana ja ikka noor jõud, kohutav oma võimsuse poolest, on sisemine jõud, mida tavaliselt määritletakse sõnadega „moraalne jõud“.

Selle jõu allikateks on:

- intelligents, mis teostab loomingu, suunates tegevust,
- tahe, mis realiseerib loomingut ja

*) Vaata „Sõdur“ nr.nr. 49 — 1935 ja 1—2 — 1936.

— murdmatu kohusetunne, mis tõrjub surmahirmu.

Moraalne jõud, haarates masse, elustab neid ja teeb nad suutelisteks suurimate ohvrite kandmiseks, milliseid nõuab võidu saavutamine.

Moraalne jõud on seetegur, mis annab ülekaalu ka arvuliselt ja tehniliselt nõrgemale.

Põhjenedes kodanikkude vaimu ja südame parimatel omadustel, moraalne jõud kasvab sedavõrd, kui võrd edeneb rahva kasvatus, haridus ja tema üllad tundmused. Moraalne jõud suureneb sedavõrd, kui võrd edeneb rahva sõjaline organisatsioon, ja ta leiab oma kõrgeima väljenduse juhtimise võime tõususes.

Ka kõige vahvamad meeskonnad moodsaime relvastusega ei saavuta oma tegevuses tulemusi, kui nad ei ole juhitud ja nende tegevus ei ole suunatud. „Sõdurite lahing“ meie päevil ja tulevikus ilma tegevuskavata, ilma tegevuste ühtlustamiseta, ilma intellekti jõu osavõtuta, viib kohutavaile kokkuvarisemistele! On tarvis üht juhtivat mõtet, mis määrab igaühele ja väekoondistele nende osa tervikus, mis suunab tegevust ja pingutusi.

Juhtimine! See ongi võidu looja!

Juhi osa juhtimise protsessis. Võidurikkaks juhtimiseks on tarvis häid juhte ja nende kõrval hästi organiseeritud, õieti lahendatud juhtimise tehnilise töö läbiviimist. Selle tõsiasja tähtsus ilmnes eriti teravalt XIX sajandil, kasvas kuni tänapäevani ja kasvab meiegi ajastul.

Milline osa juhtimises on juhil ja milles seisab juhtimise tehniline külg?

Suurtes joontes märgitult, juhi ülesandeks on õieti ära tunda ja ikka hoida silmade ees oma jõudude moraalset ja materiaalselt seisukorda ja ühtlasi ära tunda tihti katkeliste ja vastukäivate andmete varal olukorda vaenlase juures ja vaenlase kavatsusi. Tähendab, juhi osaks on ühelt poolt suuta ära tunda ja alati hoida enda silmade ees olukorra realiteeti, teiselt poolt suuta ette näha sündmuste arengut; võtta vastavalt sellele otsus ja teostada selle läbi-

viimist ajakaotuseta; säästa, koondada oma jõude selleks, et otsustaval hetkel asetada nad tegevusse resoluutselt, kõhklematult ja kuni viimse meheni!

Juhtimise kehaastub võitlevate jõudude intelligents, mis teostab loomingu, ja tahe, mis realiseerib loomingu.

Toodud tõekspidamist väljendab väga kujukalt Napoleon I üks silmapaistvamaid kaaslasi, marssal Marmont, kes kirjutab juhi osa kohta juhtimise teostamises järgmist: „Meie päevil kindral võitleb tahtega ja mõistusega; tema oskus käsitseda mõõka ei oma mingisugust tähtsust; oma mõistusega ta haarab palju suuremat ruumala kui see, mis avaneb tema silmadele. Ühe sõnaga — ta on nüüd vähem sõdur kui enne, ehkki ta on sunnitud aegajalt olema sõdur, kuid ta peab olema moraalseks teguriks, kes oma mõjuga teiste võimetele peab juhtima sündmusi, nagu see toimub looduses salapärase jõududega*).

Juhi vaimne tegevus koosneb kolmest üksteisele järgnevast ja üksteisega harmooniliselt seotud faasist:

- ettevõetava või antud probleemi läbimõtlemine ja kaalumine, mille tulemuseks on baasi loomine otsusele,
- otsus,
- otsusest tingitud realiseerimise üldaluste äramääramine (läbiviimise plaan peajoontes).

Loomingu kiirus ja täpsus neis väejuhi vaimse töö faasides on andekuse avaldus.

Nii siis otsuse eel käib väejuhi vaimus suur kaalumise töö, mille põhjalikkus peab tagama ettenägelikkust, s. o. peab tagama võimalusi olukorra võimalikkudel muutmistel ikka kohe välkkiirelt leida ja anda täitjatele uusi lahendusi juhtiva, suundava mõtte lõplikuks realiseerimiseks. Ettenägelikkus pole puhtal kujul loodusand, vaid on suure vaimse töö tulemus; tema allikaks on reaalsus. Mitte fantastilised ettekujutu-

*) Marmont. „Esprit des institutions militaires“, väljavõte on toodud Mihneviči „Strategia“, 1911, lhk. 344 järele.

sed, vaid just reaalsuse ettekujutamine viib meid ettenägelikkusele. „Et mina olen alalises valmsuses“, ütleb Napoleon, „vastata igal ajal kõigile — siis see on selle tulemus, et enne ettevõtet mina olen kaalunud ja mõtelnud, olen ette näinud, mis võib sündida. See ei ole geenius, kes minule silmapilkselt avastab, mida pean ütleva ja tegema teistele ootamatus olukorras, vaid see on minu kaalumiste ja mõtlemistöö tulemus.“*)

Kuivõrd kurnav ja raske on esimene ja teine faas juhi tegevuses, sellest annab Napoleon järgmiselt kujuka pildi: „Kui mina kaalun sõjalist plaani, pole vist kartlikumat inimest kui mina; ma suurendan ohtusid ja kõiki võimalikke hädasid; ma olen täiesti piinliku ärrituse võimuses. See ärritus aga ei takista mind olla minu ümbuskonna ees rahulik ja rõõmus. Ma olen nagu sünnitav neiu. Aga otsus võetud, on kõik möödunud, unustatud, peale selle, mis võib soodustada edu.“**)

Juhtimise tehniline külg. Täheb, -otsuse eel peab käima vajalik ettevalmistus, et otsus oleks rajatud kindlale alusele ja ei rüpuks õhus; otsus peab olema harmoonilises kokkukõlas olukorraga. Viimase ettekujutamiseks on tarvis lähteandmeid, on tarvis muretseda ja esitada neid juhile tehniliselt läbitöötatud kujul.

Otsus ja selle realiseerimise kava peavad haarama täielikult lahendusele võetud probleemi. Lahendused otsuse läbiviimiseks aga peavad olema lihtsad ja harmoonilises kokkukõlas olukorraga ajas ja ruumis.

Otsus võetud, s. o. juhi looming teostunud — on tarvis teha ta teatavaks täitjatele ja, kui tegevus on alanud, teostada järelvalvet otsuse realiseerimise üle. Ühtlasi on tarvis otsuse realiseerimise suundamist vastavalt olukorra muudatustele. Täheb, juhtiva mõtte realiseerimiseks on tarvis järjest otsida ja koguda andmeid vastase tegevusest ja esitada neid andmeid juhile uuesti, läbitöötatud kujul, uute, täiendavate lahenduste võtmiseks.

*) Roederer, Memoires, III r. lhk. 380.

**) Sama, lhk. 380.

Kui juhi osa seisab otsuse võtmises, juhtiva mõtte äramääramises, lahenduste üldsuuna kättenäitamises, siis kõik muu, mis on tarviline juhi loominguks ja selle realiseerimiseks, moodustab normaalses olukorras juhtimise tehnilise külje. Seega juhtimise tehnilise külje moodustavad kõigepealt andmete kogumine ja läbitöötamine nende sõjaliste elementide kohta, mis on vajalikud juhiloominguks ja selle realiseerimiseks. Nendeks sõjalisteks elementideks on oma ja vaenlase jõudude moraalne ja materiaalne seisukord, oma ja vaenlase jõudude paigutus, tegevus ja tegevusvalmsus ning maastik. Kuid see on vaid osa juhtimise tehnilisest küljest. Otsus juhilt võetud, on tarvis selle elluviimist ette valmistada, s. o. tagada oma vägede moraalset ja materjalset valmsust eelolevaks tegevuseks; tähendab, on vaja varustada vägesid ja tagada nende varustamist kõigega, mida on tarvis võitluseks, samuti vabastada neid kõigest, mis neid võitluses koormab. Mainitud materjalne ettevalmistustöö koosneb kahest harust — organisatsioonilisest ja tehnilisest.

Otsuse elluviimise moraalne ettevalmistus haarab oma vägede võitlustahte ettevalmistamist, karastamist ja alalhoidmist.

Ettevalmistuse realiseerimiseks kõikidel aladel on tarvis vastavat kava ja selle läbiviimiseks korraldusi täitjatele. See on juhtimise tehnilise külje teine osa.

Ettevalmistus teostatud, on tarvis alata juhi otsuse kohaselt tegevust vägedega. Selleks on tarvis jälle õigeaegselt korraldusi.

Vägede tegevus alanud, on tarvis seda jälgida ja anda vastavalt sündmuste arengule uusi korraldusi, niihästi vägedele teotsemiseks kui ka vägede võitlusvalmsuse alalhoidmiseks ja tõstmiseks.

Staap. Nüüd, kus üldjoontes on selgunud juhtimise tehniline külg, kerkib uus küsimus. Kes teostab juhtimise töö ülaltähendatud tehnilist osa?

Juhtimise tehnilise töö täitjaks on teotsevate vägede staap.

Juht ja staap loovad juhtimise terviku.

Väiksemate üksuste tegevuse juhtimisel, rügement juurde arvatud, juht võib veel häda korral toime tulla kogu juhtimistööga. Koondiste juhtimisel, alates brigaadist ja kõrgemale, olukord on juba teissugune. Siin juhi isikust ei jätku enam juhtimise tehniliste tarviduste rahuldamiseks ja teiselt poolt, mis kõige ohtlikum, tema võimaline kontsentratsioon, mis on vajaline loominguks, dekontsentreeritakse ettevalmistuse ja realiseerimise tehniliste üksikasjadega. Juhi tähelepanu dekontsentreerimine ja ülekoormamine tehniliste üksikasjadega on uuemal ajal alati olnud üheks kokkuvõtte põhjuseks. Mida kõrgemal juhtimise astmel seisab juht, seda enam ta peab olema vaba täitmise ja läbiviimise

tehnilistest üksikasjadest. Teiste sõnadega, mida suurem on koondis, seda enam täitmise ja läbiviimise tehnilisi üksikasju tuleb üle kanda staabile. See on eriti tähtis tänapäeval ja tulevikus. Uued võitlustegurid — lennuk, tank, gaas ja raadio — on muutnud operatsiooni ja lahingu läbiviimise tingimusi. Ettevalmistus on nüüd pikem, kuna tegevuse käik selle vastu on kiirem. Mida põhjalikum on ettevalmistus, seda suurem on staabi töö; mida kiirem on tegevuse areng, seda enam juht peab olema vaba juhtimise tehnilistest üksikasjadest ja seda paremini ta peab olema varustatud andmetega, et suuta õigel ajal rajada uusi lahendusi juhtiva, kandva mõtte realiseerimiseks.

Staabi eesotsas, tema töö vastutava juhina, seisab staabiülem.

Tallinnas, 27. 06. 36.

Sport ja riigikaitse.

Mõned välismaade spordi- ja ka sõja-ajakirjad seletavad vahel, spordi mõjustus Maailmasõja võitlusile olnud suurem kui seda harilikult teatakse ja arvatakse.

Maailmasõda oma kaevikuvõitlustega, kus lahingud kestsid vahel mitte ainult päevi, vaid ka nädalaid ja kus arendati eriti suurtükitald varemalt tundmata pingutuseni, mida saatis samuti väga pingus kuulipilduja- ja püssituli, abistatud mürkgaasidest ja teatud määral ka õhurelvast, nõudis sõdurilt suurt vastupidavust niihästi kehaliselt kui ka hingeliselt.

Sellele vastupidavuse küsimusele suhtuti iseäranis sõja algpäevil ja ka veel veidi hiljem mitte ainult seltskonnas, vaid vahel isegi sõjaasjatundjate keskel kaunis suure umbusaldusega. Eriti kardeti, et linnastuse hellituses nõrgenenud inimesed ei jäksa kaua vastu pidada moodsa sõja suurtele pingutusile ja raskusile. Väideti ühtlasi, et need rahvad, kus esikohal seisab alles põlütöö ja linnastumine on vähem arenenud, on vähemalt kehaliselt vastupidavamad.

Ometi selgus Maailmasõjas, et inglased, kelledest suurlinnades elab umbes 40 protsenti rahvaarvust, ja sakslased — suurlin-

nade elanike arv umbes 30 protsenti — ilmutasid väga suurt vastupidavust kehaliselt kui ka hingeliselt.

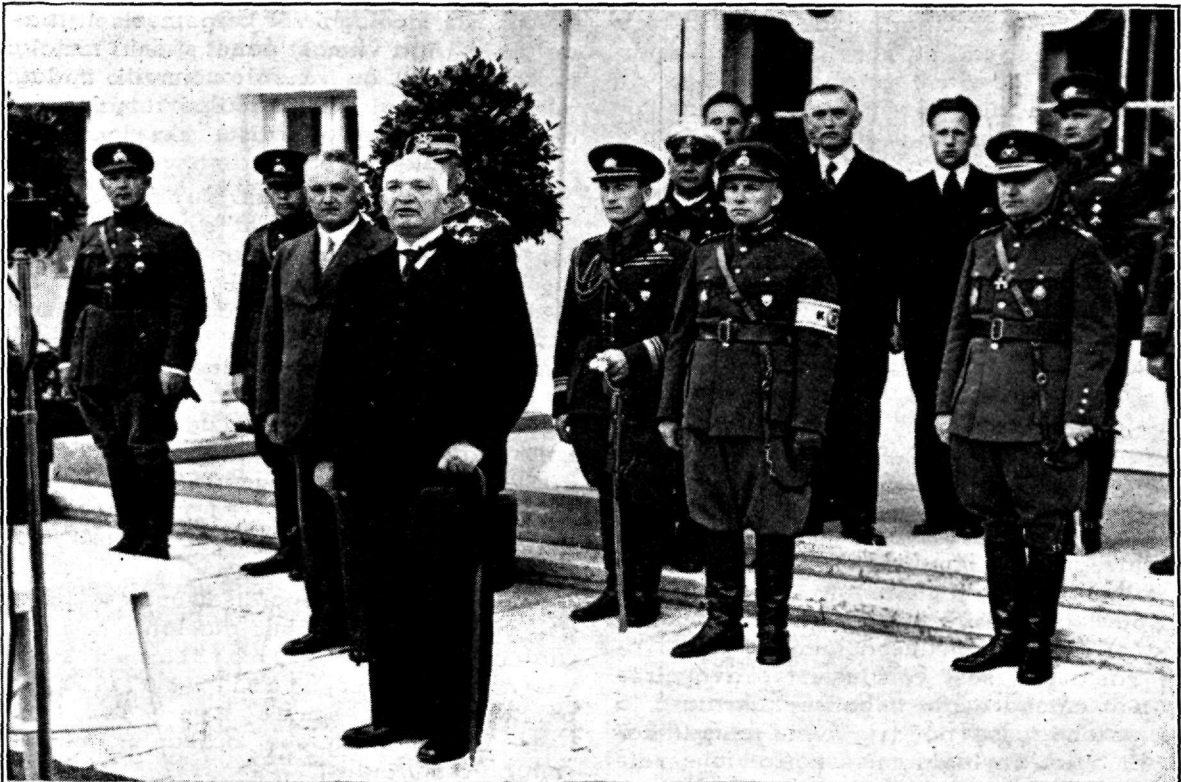
Muidugi tuleb siin kõigepealt arvestada Inglismaa kui ka Saksamaa suhteliselt kõrget kultuurilist tasapinda, kus on tugevasti arenenud ka isamaa-armastus, kohusetunne ja distsipliin. Iseäranis on arenenud kohusetunne juba traditsiooniliselt Inglismaal, kuna Saksamaa oli enne Maailmasõda oma tugeva preisi distsipliini poolest üldiselt tuntud.

Need mõlemad omadused, suur kohusetunne ja kõva distsipliin, võisid küll omajao pehmedada seda pahet, mis linn tekitab peamiselt inimeste võitluskõlvulikkuse kahandamise suhtes. Kuid ometi võiks olla ka spordil oma osa, ja mitte väike osa, selle pahe mõju halvamisel.

Teatavasti on mitmekesine ja mitmekülgne sport olnud õige populaarne just Inglismaal ja ta oli saanud kaunis laialtavalislikuks ka Saksamaal juba enne Maailmasõda.

Spordi peamiseks ülesandeks on nimelt keha karastamine ja keha vastupidavuse tõstmine, lootes ühtlasi, et

Pilte Võidupüha puhul Tallinnas 23. juunil 1936.

Ülal: Rüüganem K. Päts kõneleb kaitseliitlastele võidupüha hommikul Kadrioru lossi ees. Rüüganemast vasakul seisab Ülemjuhataja kindr. J. Laidoner. All vasakul: Kaitseliidu fanafaarid kuulutavad võidutule süütamist Kadrioru lossi ees. — Paremal: Lippude rivi marsib mööda peale võidutulede süütamist Rüüganema eest, kes paraadi jälgis lossi rõdult.

terves kehas on ka terve vaim, kuigi lugu terve vaimuga ei tarvitse alati olla täiesti korras — kui sportimisel ei ole pandud külaldest rõhku ka vaimu arendamisele.

Igatahes tundub küll usutavana, et Ing-

lise ja Saksa vägedes — kõneldes maadest, kus rahva linnastumine kõige enam on arenenud — osutusid suhteliselt suurimat vastupidavust sportlased.

Kuid küsimus ei seisa üksi vastupidavu-

ses, vaid spordile on omane kasvatada inimeses ka algatusvõimet, isiklikku julgust (poksisport) ja isiklikku osavust. Need on kõik omadused, mida hea sõdur kibeasti vajab.

Edasi, on kiire otsustamine moodsas sõjas tarvilik mitte ainult juhile — ohvitserile ja allohvitserile — vaid ka sõdurile. Ja mitte ainult kiire otsustamine, vaid ka iseseisvalt õige otsustamine. Vähe on aga elukutseid, eriti linnas, mis nüüdisajal seda sõjas tähtsat omadust arendavad ja kasvatavad. Seda puudust peab sport omajao parandama, ja ta võib seda teha eriti heade tagajägedega sel tingimusel, et lükatakse võimalikult esikohale nende spordiharude arendamine ja levitamine, mis kasvatavad inimeses kiiret, kuid kaalutud otsustamist. Selliste spordiharude hulka kuuluvad vahest kõik võistlusspordid, kus on tegemist otsese vastasega, ründava vastasega (siia kuuluvad ka mitmekesised spordimängud).

Siin ei saa jätta kõrvale võistlusi spordiladadel. Spordivõistlused leiavad mitte vähe vastaseid, sest võistlustest osavõtmises ei näe mõned enam kehalise kasvatuse ja väljaarendamise püüdeid, vaid mingit hartsarti, mis on liialdamise korral inimesele kehaliselt sageli kahjulikki.

Viimast väidet ei või pidada täiesti tühihiseks, vaid ta sisaldab teatud määralt tõtt. Kuid viga ei seisa sportimises endas, vaid selles, kuid võrd sportimisel peetakse silmas kehaliste harjutuste tervishoidu.

Ei jää küll kahtlust, et sport seisab õppiva noorsoo — poiste — keskel üldiselt suure lugupidamises, veel suuremas — õnneks — kui kino. Kuid niisamuti ei ole kahtlust, et nii mõnigi neist spordivaimustatud noorest sportimisega liialdab.

Kui jälgida kooliõpilaste eraviisilist tegevust ja meelelahutust, siis võib näha, et hakatakse sportima juba õige varakult. Tehakse seda sageli ilma vähemagi juhatusega.

Vähe on lootust, et kodu suudaks õpetada noori õigesti sportima, muidugi tervislikult seisukohalt. Seda peaks siiski püüdma teha kool. Kõige loomulikum oleks, et kehalise kasvatuse õpetaja seletaks õpilastele sportimise tervishoidlikke nõudeid. Noorte sportimine väljaspool kooli, oma algatusel, on täiesti paratamatu nähtus. Kool peaks vaid püüdma hoida seda oma hea nõuandega õigel teel.

Nii siis, spordivõistlused ei ole kahjulikud iseendast — nad on tingimata vajalikud spordi arendamise ja demokratiseerimise, rahva üldvaraks tegemise huvides.

Võistlussport võib saada kahjulikuks vaid seal, kus spordinõudeid küllaldaselt ei tunta või kus meelega või kergemeelselt liialdatakse. Aga viimast pahet sünnib mujalgi ja selle vastu on vaevalt võimalik midagi teha, nagu üldse on võitlus rumaluse — mitte teadmatuse — vastu üks lootusetumaid ettevõtteid.

Võistlussport väljendab suurimat pingutust. Tema on puht sõjalik nähe. Ka sõda, iseäranis moodne sõda, nõuab inimeselt ülimat pingutust. Ja seda veel palju suuremal määral kui võistlussport, sest sõda on harilikult pikk ja lahingud kestavad kaua, mil ajal inimene peab seisma peaaegu lakkamatult tugeva pinge all. Ning siin tekibki seisukord, kus ei jätku üksi keha tugevusest ja vastupanust, vaid vajatakse ka väga suurel määral vaimlist tugevust ja hingelist vastupidavust. Viimastest omadustest suuresti olebki sõja tulemus.

Kui jälgida meie spordiseisundit ja sportlike võistluste käike, siis paistab silma iseäraline asi. Meie sportlased saavutavad harjutusil harilikult paremaid tulemusi kui võistlustel. Siit on pärit see kurikuulus lohus „moraalsest võidust“.

Soomlased, seevastu, on palju tasakaalukamad, ennem esinevad nad võistlusil paremini ja kindlamini kui harjutusil. Ja siis seletatakse ja põhjendatakse: meie mehed närvisesid väga kõvasti.

Teine nähe, eelmisele oma mõttelt sarnane. Jalgpalli maavõistlusil põhjendatakse arvustajate poolt meie kaotusi sageli väitega, et esimene, või esimesed kaotatud väravad olevat meie mehed tujust ära lõnnud ja nendelt ründeinnu võtnud.

Eestlast peetakse harilikult rahulikuks ja külmavereliseks inimeseks, mispärast, muu seas, üks okupatsiooniaegne saksa brošüür nimetas eestlast väga heaks mere-meheks ja parimaks sõjameheks kogu toorkordses vene väes.

Teiselt poolt on kaunis kindel, et eesti rahva keskel leidub üsna rohkesti närvlikkust. Vaevalt oleneb see kliimast või rassilisist omadustest — eestlasel on needsamad rassikomponendid, olguigi veidi teistes proportsioonides, nagu näiteks rahulikult ja tasakaalukal rootslasel — vaid õigem näib olevat väide, mida toonitas eriti dr. J. Luiga, et eestlase suhteliselt suure närvlikkuse aluseks on aastasadaks kestnud alatoitus. Paremais oludes peaks siis närvlikkus aja kestel tunduvat vähenema, kui mitte seda tervenemist ei pea kinni ega hä-

vita „jazzi- ja kino-kultuur“ — üldse, kasvav linnastumine. Igatahes tungib meilgi linn järjest enam maale ja viib sinna oma rahutut ja närvitsevat õhkkonda.

Agas isegi, kui pidada vastuvaidlematult kindlaks, et eesti rahva keskel leidub suhteliselt rohkesti närvlikkust, siis ei seleta see asjaolu iseendast veel nähtust, et ka meie parimad sportlased närvitsevad võistlusil — viimane Eesti-Soome maavõistlus! Võibolla, et need sportlased ei olegi tuntud närviliste inimestena, aga närviliseks võib muutuda teatud olukorras isegi heade närvidega inimene.

Sellisest juhuslikust närvlikkusest võidakse saada üle kasvatus ja endakasvatuse teel. Muidugi on see raske ülesanne, aga ta on vajalik ja võimalik. Siin ei aita enam terve keha, vaid vajatakse eeskätt tervet vaimu. Vormisolek või mitte vormisolek oleneb niisama palju — kui mitte rohkem — vaimust nagu kehast.

Kõigepealt on spordijuhtide ja treenerite kohus sisendada sportlasile usku ja usaldust endasse. Ei ole paljas sõnakõlks, kui üteldakse, et kui vaid on usku, võidakse mägesid paigalt tõsta. Selles ütluses on sügav hingeoluline tõde.

Kuid sportlased peavad ka ise endasse rohkem süvenema. Nad peavad kasvatama endas nagu uue iseloomujoone, mis ei tunnusta iialgi mingit järeleandmist.

Teame tõsielust, kuidas sõjamehed on mõne erilise sündmuse tõukel — näiteks rootslased Lütternis Gustav Adolphi langemise tõttu, või meie mehed Võnnu all pörgates kokku oma ajaloolise vaenlasega, kes temale aastasadade kestes unustamatu kibedat ülekohut teinud — saanud niisuguse seesmise pingsuse, mille väljendusele ei suutnud muidu ülekaalukas vaenlane vastu seista.

On loomulik nõuda, et spordivõistlusel, näiteks jalgpalli maavõistlusel, ei tohiks mõni värvakaotus avaldada meestesse masendavat ja loüstavat mõju, vaid asi peaks olema otse ümberpöörduvalt: kaotus peaks kihutama veel suuremale pingutusele, veel kindlamale tahtele võita.

Pilte Võidupüha puhul Tallinnas, 23. juunil 1936.

Kaitseliidu Tall. maleva mootorratturite rühma pealik kapt. Schiller süütab Kadrioru lossi ees Rügivanema poolt süüdatud tõrvikuga mootorratturite tõrvikud, millised viidi maakondlikesse keskustesse.

Just tahe võita on suurimaid tegureid niihästi üksiku inimese kui ka kogu rahvaste elus. Seni ja kus see tahe püsib tugevana, ei ole karta allajäämist inimesel eluvõitluses ega rahvastel võitluses oma iseseisva olemasolu eest.

Kuid inimesi tuleb juba noorelt kasvatada mõistma, et raskused, millised nad iganes oleksid, ei ole iialgi nii kohutavad, et nad võiksid kedagi sundida jääma longu, vaid nad on selleks, et nendest üle pääseda ja seejuures inimest karastada. Ainult siis, kui terves kehas on arendatud ka terve ja tugev vaim, võib see keha täita ülesandeid, mis temale esitavad isikliku elunõuded, kuid veel enam üldsuse huvid, kogu rahva nõuded.

Muidugi oleneb vaimline tugevus ja tahtejõu suurus kõigepealt inimese isiklikest sünnipäraseist iseloomuomadusist. Kuid kindlasti võib ses suhtes palju mõjustada inimest vastava kasvatus teel.

Tuntuimaist meestest on siin huvitav ära märkida näitena Roosevelti, vanemat. Nagu ta ise seletas, oli ta oma noorpõlves jäänud kaunis tagasihoidlikuks, isegi veidi aravõitu inimeseks, kuid siis võttis ta end ise käsile ja vähehaaval kujunes temast vastava kehalise ning vaimlise treeningu läbi üks Ameerika julgemaid mehi, nagu tõendasid muu seas tema julged võitlused Kuubas.

Meie sporditreening peaks kandma hoolt

mitte ainult kehalise jõu, osavuse ja vaimisoleku arendamise eest, vaid ka vaimlise kindluse ja püsivuse suurendamise eest. Võiks ju küll ütelda, et õige kehaline treening arendab juba iseendast ka inimese vaimlist jõudu ja vastupidavust. Aga ta teeb seda mitte küllaldaselt. Tarvis on kasvatada tahtejõu tugevust ja püsivust ka iseseisvalt, nii et võistlusis ja võitlusis ei pääseks närvid ülekäte isegi närviliste inimeste juures, vaid jõu pingsus võiks vajaduse korral alati tõusta oma haripunktile. Siis kaoksid meie „moraalsed võidud“ ja hakkaksime nägema ainult päris võite. Sest kindlasti ei väitnud rootsi spordileht „Idrottsbladet“ juba enam kui kümme aasta eest, et eestlasil on kehalisest seisukohast paremad eeldused saada väga headeks sportlasteks. Ainult vaim näib meil olevat alles veidi arg. Teda tuleb julgustada.

Sport on omane tegema rahvast tugevaks kehaliselt kui ka vaimliselt, kui vaid sporti arendatakse kindlate ja otstarbekate põhimõtete alusel. Ta nõuab inimeselt, kes tahab siin saavutada häid tulemusi, mitte ainult hetkelist suurt aktiivsust, vaid seltsamal määral, sageli rohkemgi, visa ja püsivat vastupidavust. Mõlemaid omadusi tuleb noortes sihikindlalt kasvatada, alates kodus, jätkates koolis ja lõpetades treeninguväljal. Võib olla täiesti kindel, et selline sihikindel kasvatus annaks kaunis ruttu häid tagajärgi.

Riigikaitse huvides oleks see töö väga vajalik, sest rahvas nõuab oma riikliku julgeoleku säilitamiseks rohkesti kehaliselt ja vaimliselt tugevaid mehi, kellel ei puudu löögijõud, kuid ei puudu ka visa vastupidavus.

Ho.

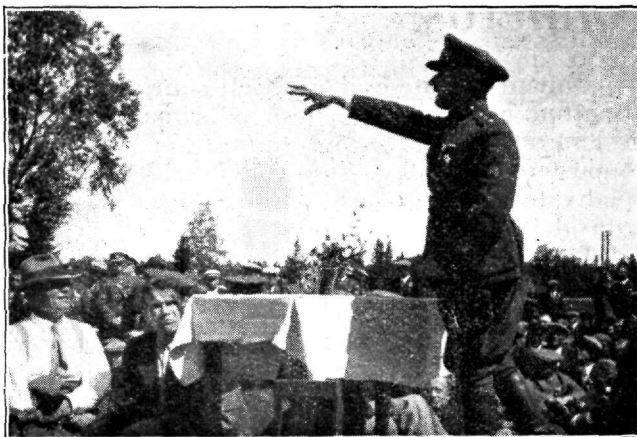
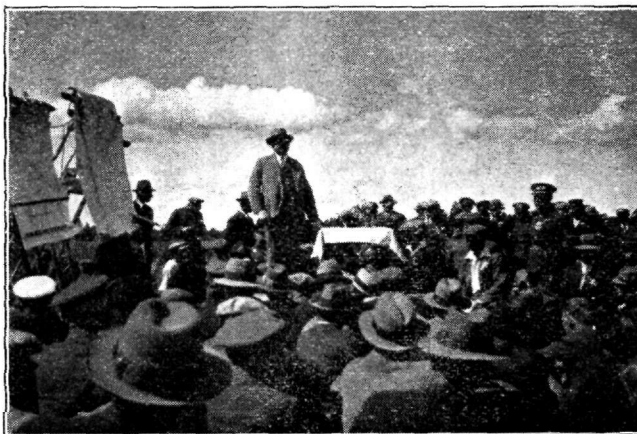
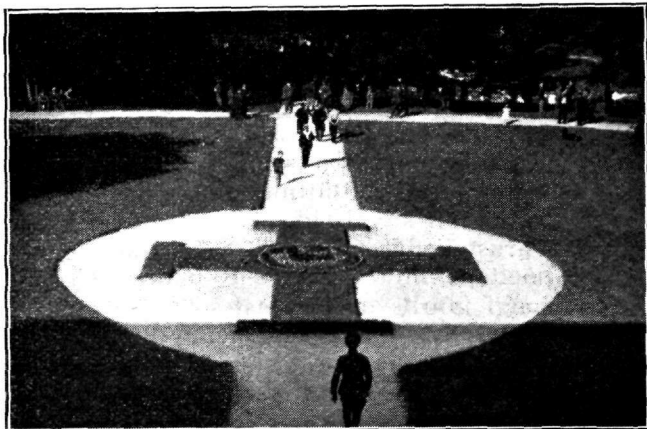
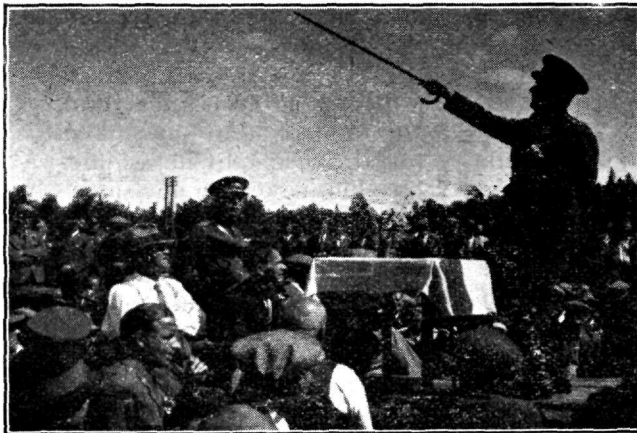
VIII Vabadusristi-päev.

Pühapäeval, 28. juunil toimus järjekordne vabadusristi kavaleride suvine kokkutulek *Tapa*. *Hommikused rongid* läid Tapa jaama kokku kavalere igast maanurgast, kes sealt juhiti paari km kaugusel asuvasse soomusrongirügementi. Rügemendis kohitasid vanad lahinguvennad oma tuttavaid ning puhkes lahti elav vestlus.

Natuke pärast kella 8 kogunesid vennad osakondade kaupa rivisse ja liikusid lippudega soomusrongirügemendi spordiväljale. Seal, välja ühele küljele rivistati vennad, nende vastu noorkotkad ja kodutütred, kuna välja otsa oli asunud juba varem sinna jõudnud 1. soomusrongirügement.

Varsti jõudis kohale Kaitseväge Ülemjuhataja kindral J. Laidoner, kes vaatas üle kogunute rivi ja ütles esimesi tervitussõnu, andes ühtlasi edasi ka Riigivanema tervitused. Pärast seda tervitasid veel 1. diviisi ülem kindr. J. Kruus, Tapa linnapea härra Martin ja noorte juht Tapa ühisgümnaasiumi direktor Kansa. Pärast tervitusi sammusid Ülemjuhatajast mööda soomusrongirügement ja vabadusristi kavalerid. Pärast paraadi tehti väike vaheaeg, seejärel siirduti soomusrongirügemendi ja naiskodukaitse poolt korraldatud einele rügemendi söögisalis. Kinnitatud keha, istusid vanad sõjasangarid erirongile ja sõitsid Kehra ja Mustjõe jaama vahel asuva raudtee vahimaja nr. 149 (end. nr. 87) juurde, kus

asub Arudevahe lahinguväli. Lahingukoht on nime saanud raudtee vahimajast paarisaja sammu kaugusel asuvalt samanimeliselt talult. Talu ja sellest idas asuva metsaserva vahel oli seatud üles alus, mille ümber asutakse kuulama 1919. a. jaanuari algpäevil aselleidnud Vabadussõja sündmusi. Üldiselt olukorda selgitas kindr. J. Soots, temale omaste lihtsate ja värvikate sõnadega. Pärast seda kõneles soomusrong nr. 1 ja vaenlase roodude kokkupõrkest 4. jaanuaril 1919. osa võtnud major P. Villemi, kes selgelt kuid lühidalt jagab vabadusristi vendadele oma lahingumälestusi. Siin, keset lahinguvälja, oleks kuulajaid huvitanud vastase jõudude asetuse täpsam kättenäitamine, meie pealetungiva dessandi liikumise suund jne., mis ettekande lüheduse tõttu jäid selgitamata. Ettekandest selgus, et sellel lahingul oli eriline tähtsus soomusrongi meeskonna kindla meeoleu väljakujunemisel, milles kahtlemata pidid moodustama peamise tuuma need 30 meest, kes selles efektses kokkupõrkes koos juhtidega tormasid kallale vastasele. Lõppkokkuvõtte tegi kindr. J. Laidoner, kes kriipsufas alla ettevõtlikkuse tähtsust lahinguolukorras. Lugupeetav Vabadussõja Ülemjuhataja märkis, et temagi ei võinud kõike ette näha, nii näit. seda, et vaenlane paisatakse nii kiiresti Narva taha jne. Sõjas tuleb kasutada olukorda, kes seda oskab paremini, on mees;

Ülal vasakul: Kindral Laidoner täiendab
 eelmisi ettekandeid ja selgitab üldist poliitilist ja
 sõjalist olukorda murde lahingute ajal. Pare-
 mal: VR-kujuline ilustus muruplatsil VR-kodu
 ees. — Keskel vasakul: Kindral Soots sel-
 gitab üldist olukorda meie väerinnetil 4. jaan.
 1919. Paremäl: Udriku VR-kavaleride kodu.
 All: Major Villemi ettekanne Kehra lahingu üle.

raskusi on mõlemal poolel, nagu seda taval-
 valt väljendanud kuulus vene väejuht Su-
 vorov.

Arudevahe lahinguvälja ja Vabadussõja
 murrangukoha tähistamiseks raudtee ääres
 on kavatsus püstitada vastav monument,
 milleks on juba muretsetud 1-hektaariline
 maa-ala kohal, kus seekord peeti ette-
 kanded.

Arudevahelt sõideti lagasi soomusrongi-
 rügementi, kus tutvuti rügemendi elu-oluga.

Pärast ühislõunat sõideti rongil Udriku
 peatuskohta, kus siirduti umbes kilomeeter
 eemal asuvasse Udriku Vabadusristivendade
 kodusse, mis asub endises Udriku härraste-
 majas. Kodu puiestiku sissekäik ja väravad
 olid kaunistatud. Ojakese ja tiigi kaldal
 asuvas möödunud aastal asutatud kodus
 elab praegu 11 Vabadusristi kavaleri, neist
 4 perekondadega.

Kodu ees võeti kavaleri vastu kohaliku
 laulukoori ettekannetega. Kodu hooldaja I

diviisi ülem kindral J. Kruus tervitas külalisi lühikese kõnega, milles ühtlasi selgitas kodu tekkimist, selle vajadust ja praegust elu. Täiendavalt võttis kodu vajaduse selgitamiseks sõna kindr. J. Laidoner.

Kodu igapäevases elus valitseb kindel kord, mida peavad täitma kõik kodus elavad Vabadusristi kavalerid.

Pärast kodu vaatlemist ja naiskodukaitses poolt pakutud suupistete maitsmist tuldi rongi juurde tagasi; seal selgus, et vahepeal oli katkenud salongvaguni haak. Soomusronglased ja raudteelased aga näitasid, et oskavad takistust kiiresti kõrvaldada, seega tagasisõidus Tapale ei tekkinud viivitust.

Soomusrongirügemendis võeti õhtueinel ning siirduti osakondade kaupa rongkäigus ühes lippudega Tapa linna külje all asuvalle Männikumäele, kus olid ette nähtud referaadid. Esimesena andis ülevaate üldlokkorast Tapa vallutamise eel 8. jaanuaril 1919 kindral G. Jonson; seejärel kõnelesid majorid P. Villemi ja Lepp isiklikest mälestustest soomusronglaste tegevuse üle Tapa vallutamisel, esimene s-rongide nr. 1 ja 3 dessandi tegevusest lõuna pool, ja viimane

— s-rong nr. 2 tegevusest põhjapool raudteed. Ettekandeid jälgiti skeemide järgi, kuna ainult osaliselt saadi jälgida 1. ja 2. s-rongi dessandi liikumise teed maastikul.

Referaadi lõpul kindral Laidoner veel kord rõhutas ettevõtlikkuse tähtsust sõjategevuses ning tänas kõiki, kes on kaasa aidanud päeva kordaminekuks. Sellega lõppes päeva ametlik osa, millele järgnes rahvapidu.

Õhtu hämaruses jälgiti püsiva tähelepanuga tapalaste poolt koostatud ja noorte ning vanade poolt ettekantud vaatemängu, kus kuulajaskonna silmade eest möödusid eesti rahva võitlused oma vabaduse eest Lembitu ajastust meie päevini. Ettekande lõpul ettekande korraldajad ja peolised panid toime austusavalduse kindral J. Laidonerile, keda ettekande juht dir. Kansa nimetas meie aja Lembituks.

Hilisõhtul paljud sõjasangarid võtsid osa jalakeerutusest koos noorematega, kuna osa eelistas asuda puhkama ootavaisse vagu-
neisse. Parimate muljetega veedetud päevast lahkusid lahinguvennad kesköiste rongidega oma kodukohtadesse.

G. S.

Männiku õnnetus.

15. juuni 1936 jääb meelde igaveseks Eesti ajalukku. Peale Eesti Vabadussõda see oli teine moment Eesti iseseisvuse ajal, mis nõudis palju inimohvreid. Suure Männiku laskemoonalao töökodades juhtus sel päeval kaks suurt ja terve rida väiksemaid plahvatusi, mis nõudsid ohvriks 60 inimelu surnutena ja 29 haavatuna.

Plahvatus algas esmaspäeval, 15. juunil kella 1010—1015 vahel. Õnnetuse algust tähistas esimene niivõrd kõva plahvatus, mis purustas aknad paljudes majades Nõmmel ja Tondilgi oli veel tunda plahvatusest tekkinud õhulainet. Umbes nelja minuti järele järgnes teine veel kohutavam plahvatus, mis oli tunda isegi Kadriorus asuvates majades. Peale seda tekkis plahvatuse kohal tulikahju, milles üksikute mürskude plahvatused takistasid suurel määral kustutus- ja päästetöid, mida juhtis Kaitseväge Ülemjuhataja isiklikult ja ainult tänu tema kiirele kustutustööde ja abiandmise aktsiooni organiseerimisele ja isiklikule julgusele suudeti panna veel viimasel hetkel piir tullele ja vältida veel suuremaid õnnetusi.

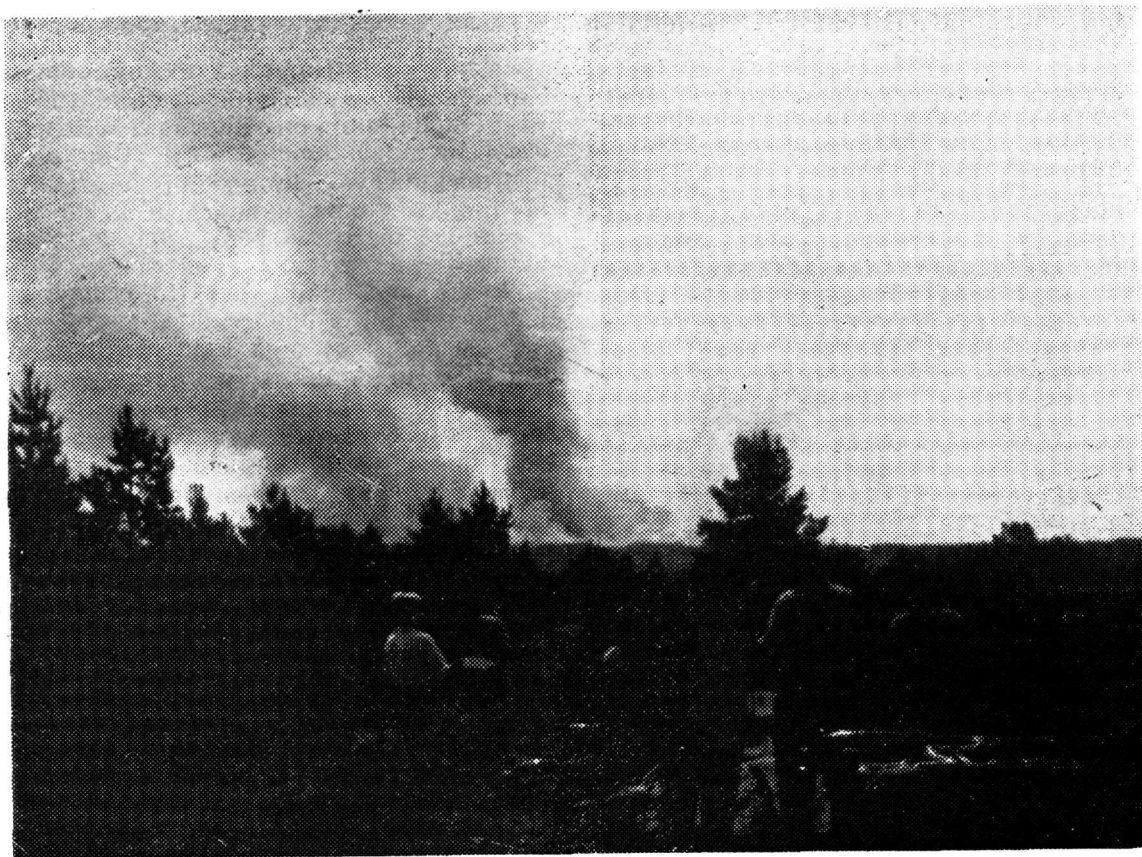
Õnnetusohvrite erakorraliselt suur arv on tingitud osaliselt ka sellest, et samal päeval olid seal käimas õppetunnid kordamisõppustele kutsutud reservohvitseridele ja plahvatuskoha läheduses ehitustöölised püstitasid uut laboratooriumihoonet.

Praegu kahjuks on varajane kirjeldada selle suure õnnetuse üksikasju ja põhjusi, sest et neid veel uuritakse.

Männiku plahvatusel said surma järgmised ohvitserid ja ametnikud: can. chem. Johannes Mühlman, major Aleksander Teiss, kapten Karl Kerjan, ins. Herman Männik, res.-lipnik Arnold Kuusk, res.-n.-ltm. Max Arvisto, res.-lipn. Vambola Hellat, res. kv. ametnik Fromhold Mirka ja res. kv. am. Jaan Kalviste.

Riigiteenijad: laboratorist Jaan Tänav, aidamees Arnold Aasa, aidamees Jaan Klement, kuutööline Johannes Sihver.

Meestöölised: Eduard Laanberg, Karl Baumthal, Alfred Otsmann, Johannes Ivanson, Alfons Peets, Reinut Mikov, Diedrich Valk, Eduard Tinaste, Johannes Malmer, August Nielender, Arkadi Makke, Gustav

Üks minut peale teist ja suuremat plahvatust ähe fotoamatööri poolt tehtud ülesvõte, kes juhuslikult viibis õnnetuspaiga läheduses. Kõrgele paiskunud suitsusummas hakkab valguma laiali.

Kasvand, Villem Tarning, Väino Virula, Vladimir Beresnev, Arkadi Podolsky, Erich Freiberg, Hans Jäme, August Lilander, Edgar Sepp, Adolf Redlich, Adolf Kärtmann, August Ader, Alfred Piller, Nikolai Satelberg, Acim Narkevits, Karl Stackelberg, Villem Rätsep, Robert Mikler, Siegfried Siiak, Bernhard Viismann, Alar Moik, Adam Sepp, Johannes Grünthal, Johannes Allik, Albert Koit mets, Martin Liiv, Hugo Beier.

Naistöölisid: Ida Kams, Anna Luhäär, Fanny Viljarand, Alma Prann, Pauline Allik, Eugenie Krjukov-Krull, Johanna Niitrot, Beatrice Maide, Marie Pikkaro.

Seega on surmasaanuid kokku 60, neist ohvitsere ja ametiisikuid 9, riigiteenijaid 4, meestöölisi 38, naistöölisi 9. A. S.

Rüigivanem K. Päts saabub õnnetuskohale.

Cand. chem. Johannes Mühlman †

Sündis 5. aprillil 1888. a. Saue vallas Harjumaal. Lõpetas Tallinna Peetri I realkooli 1910. a. ja Helsingi ülikooli filosoofia teaduskonna loodusteaduse osakonna cand. fil. astmega keemia alal 1920. a.

Cand. chem. J. Mühlman †

Maailmasõja ajal teenis Sweaborgi lennuroodus ja lõpetas lennukooli. Hiljem teenis Sweaborgi kindluse 1. suurtükiväepolgus, kus ülendati lipnikuks 9. aprillil 1917. a.

Vabadussõja ajal seisis Eesti välissaatkonna teenistuses Helsingis.

Teenis alates 16. veebruarist 1920. a. Kaubandustööstusministeeriumis riigi kesklaboratooriumi keemikuna ja alates 22. oktoobrist 1920. a. kesklaboratooriumi juhatajana. Samal aastal läkitati ta teaduslikuks otstarbeks 6 kuuks välismaale.

Selle järele oli teenistuses Kaub.-tööstusministeeriumis riikliku katsekoja keemilise tehnoloogia osakonna juhatajana kuni 01. 04. 24. a., mil siirdus Kaitseministeeriumi teenistusse Km. Varustusvalitsuse keemiaosakonna ülemaks.

Keemiaosakonna likvideerimise ja koosseisude ümbermoodustamise tõttu nimetati J. M. Relvastusosakonna keemiajaoskonna ülemaks, millisel ametkohal töötas Männiku õnnetuse päevani.

Oli veel Tallinna Tehnikumis algusest kuni selle likvideerimiseni orgaanilise tehnoloogia lektorina ja diplomtööde juhatajana.

Kaitseministeeriumis oli tema juhtida üle 10 aasta laskemoona- ja gaasikaitse as-

jandus. Eriti suured teened olid temal gaasiasjanduse alal, sest tema organiseeris gaasimaskide katsejaama ja töökoja; koostas juhendeid ja ettekirjutusi gaasikaitse alal jne. Sellel alal oli parimaid eriteadlasi Eestis.

Tema surmaga Kaitseministeerium kaotas innuka tööjõu ja tubli eriteadlase.

*

Raske on harjuda Relvastusosakonnas C jaoskonnas tühja kohaga akna juures oleva laua ees. See koht oli küll ennemgi tihti tühi, sest hr. Mühlman'il kunagi ei olnud aega kaua püsida ühel kohal, kuna ta viibis küll läkitusel, küll loengutel, küll komisjonides jne., kuid siis alati teadsime, et varsti ta istub jälle seal tavalisel kohal. Nüüd aga ei pöördu ta iialgi tagasi selle laua taha ja selle mõttega on raske harjuda!

Ta oli juba ammu meie keskel. Kui juba 1920. a. sügisel asus tolleaegne S. M. Sõjariistade osakond kõigist maailmakaartest pärit lõhkeainete üksikasjalisele uurimisele ja kui töö kiire iseloomu tõttu ja ka vastavate summade puudumisel ei olnud aega ega võimalusi oma laboratooriumi asutamiseks, tuli pöörduda Riigi Kesklaboratooriumi juhataja härra Mühlman'i poole, kelle lahkelt kaasabil oli võimalik alustada töid lõhkeainete alal Riigi Kesklaboratooriumi ruumes juba novembri keskel. Neli aastat hiljem siirdus lahkunu ise juhtivale kohale lõhkeainete ja sõjagaaside alal. Tööd oli palju: tuli organiseerida, luua, nimelt l u u a, kuna Eesti riik oli noor. Aga eestlase sitkus ja töötahe ületasid raskused. Taluperemehe pojana teadis ta hästi, kuid maarahvas Eesti kehval pinnal sõna tõsisel mõttes palehigis oma leiba sööb. Tema tagasihoidliku iseloomu tõttu teadsid vaid lähemad kaastöölised, kui suure töökoorma ta oli võtnud enda kanda.

Terve tema elu oli üks suur töö, töö ja veel kord töö, nii et isiklikuks eluks ei jätkunud tal sugugi aega. Kuulduste järgi katvatsenud ta eeloleval sügisel võtta aega isiklikkude asjade korraldamiseks... kuid, nagu näha, oli töö armukade ega lubanud paremat töömeest murda truudust...

Lahkunu kohusetunne oli erakordselt suur. Inglased veel seni kõnelevad temast, kui haruldasmast nähtest, et ametlik vastuvõtja isiklikult kontrollib ja mõõdab kõik vastuvõtmiseks esitatud esemed.

Oma eriala — keemiat — lahkunu armastas üle kõige: ta ei leppinud sellega, mis tuli teha keemia alal oma otseste ülesannete täitmisel, vaid ta oli intensiivselt tegev veel Keemikute seltsis, olles korduvalt selle

esimees ja peale lõhkeainete ja mürkgaaside uuris vabal ajal veel ratsionaalsemaid metsakasutamise võimalusi — sulfaat-tselluloosi tööstust, ja värvide keemiat. Eriti huvitas teda sulfaat-tselluloosi tööstuse areng, mille üle ta kirjutas artikleid, millede tagajärjel sattus isegi vastollu mõnede eriteadlaste ringkondadega.

Ta oli palju reisinud, palju õppinud ja palju näinud ja oma kogenud silmaga tähele pannud asju, mis suuremale jaole reisijatele jäävad tavaliselt nägemata. Kuna ta oskas oma muljeid ja tähelepanekuid kirjeldada soravalt ja huvitavalt, oli keskustelu temaga nauding, mis iialgi ei muutunud kordamiseks ega igavaks.

Ta oli üks neid väheseid, kes oskavad igas olukorras olla omas vees. Neil vähesel puhketundidel, mis olid tema elus, andus ta puhkusele täielikult ja tema puhkuseaegade kaaslased saavad võib-olla veel valusamini meelde tuletama nende parima ja truima sõbra hr. Mühlman'i puudumist Narva-Jõesuus, kus ta igal aastal veetis kas või mõne päevagi. Ta oskas seal juba ainuüksi oma ilmutamisega tuua päikesepaistet seltskonda kõige vihmaseimalgi ja mornimal suvepäeval.

Nüüd seda töömeest ja head seltsilist enam ei ole. Keegi eriteadlane lõhkeainete alal on kord lausunud: „Lõhkeained on tiigrid ja isikud, kes lõhkeainete alal spetsialiseeruvad, need on taltsutajad. Ühel päeval aga murrab tiiger oma taltsutaja“.

Härra Mühlman'i suhtes on see väide tõestunud: taltsutaja langes ohvriks taltsutatavale.

Puhka rahu, kallid sõber, kodukihelkonna kalmistul!

J. L. ja A. S.

Major Aleksander Teiss †

Major Aleksander Teiss sündis 7. augustil 1895. a. Hiiumaal Pühalepa kihelkonna-preestri pojana. Üldhariduse sai Tartu reaalkoolis ja Tallinna Aleksander I nim. gümnaasiumis, mille kursuse ta lõpetas hõbemedaliga 1914. a. Aetud huvist tehnilise ala vastu, astus ta 1914. a. sügisel Riia politehnikumi mehaanikaosakonda, kust 1915. aasta sügisel siirdus Peterburi tehnoloogia instituuti samale alale.

Vene sõjaväkke kutsutakse 16. märtsil 1916. a. ja määratakse I Peterhofi lipnikkudekooli. 20. juulil 1916. a. lõpetab kooli, ülendatakse lipnikuks ja määratakse teenis-

tusse 421. Tsarskoselski jalaväepolku, kus teenis kuni vene sõjaväe lagunemiseni ja saksa okupatsioonini (Soomes).

Eesti kaitseväge astub major Teiss 25. oktoobril 1918. a. Tallinna sädetelegraafi jaama, kuhu selle vormeerija ltn. F. Olbri (praegune koltn.) teda kutsus, kui tehniliste teadmistega ohvitseri. Jalaväe leitnandina lõpetab I-sed sädetelegraafi kursused ja viiakse üle inseneriväe kutseliiki 16. juunil 1919. a. Kuni Vabadussõja lõpuni teenib raadiotelegraafi alal, raske välijaama ülemana ja raadiotehnika laboratooriumi ning õppejaoskonna juhatajana.

Major A. Teiss †

Kuna tal polnud võimalik jätkata oma poolelijäänud õpingut polütehnikumis, astub ta 1921. a. Tartu ülikooli, et teenistusest vabal ajal õppida uut ala — keemiat.

15. märtsil 1924. a. (Sidepataljoni vormeerimisel) viiakse üksiku sädetelegraafi kompaniga Sidepataljoni koosseisu. 7. juunil 1925. a. lõpetab alalisväe ohvitseride täienduskursuse inseneriväe klassi, mille järele teenib Tartus sidemeeskonna ülemana, ühtlasi 2. diviisi sideülemana ja muudel ametkohtadel kuni 9. jaan. 1935. a., mil läkitatakse Tartu ülikooli keemiaosakonda oma õpingut lõpetama.

Detsembris 1935. a. lõpetab major Teiss analüütilise keemia osakonna ja jaanuaris 1936. a. rakenduskeemia osakonna — mõlemad tagajärjega *cum laude*.

15. dets. 1935. a. viiakse major Teiss üle Kaitsevägede staabi koosseisu ja määratakse sõjakeemilise ala praktikale relvistusosakonna juurde, kus viibis kuni saatusliku surmani.

Kõrgendatud leitnandiks — 29. mail 1919. a., alamkapteniks (kapteniks) — 6. märtsil 1920. a. ja majoriks — 24. veebr. 1936. a.

*

Major Teiss kuulus nende inimeste hulka, kelle elu eesmärgiks juba maast madalast oli vaid töö ja püüd kõrgema järele. Iseloomustavaks näiteks olgu tema lapsepõlvest kas või see, et ta väikese poisikesena palub emalt kompvekkide asemel — naelu.

Täites kõige suurema täpsusega oma laialdasi teenistusalaalisi ülesandeid, võitis ta alati ülemuse rahulolemise ja alluvate ning kaasteenijate austuse ning lugupidamise. Igapäevase töö kõrval kujunes õppimine ülikoolis talle võrratult raskeks ja tiivustajaks sel alal võis tõesti olla, nagu ta ise mõnikord tähendas, vaid eestlase jonn...

Major Teiss, kui inimene ja kui ohvitser omal erialal jääb kauaks püsima kõrge eeskujuna oma noorematele kolleegidele. Õpigem teda, kas või ainult põhjalikkuses ja täpsuses järele aimama!

Major Teissiga kaotas Vabariigi kaitseväge ühe oma parimaid poegi, ja Sidepataljoni pere, kelle ridadesse kadunu kuulus enam kui 17 aasta jooksul — oma armastatud sõbra ja lugupeetud kolleegi. Ta suri sõdurina oma uues sõjakeemiku elukutses.

Olgu tal kerge puhata kodumaa mullast!
V.-ko.

Kapten Karl Kerjan †

Sündis 28. okt. 1900. a. Valgas. Üldhariduse omandas Valga kooliõpetajate kolleegiumi keskkoolis, lõpetades selle täieliku kursuse. Selle järele lõpetas 1921. a. Vabariigi sõjakooli rahuaegse suurtükiväe kursuse. Esimese ohvitseri aukraadi omandas 29. 07. 22. a. vanusega 6. augustil 1921. a. Hiljem 1930. a. täiendanud end omal erialal Prantsusmaal „Ecole d'Application des Poudres“ kursustel.

Eesti Vabariigi kaitseväes teenis alates 29. aprillil 1919. a. Teeninud järgmistel ametkohtadel: väljapatarei nr. 15 asjaajaja, sama patarei õppekomando ülema abi, kusjuures täitis ajutiselt sama patarei ülema kohuseid, sama patarei vanem ohvitser; raskepatarei nr. 4 ülema k. t.; relvalao vanema tehniku k. t.; laskemoonalao vanem pürotehnik ja ühtlasi sama lao ülema abi.

Võttis sõjategevusest osa eesrindel 12. aug. kuni 28. dets. 1919. a. 2. suurtükiväe polgu 6. patarei koosseisus. Seljataga 29. apr. kuni 8. juulini 1919. a. kaitseliitlasena Valga kooliõpilaste salgas, 8. juunist kuni 12. aug. 1919. a. 2. div. tagavarapataljoni koosseisus.

Kapten K. Kerjan †

Omas Eesti Vabadussõja mälestusmärgi, õiguse tasuta koolihariduse saamiseks kuni kõrgema õppeasutuse lõpetamiseni ja Läti iseseisvuse 10 a. mälestusmedali.

Kadunut jäid leinama abikaasa alaealise pojaga, kaasteenijad ja ohvitseride pere.

*

Lahkunu oli üks neid väheseid kohusetruid inimesi, kes oma elukutsel armastas üle kõige, kes elas ainult laskemoona laole ja kes ei osanud elu ette kujutadaagi ilma kardetava laskemoona alata, kuigi see kardetav ese — laskemoon — kord juba hoiatas oma peremeest, näidates oma õiget pilet väikese plahvatuse näol, kusjuures kpt. Kerjan jäi küll ellu, kuid pidi ravima haiglas põletishaavu. Arvatavasti sama plahvatuse tagajärjel hakkas kpt. Kerjanil selg-roog kangestuma. Arstide-eriteadlaste arvates kpt. Kerjani elupäevad olid loetud, kuid kunagi ta ei kurtunud, vaid oli endiselt rõõmus, täis tööindu ega mõtelnudki puhkusele minna. Alles kui haigus muutus niivõrd raskeks, et kpt. Kerjanil muutus võimalikuks teenistuskohuste täitmine, siis alles hakkas ta abi otsima.

Ülemjuhataja, saades teada kpt. Kerjani seisukorrast, hindas niivõrd tema tööd, et palus hr. Riigivanemalt toetust, mille abil kpt.

Kerjanil avanes võimalus sõita arstima en-
nast Tšehhoslovakkiasse soojavee allikatele,
ainukesse kohta, kust võis loota veel abi.
Tšehhoslovakkiasst tuli ta mõni nädal enne
Männiku õnnetust tagasi uue inimesena —
tervena, painduva selgrooga, särava näoga,
täis elurõõmu ja elutahet. Surm oli sunni-
tud taganema teaduse ja elutahte eest, kuid
saatus tahtis teisiti: surm pidi pärima oma
osa, ükskõik kuidas. Saatuslikul plahvatuse-
päeval, 15. juunil kpt. Kerjanil ei olnud tar-
vis viibida Männikul; kui laskemoonalao
ülema ajutine k. t. oleks ta pidanud olema
sel päeval Hiiul, kuid teda tõmbas armasta-
tud Männiku laskemoonaladu, kus viibis sel
päeval tema kaudne ülemus, keemik Mühl-
man. Nii nad töötasid koos, nii läksid koos
ka surma kohusetäitmisel.

Puhka rahus!

—di.

Insener Herman Männik †

Sündis 23. mail 1901. a. Küti vallas, ja
sel ajal, kui olid käimas vihased võitlused
vaenlasega, astus temagi kui tõsine vaba-
dust ihkaja isamaa poeg 17-a. nooremehena

Ins. H. Männik †

vabatahtlikult võitlevate Eesti kaitseväe ri-
dadesse, kus ratsarügemendiga ja kooliõpi-
laste pataljoni mitmest lahingust osa võt-
tis. Hiljem, kui vaenlane juba piiri taha oli
löödud, vabastati ta kui mobilisatsiooni alla
mitte kuuluv tegevast kaitseväest.

Kui energiline inimene ei pannud ta pä-
rast kaitseväeteenistusest lahkumist oma

käsi rüppe, vaid asus täie energiaga oma poo-
lelijäänud õppimise jätkamisele, et haritud
ja tubli tööjõuna oma teadmisi edaspidi veel
suurema andumusega rakendada meie kait-
seväeteenistusse.

Ta oli valinud oma elukutseks keemia
ala, mida õppis Tallinna tehnikumis. Tal-
linna tehnikumi keemiaosakonna lõpetas
12. oktoobril 1928. a.

Samal aastal astus ta pürotehniliste töö-
de juhatajana arsenaliteenistusse, kust
1932. a. üle viidi varustusvalitsuse laskemoo-
nalao vanema pürotehniku kohale. Viima-
sel kohal töötas ta kuni õnnetuse silmapil-
guni.

Teda tuntigi kui osavaimat ja tublimat
eriteadlast pürotehnilistes töodes ja ta oli
lahke ja vastutulelik teoinimene, mispärast
ta oli hinnatud oma ülemuste ja armastatud
oma alluvate poolt.

Teda jäi leinama peale arvuka kaaste-
nijate pere veel abikaasa kahe alaealise
lapsena.

*

Tutvusin insener Männikuga Arsenalis
mürskude täitmisel trotüüliga, milleks tar-
vilise sisseseade, töömeetodid ja tööeeskir-
jad oli ta ise organiseerinud ja koostanud.
Harva olen näinud inimest, kes nii julgelt
ja kindlalt talitas lõhkeainete juures. Kü-
sisin imestusega, et kus tema, alles ülikoolist
tulnud, on omandanud säärase kindluse ja
iseteadvuse lõhkeainete käsitlemisel, mis
omandatakse alles pärast väga põhjalikku
ja pikaajalist praktikat. Tema vastas, et
teaduslikult trotüül ei detoneeri nende ope-
ratsioonide juures, mis on käsil, ja tõesti
ins. Männikuga kunagi ei juhtunud min-
geid õnnetusi lõhkeainete käsitlemisel. Ai-
nult viimasel ajal ta hakkas kurtma oma
lähematele sõpradele, et kannatab unepuu-
dust, näeb halbu unenägusid ja kardab hom-
mikuti minna tööle. Ta seletas seda küll
ületöötamisega ja väsimusega, kuid vist te-
ma kaitsevaim hoiatas teda, kuid Männik
ei hoolinud sellest ning läks ka 15. juunil
sama kindlalt ja täpsalt tööle kui eelmistegi
aastate 15. juunil, kuigi tal oli ähmane eel-
aimdus, et midagi juhtub. Nüüd teda enam
ei ole. Ei ole enam head sõpra, truud abi-
kaasat, õrna isa, kuid mälestus temast, kui
julgest, kindlast ja vaprast isamaa pojast ja
kohusetruust töömehest jääb püsima Rel-
vastusosakonnas.

A. Sivard, ltn.

Res.-lipn. Arnold Kuusk †

Sündis 7. juunil 1907. a. Tapal. Üldhariduse sai Tapa keskkoolis. Sõjaväelise hariduse omandas Sõjakooli aspirantide suurtükiväe klassis 1929. a. Lipnikuks ülendati reservväkke arvamisega 27. novembril 1929. a.

Res.-lipn. A. Kuusk †

Viibinud kordamisõppustel 2. suurtüki-väegrupis 7. ja 8. augustil 1933. a. ja 8. juunist 1936. a. kuni õnnetuseni, mis nõudis ohvriks temagi elu.

Pärast reservi arvamist asus postiametnikuna teenima Tapale, kus võttis elavalt osa kohaliku seltskonna elust. Oli väga lugupidatud ja armastatud oma kaasteenijate ja sõprade poolt, kes täies koosseisus ilmusid oma sõbra matusele Tapal, 19. juunil.

Leinama jäi noor abikaasa väikese tütrekesega, ema ja ämm, kaasteenijad ja rohkearvuline Tapa kaitseliitlaste pere.

*

Võrsudes vaesest perekonnast ja siiski juba nii noorelt jõuda oma koduni, oma perekonnani, tähendab väikesepalgalise ametniku juures haruldast elukunsti. Res.-lipn. Kuusk omas seda elukunsti, sest ta oli jõudnud omal jõul saada nägusama Tapa väikemaja omanikuks, mis oli peamiselt härra ja pr. Kuusk'ide käsitöö. Härra Kuusk ei langenud seejuures mitte äärmiselt kokkuhoidlikkusesse, vaid kõige selle juures oli väga armastatud oma sõprade ja kaasteenijate poolt, leides aega isegi veel seltskondlikuks tööks — oli Tapa aktiivsemaid kaitseliitlasi ja Tapa meestelaulukoori liige. Ta oleks

võinud nende oma iseloomu joonte juures veel kaugemale jõuda nii teenistuses kui ka eraelus, kuid saatus tahtis teisiti ja ta pidi järgnema oma isale ja oma palavalt armastatud abikaasa isale, kes ka mõlemad iangesid õnnetuste ohvriks.

Olgu kurbusest murtud noorele lesele, midagi mitte aimavale veel väikesele tütrekesele, trööstitule hr. Kuuse emale, ämmale ja rohkete res.-lipn. Kuuse sõpradele väikesekski troostiks teadmine, et härra Kuuse vaim elab ta tütrekeses edasi ja et neil on vaikne paigake kauni kodu lähedal, kus võivad käia oma armast abikaasat, isa, poega ja sõpra mälestamas, mida on ainult vähesel Männiku ohvrite omastel.

Puhka rahu.

A. S.

Res.-n.-leitn. Max Arvisto †

Sündis 3. märtsil 1896. a. Võnnu kih. Tartumaal. Alg- ja keskkhariduse omandas Tartu Aleksander I klassikalises gümnaasiumis 1905—1915. a.

Sõjaväelise hariduse sai Odessa II-s lipnikkude koolis. Lipnikuks ülendati 12. jaanuaril 1917. a.

Res.-n.-leitn. M. Arvisto †

29. juulist 1917. a. kuni sõja lõpuni võttis osa sõjategevusest Rumeenias Austria ja Saksamaa vastu.

Vabadussõjas oli esiteks Soomusrongi kuulipildujate komando nooremaks ohvitseriks, siis soomusrongi dessantkomando nooremaks ohvitseriks, hiljem dessantroodu ülemaks, siis luurajate komando ülemaks ja lõpuks tankide pataljoni tehnilise jsk. ülema nooremaks abiks. Kord oli haavatud. Lahkus teenistusest suurtüki kuulipilduja ohvitserina 04. 04. 20. Reservi minnes, asus õppima Tartu ülikooli mat.-loodusteaduskonna keemiaosakonnas, mille lõpetas ma-

gistri kraadiga 30. jaanuaril 1925. a. Koostanud magistritöö teemal: „Ölikivide alglaunemine soojuse mõjul“. Oli ülikoolis viimasel 2-hel semestril analüütilises laboratooriumis abijõuks prof. Landeseni juures. Teenis 1925—1930. a. Paide ühisgümnaasiumis õpetajana, tegeledes ühtlasi psühholoogilise inimesitluse probleemiga. 1930. aastast kuni käesoleva ajani teenis H. Graf & E. Jürgensoni laki- ja keemiavabrikus, seejuures alates 15. juunist 1931. a. selle vabriku tehnilise juhatajana.

Omas Eesti Vabadussõja mälestusmärgi ja prii kooli.

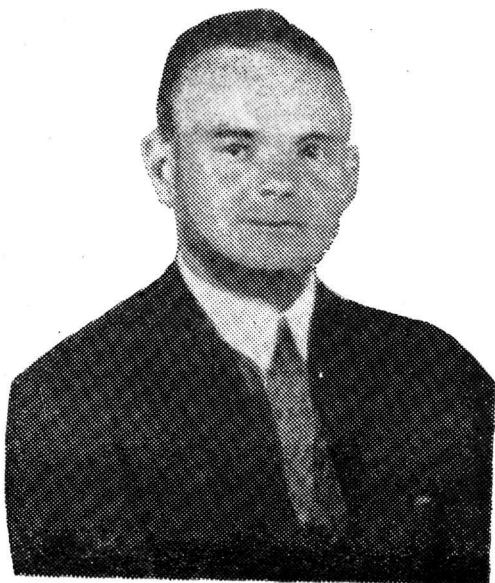
Kadunud jäi leinama abikaasa väikese paarikuise tütrekesega.

Res.-lipn. Vambola Hellat †

Sündis 20. detsembril v. k. j. 1897. a. Keeni vallas, Valgamaal „Hälatu“ talus. Üldhariduse sai Tartu reaalkoolis. Sõjaväelise hariduse omandas Eesti Vabariigi sõjakoolis 1919. a. Lipnikuks ülendati 5. oktoobril 1919. a.

Vabadussõjast võttis osa Põltsamaa operatsioonist 2-se jalaväepolgu ratsamaakoolajana; 30. 01. 19. — 19. 03. 19. teotses lõuna frondil Piuksaare—Pedeli—Tumeshofi—Luke—Stakelni—Witemhofi sihis, 19. 03. 19. kuni 31. 03. 19. võttis osa lahingutest Petseri frondil; 05. 10. 19. kuni 03. 07. 20. teenis väljapatareis noorema ohvitserina.

Kordamisõppustel viibis esimest korda 5. suurtükiväegrupis 1931. aastal. Käesoleva

Res.-lipn. V. Hellat †

aasta 8. juunist kuni surmani viibis jällegi kordamisõppustel.

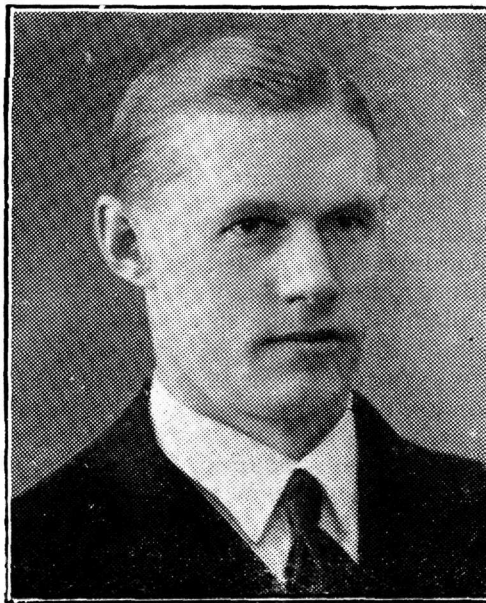
Pärast reservi minekut jätkas õpinguid keemia alal, lõpetades 1927. a. Berliin-Scharlottenburgi tehnikaülikooli insener-keemikuna. Tema diplomtöö kunstiidi valmistamise üle leidis suurt tähelepanu.

Tagasi Eestimaale asudes asutas ta mõne aasta eest Tallinnas keemiatööstuse „Natroni“, kusjuures tehaste saaduste valmistamise alal tegi V. H. rea leiutisi, mis küll patenteerimata, kuid missugused on tõstnud mitmeti saaduste omadusi. Oma tööalal oli Vambola Hellat loov vaim, ta otsis ja katsetas ikka midagi uut. Täpsus sõnapidamises, kohusetruudus — need omadused tõstsid teda kaaskodanike keskel lugupidamisele, olgugi et ta oma tagasihoidlikkuse tõttu seltskonnas esirinda ei tükkinud.

Oli vallaline.

Res. kv.-am. Jaan Kalviste †

Sündis 3. aprillil 1898. a. Lehtse vallas Järvamaal. Lõpetas Tallinna linna õhtukeskkooli 1920. a.

Res. kv.-am. J. Kalviste †

Algas sõjaväeteenistust vene sõjaväes 262. tagavara-jalaväepolgus.

Eesti kaitseväes teenis suurtükiväevalitsuses, mille ümbermoodustamise puhul viidi üle 16. 08. 19. Varustusvalitsuse Sõjariistade osakonda, kus algul oli käsisõjariistade lao ülevaataja k. t. ja hiljem lao raamatu-

pidaja k. t. Läks reservi 23. 09. 20., olles lao ülevaataja kohal.

Peale reservivinemist alustas Tartu ülikoolis keemia õppimisega, millise osakonna lõpetas magistri kraadiga 1925. a. Tartu ülikoolis paistis ta varsti oma andekusega silma ning ülikooli lõpetades saadetakse ta stipendiaadina Sorbonne'i ülikooli, mille keemiaosakonna lõpetas kahe aastaga, omandades „Docteur és sciences physiques“ teadusliku kraadi.

Tagasi jõudes kodumaale asus ta algul tööle ülikooli juurde, kust hiljem siirdus riigi põlevkivitööstusse, kus töötas laboratooriumi keemikuna. Läänud aastal lahkus ta sealt ning siirdus uuesti tagasi ülikooli juurde. Olles üks paremaid eriteadlasi fotokeemia alal Eestis, oli tema selle aine õpetajaks ka ülikoolis. Ülikoolist kutsuti ta kordamisõppustele, kust ta tagasi enam ei läinud. Jaan Kalviste sulest on ilmunud teaduslikke kirjutusi kodumaa ja välismaa teaduslikkudes ajakirjades. Läänud aastal tegi ta Kohtlas leiutise, kuidas meie põlevkivi bensiini puhastada väävellisanditest.

Jaan Kalvistega kaotas noor abikaasa armastatud mehe, kaks alaealist poega — õrna isa, sõbrad — hea seltsivenna ja ülikool lootustandva teadusemehe.

Res. kv.-am. Fromhold Mirka †

Sündis 23. novembril 1887. a. Peri valdas. Lõpetas Tartu ülikooli 1919. aastal keemikuna.

Maaõnneajal oli Soome rajooni väljaehituse valitsuse alluvuses.

Vabadussõja puhkedes astus ta vabatahtlikult 26. nov. 1918. a. rahvaväkke ning määrati Varustusvalitsusse tehaste ja tööstuste keemilise toimkonna juhatajaks. Hiljem oli käskudetäitjaks ametnikuks Varustusvalitsuses. Sv. ametniku asetäitjaks ülen-dati 3. detsembril 1919. a. 1920. a. läks reservi ning asus tööle riigi kesklaboratooriumi laborandi abina. 1925. a. siirdus Pariisi, kus töötas eriteadlasena mitmes ettevõttes. Kodumaale tagasijõudmisel oli algul 1928. a. õ. ü. „Pikkeri“ keemiaeriteadlaseks, hiljem sama aasta novembrist Tallinna linna tervishoiu inspektor, millisel kohalt kutsuti ta ka kordamisõppustele.

Vallaline.

*

Mingil imelikul looduseseaduste järele esimeses järjekorras ikka saatus nopib meie hulgast meie parimaid poegi. Arvisto, Hel-

lat, Kalviste ja Mirka olid kõik omal isiklikul püüdmisel ja jõul jõudnud kaugele — kõik nad olid tunginud looduseseaduste tundmises kaugeemale kui meie, — nad olid kõik tuntud nimed keemia alal ja seepärast tundsid paremini kui teised ka lõhkeainete kohutavaid võimeid ja nende keemilisi iseäraldusi. Eriti puht teaduse alal oli kaugele jõudnud härra Kalviste, kes oli üks silmapaistvamaid keemikuid meie nooremas teadlaste generatsioonis.

Res. kv.-am. F. Mirka †

Paistab, nagu loodus oleks kade nende peale, kes on liig sügavale tunginud looduseseaduste tundmises, et ta maksab neile seadustetundjatele hirmsal viisil kätte, et nopib nad kõik elust nende parimail eluaastail. Kuid loodus eksib, kui ta loodab niimoodi inimese sitkusest jagu saada — kadunute asemele astuvad uued, kes jätkavad surnute tööd ja need teised — võib-olla veel terve rea ohvrite üle jõuavad ikka kord looduse võitmiseni. Olgu nende nelja loodusteadlase omastele, abikaasadele, lastele, sõpradele ja kaasvõitlejatele väiksekski troostiks teadmine, et need ohvrid ei olnud ilmaaegsed, need ei kohutanud veel kedagi, tulevad uued jõud, kes jätkavad nende poolelijäänud tööd ja võidavad looduse siiski.

Kaasvõitleja.

N.-allohv. Arnold Aasa †

Sündis 15. veebruaril 1904. a. Tallinnas. 5. aprillil 1925. a. ilmus kaitseväkke sund- aega teenima ning määrati teenistusse Sõja- väelaskemoona ladusse. Sundajateenimi- sest vabanes ning arvati käsutusväkke 30. septembril 1926. a.

1. aprillil 1927. a. astus samasse laske- moonalattu üleajateenijana teenistusse ning määrati lao aidamehe ametkohale, missugu- sel kohal teenis kuni õnnetusepäevani.

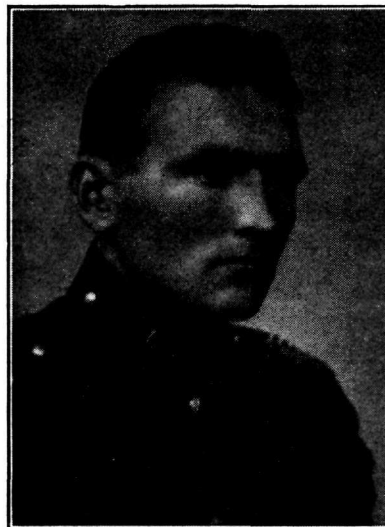
*

Oma teenistuse alal tuli temal täita mit- mesuguseid ülesandeid pürotehnilistel ala- del, missuguseid täitis alati eeskujulikult ning laitmatult. Ülemad hindasid kadunut kui arusaajat ja tublit allohvitseri ning en- da sõbralikkuse ja lahke vastutuleku poolest oli lugupeetud ja armastatud kaasteenijate ja alluvate poolt.

Oma raske ja närvilise teenistuse kõrval leidis kadunu aega ja tahet ka seltskond- likuks tööks. Kui allohvitser kuulus kadu- nu Kv. staabi üleajateenijatekogu liikmes- konda, kus tegutses mitu aastat järgimööda kogu juhtivates organites. Kõigile kaaste- nijaille koguliikmetele sai tema lühikese aja- ga unustamatuks sõbraks, tema puudumine

jättis asendamatu tühja koha kaasteenijate perre.

Kadunut jäi leinama abikaasa kahe ala- ealise tütreaga, kaasteenijad ja rohkearvu- line allohvitseride pere.

N. a. o. A. Aasa †

Sinu nimi jääb elama meie keskele, ol- gugi, et sind ennast katab meie kalli kodu- maa muld.

Kohtamislahingu tänapäeva probleemist.*)

Kolonelleitnant A. Laats.

III.

Iseäraldusi.

Olles tutvunenud üksikute kohtamislahin- gu näidetega ajaloost, võime tuua esile ka mõningaid iseäraldusi, millised iseloomus- tavad käsitletavat lahingut.

1. Lahingujoon ja -rajoon. Kui vaatame pealetungija ja kaitsja tegevust lahingus, siis näeme, et esimene toidab la- hingut sügavusest ettepoole, arendades eel- mistelt osadelt, eelosadelt, saavutatud edu, kuna viimane, võttes hoope vastu, tõmbab oma eelosi tagasi peajõudude joonele; koh- tamislahingus toidavad lahingut aga mõle- mad pooled sügavusest ettepoole. Siin on loomulikuks nähteks see, et kõik tegevus-

faasid sünnivad suurema hooga. Seepä- rast juba luureüksuste vahel tekkinud lahin- gujoon omab sügavamad ja korrapäratu- mad üksteist haaravad lainetused, mis edaspidi lahingu toitmisel kas järk-järgult tasakaalustub ning võtab stabiilsema kuju või ei tasakaalustu ning hakkab pöörduma oma keskpunkti ümber (värav).

Kõik lahingu tegevusfaasid (v. a. edu arendamine) võivad teostuda ühel ja samal maa-alal, rajoonis, kuna pealetungi tegevu- sel iga faas (kontakti loomine, eellahing, rünnak) sünnivad iseruumis, tungides kaits- ja sügavusse.

Eelseisva lahingu rajoon ei olene tihti poolte tahtest, vaid on juhuslik isegi siis, kui vaenlase lähenemine on teada; seega lahingu tekkimise võimalus ebasoodsal maastikul.

*) Vt. „Sõdur“ nr. nr. 44 — 1935, 19, 22—23 ja 24—26, 1936.

2. Olukorra selgusetus. Olukorras valitseb suur teadmatuse ja selgusetuse. Kohtamislahingus tulevad ehitada oma tegevused erandita neile luureandmeile, millised saabuvad lahingu alguses, ja pärast neile andmeile, millised selguvad lahingu sidumisel ja arendamisel. Kuidas vastase jõud hargnevad, kuhu koonduvad ta peapingutused, jäävad oma löögi hargnemise momendini selgitamatuks. Isegi lahingus endas jäävad need andmed tihti puudulikeks. Sellest olenevalt tuleb hoida lahing kindlalt ohjades nii, nagu seda soovib juht. See omakorda oleneb tahtelikkusest selgusest, juhtimise püsivusest ja suurest painduvusest, mis võimaldab võtta ette olukorra täielikul muutmisel vastuabinõusid ning kasutada ära lahingus esinevaid kasulikke võimalusi.

3. Kiired tegevused. Kohtamislahing on omamoodi võistlus kiiruse peale nii juhtide kui alluvate tegevustes. Siin igasugune viivitus lahingukorda hargnemises annab ülevõimu vastasele. Vastast peab ründama enne kui ta suudab valmistada lahingusse astumiseks, lüüa just tema ettevalmistumise momendil. Vastase mittelahinguvõime tõttu (pealegi kui siin puuduvad kaevikud, varjendid, kunsttõkked, täielikumoondamine, tulepunktide katted ja organiseeritud kaitse- ja tulesüsteem) esineb võimalus viia läbi hargnemist, kalale tungi ja rünnakut lihtsamal kujul kiiruse saavutamiseks. Kiiruse tagajärjel hargnemine tihti teostub otseselt rünnakukolonni selle järele, kuidas osad jõuavad pärale.

4. Lahingukäigu kiirus. Pealetungilahingus kaitsele asunud vastasega teevad lahingu pikaldaseks kindlustustööde ja tõkkeehituse süsteem ja korraldatud tuli; kohtamislahingus aga langevad ära need tegurid ning lahing areneb kiiresti; olukord kogu aeg muutub ning lahingukäik areneb ruttu. Selle tagajärjel jõud raugevad rünnakult; väärliikumised rohkenevad; kontr-korralduste arv suureneb; sellest kõigest moraali ja materjali kiirem kulu. Ühesõnaga, lahing, mis võtab kiire tempo, on palju tõsisem ja annab kiiresti otsustavaid tagajärgi.

5. Algatuse erilise vajaduse tegevustes. Olukorra selgusetus, tegevuste kiire muutuvus ja arenemine nõuavad kõige suuremat tegevuse algatuse ilmutamist lahingus. Korraldusi ootama jääda ei tule. Tuleb igal juhul võtta üks või teine otsus iseseisvalt ja mida kiiremini, seda kasulikum on see lahingu teostamiseks.

Sellest olenevalt püüavad vanemad juhid isiklikult võtta osa tekkivaist eellahingust ja tihti seovad end osalahingutega, jättes kogu lahingu üldjuhtimiseta (Ethe'i lahing). Sellest tuleb hoiduda ning juht peab alati ja kõikjal meeletama, et ta peab juhtima kogu üksust või koondist, milline on temale allutatud. Selleks K. P. valida ja määrata õigele kohale ja õigeaegselt.

6. Vastase ülehindamise tendents. Kogu kohtamislahingu olemus on põimitud läbi karmi heitlusega moraali valdkonnas, mis viib lahingupooli niisugusele tundmusele, nagu vastane oleks tast üle, kas jõult või oskusest ning tunneb vajadust passiivtegevusele asumiseks. Siin tuleb aga alati meeletada vana tõde: „Kui sul on lahingus raske, siis vastasel ei ole see kergem.“ „Julge otsus on pool võitu!“

IV.

Maksmaid põhimõtteid ja aluseid.

Tänapäeval esinevad lahingueeskirjad, peale üksikute (Eesti, Austria), on antud välja juba varematal aastatel pärast Maailmasõda (1921.—1930. a.), seepärast neis käsitletud lahingu taktikaliste vormide määramisele ei ole veel oma mõju avaldanud tehnika arengu tänapäeva tulemused, omadus ja määr (hulk). Tehnika viimase sõna mõju kohtamislahingu alustele püüame selgitada eriosas, kui oleme juba selgitanud käsitletava lahingu tüübi maksmaid tõekspidamisi.

Selgema kujutuse saamiseks kohtamislahingu alustest püüame lühidalt tuua esile kahe rühma riikides ning ühtlasi meil valitsevaid tõekspidamisi. Esimeses rühmas käsitleksime Saksamaaga eesotsas Austria, N. Vene, Poola ja Jaapani lahingueeskirju, millede kohtamislahing iseseisva lahingukujuna leiab täielikumata kajastust, kuna teise rühma kuulusid peamiselt Prantsuse maksmaid vaated ja tõekspidamised. Viimasesse rühma tuleb lugeda ka meie L. E.

1. Välisriikide tõekspidamisi.

Saksa. Saksa lahingueeskiri (F. u. G. — 1921) võtab omaks järgmisi tõekspidamisi:

Kohtamislahing areneb enamasti rünnakukolonni sügavusest.

Kohtamislahingus on peapõhimõtteks ootamatus ja kiirus.

Juht ei tohi siduda oma otsusi edaspidise aeganõudva luurega. Tema peab tihti andma käske vaid oletuste põhjal, võttes ar-

vesse, et ka vastane ei ole veel lahinguvalmis.

Lahingu sidumisel omab paremuse see pool, kes oskab ennetada lahinguvalmsust, haarata algatust, ühendades seda ootamatuse põhimõttega.

Eelväe eriliseks ülesandeks on — tagada peajõududele aega ja ruumi hargnemiseks ja suurtükiväele häid vaatlustingimusi. Olenevalt olukorrast tuleb eelväel teostada:

- energilise kallaletungiga, viies lahingusse kõik omad jõud;
- kaitsele asumisega märgile, kattes peajõudude hargnemist, ja
- osalise või täielise tagasitõmbumisega, milline võetakse ette vastase ähvardaval haaramisel.

Sageli tuleb eelväel tõmbuda pikemalt laiali, kui see oleks kohane tema jõule otsustava lahingu teostamiseks.

Peavägi võib teostada kahel viisil:

- eelväe edul viiakse lahingusse viibimata kõik jõud,
- kuna muidu hoidutakse liig kiiresti ja üksikult ettetungimisest, mis võib tuua jalaväele asjatuid kaotusi ja ebaedu; jalaväe tegevus tuleb kokkukõlastada suurtükiväe kiirusega; sel korral jalavägi suunatakse varakult lähteseisukorda.

Kohtamislahing toob võidu siis, kui laial rindel ennetatakse vastast lahinguvalmsusega.

Paremaks lahingu kujud tunnistatakse haaramist koos sidumisega rindelt. Ei tohi karta ka kallaletungi rindelt. Sel korral nõutakse otsustavas suunas jõudude kindlat ülekaalu.

Austria lahingueeskiri (F. u. G. — 1930.) taotleb saksa lahingueeskirja põhimõtteid väikeste täiendustega, millised on võetud viimasel ajal omaks ka saksa armees.

Kui vastane lahingu keskel läheb üle osalisele või täielikule kaitsele, tuleb reeglina rünnata teda suurema ettevalmistuseta, et vastane ei omaks küllaldast aegu tule organiseerimiseks.

Kohtamislahing areneb rännakkorrast siis, kui puudulikel luureandmeil ei suudetud minna üle lähenemiskorda, vastasel korral areneb ta lähenemiskorrast.

Lahingu peremees on see, kes saavutab varem lahinguvalmsuse, otsustavalt murdes vastase tegevusvõimaluse, surudes teda oma tahte alla. See nõuab juhtidelt kiiret otsustavust ja kiiret lahingukava loomist.

Õhu- ja tangitõrje eest hoolitsemine lähenemisel omab erilise tähtsuse.

Nii eelväe kui osaliselt ka peajõudude suurtükivägi peab asuma tegevusse kiiresti. Tema asetamine laia ruumi võib viia vastase segadusse.

Raskes ja selgusetas olukorras, eriti kinnisel maastikul ja pimedas, võib olla soovitatav teostada lähenemist joonelt joonele.

N.-Vene jalaväe lahingueeskiri (1930.a.) ja välieeskiri (P. U. 1929. a.) alused ei lähe palju lahku saksa lahingu eeskirjadest. Neist mõnda:

Algatuse haaramist saavutatakse otsuse kiire täideviimisega; otsus võetakse olemasolevail, kuigi võib olla puudulikel, olukorra andmeil. Juhil ei ole õigust lükata edasi otsuse võtmist vaenlasest ja maastikust täiendavate andmete saamiseni.

Julgestusosad (eeljõuk — P. O., milline määratakse tähtsamatesse suundadesse iseseisvate ülesannetega, ja eelvägi), loonud vastasega kontakti, peavad teotsema otsustavalt ja julgelt; nende ülesanne on: haarates oma alla soodsad märgid ja kohalikud esemed, tagada peajõududele paremad tingimused lahingusse astumiseks. Julgestusosade julged ja otsustavad tegevused on parimaks vahendiks olukorra kiireks selgitamiseks.

Nii julgestusosade kui peajõudude tulevahendite kiire saatmine lahingusse omab otsustava tähtsuse. Tulevahendite (srt. ja r.-klp.) hargnemine peab sündima enne peajõudude lahingusse astumist ning ennetama vastase hargnemist.

Kohtamislahingu tõttavus, olukorra kiire muutlikkus ja side säilitamise raskused nõuavad kõigilt juhtidelt suurt otsustavust; see väljendub selles, kui juhid võtavad otsusi iseseisvalt, ilma et jäädakse ootama korraldusi ülevalt.

Soodsamaks lahinguvormiks on, kui vastast seotakse rindelt julgustusosadega, kõvendades neid juurdeantavate tulevahenditega, kuna peajõududega antakse pealööki tiivale.

Kui vastane läheb üle kaitsele, järgneb kallaletung vastavalt juhendeile, millised on nähtud ette pealetungi tegevuseks kaitsele asunud vastase vastu.

Poola välieeskirjas (1921. a.) kohtamislahingu kohta on toodud õige piiratud, ainult ühes paragrahvis. Kuid täielikumalt on käsitletud kohtamislahingut „Poola üldises juhendis“ (1931. a.), kus on tunda n.-vene P. U. — 29. a. ja saksa F. u. G. mõju.

Ka siin nõutakse eelväelt julget ja otsustavat tegevust, kuid juhend tähendab, et eelväe pealetung peab viidama „peajõudude liikumise telge mööda“. Seega kriipsutatakse teravalt alla tiibade haaramise vajadust igal soodsal juhtumil.

Ka suurtükiväe kasutamises väljenduvad juba ülal-selgitatud tõekspidamised. Soovitakse eraldada eelväkke $\frac{1}{3}$ kogu kolonni suurtükiväest, andes juurde vahest kaugelaskes kahurid.

Mis puutub manöövrise, rindelöögisse ja peajõudude hargnemisse, siis juhendid palju ei eraldu saksa lahingueeskirja põhi- alustest. Juhendid samuti loevad vajalikuks peajõudude asumist enne hargnemist kallal- tungi lähteseisukorda.

Rünnak algab reeglina eelosade algatu- sel; vahest määratakse rünnaku aeg ka ju- hatusest.

Jaapani tõekspidamised kohtamislahingust leiavad käsitlemist „Lahingu põhi- mõtteis“ (Vene tõlge). Sellest selgub kok- kuvõetult:

Kohtamislahingu loomus seisab algatuse haaramises. Kõik juhid peavad kindla ot- sustavusega andma kiired korraldused ning kiiresti teotsema.

Luuret tuleb teostada laial rindel ja tiib- badel vastase jõudude gruppeerimise ja nende ühte kui teise rajooni ilmumise aja selgitamiseks. Vahendiks on lennu- ja rat- savägi. Ratsavägi peab peale selle enne- tavalt vallutama tähtsamad esemed, hoides neid oma käes jalaväe järelejõudmiseni.

Eelvägi tähtsate taktikaliste märkide haaramisega tagab peajõudude hargne- mist. Eelväe jõud, näiteks diviisi liikumisel kahel teel, võrdub ühele brigaadile (2 rü- gementi). Nii eelväe kui peajõudude suur- tükivägi diviisi juhi korraldusel kiirelt asub positsioonile ning tagab jalaväele algatuse haaramist. Suurtükivägi valib positsioonid võimalikult lähemale vastasele.

Jaapanlased ei loe vajalikuks peajõudu- de asumist lähteseisukorda enne hargne- mist. Lahing areneb reeglina rännakkolon- nidest. Selle juures võetakse ette kõik abi- nõud, et peajõud võimalikult kiiremalt saa- buksid lahinguväljale. Vastavalt sellele peab olema määratud kindlaks jõudude ja vahendite jaotus kolonnideks enne rünnak- ut, nende liikumissuunad ja märgid, mille- dele peavad nad jõudma välja.

Normaalselt hargneb kolme rügemendi- line diviis kohtamislahingus 9—10 km rin- del, kaks esijärgus ja üks üldvarus.

Suur püüe vastase piiramiseks. See on võrdlemisi kerge teostada neil juhtudel,

kui vastane viivitab hargnemisega ning järkjärgult viib lahingusse peajõud osade kaup.

Kohtamislahing lahendatakse vastase otsustava rünnakuga, sealjuures kui päike- se loojenemiseni pealetungivad osad ei suutnud rünnata vastast, soovitakse kasuta- da selleks videvikku.

Prantsuse armees on maksvusel juba 1921. a. väljaantud „Ajutine juhend suurte koondiste taktikaliseks kasutamiseks“ („Instruction provisoire sur l'emploi tactique des grands unités“). Siin ei eraldata koh- tamislahingu käsitlemisele eripeatükki.

Kuid see ei tähenda veel, et prantsuse ametlik lahingueeskiri üldse ei käsitle koh- tamislahingu tõekspidamisi. Prantsuse la- hingueeskiri oma mõttekäigu ehituselt läh- heb palju lahku teiste maade vastavaist ees- kirjadest. Et teda mõista, tuleb teda uurida põhjalikult algusest lõpuni ja igat para- grahvi, millised on mõistelt üksteisega väga tihedalt seotud, ning kord väljendatud mõtet ei korrata igas peatükis. Lahingu üldtege- vuse ja eriti pealetungitegevuse aluste ja põhimõtete selgitamisel käsitletakse neid ka kohtamislahingu tingimustes, ehk tingimustes, kui „vastane on samuti liikumisel“, na- gu seda vormuleeritakse prantslastelt. Kor- puse ja diviisi järkude pealetungi tegevuse käsitlemise peatükkide lõppudes eralda- takse siiski eriosa ka kohtamislahingu aluste selgitamiseks. Juhendi üldmõtteist selgub:

Ootamatus on edu peamisi elemente; juht otsib tema teostamist oma manöövri kavas igakord, kui selleks esineb võima- lus. Ootamatus seisab lahingu asetamises vastase suhtes niisugustesse tingimustesse, millised ei võimalda temale soodsat tule ja varude kasutamist.

Lahingu ilme selgitamise osast (§ 98) leiame, et pealetungijal tuleb arvestada seda aega, mida ta tarvitab rünnaku etteval- mistamiseks, sest seda kasutakse ära ka vastaselt enda kindlustamiseks.

Seega rõhutatakse teatud määral kii- ruse elementi pealetungilahingus, mis on omane ka kohtamislahingule.

Kui ka vastane on liikumisel pealetungi sihiga, siis tuleb koondise juhil aeg- sasti (minu sõrendus. A. L.) tähistada põ- hijoonet oma kava, mille kohaselt viib ta lahingusse omad jõud; ta annab mõned korraldused, mis puutuvad lahingu põhjali- kumasse ettevalmistusse (§§ 157 ja 200). Juht aegsasti määrab ära tähtsamad punk- tid või rajoonid, millised tulevad eelväel järjekordselt võtta oma alla lähenemisel.

Suurtükivägi liigub edasi järgustatult (ešeloneeritult), olles alati valmis toetama eelväge. Peajõud liiguvad edasi hüpetega, tugevasti tõmmatud laiali, mis võimaldab neile astuda lahingusse soodsais tingimusi, juhilt tähistatud kava kohaselt.

Kontakti loomise momendist alates divül võimalikult rutemalt paneb tegevusse oma suurtükiväe (§ 201), püüdes sundida oma vastast liikumatusele.

Eelvägi (§ 77) vallutab siis, kui vastane on liikumisel, tugipunktid, millede valdamine tõesti soodustab peajõudude hargnemist. Vastase energilisel surumisel eelvägi tarbekorral, olles kõvendatud, loob rinde, et võimaldada juhatusel võtta oma lahinguline seisukord vastavalt oma kavale.

Siinkohal peab tähendama, et prantslaste taktikalise mõtte järgi kontakti luakse ratsaväelt (luurelt), mida süvendab eelvägi (§ 151). Kontakti loomisele järgneb eellahing (zavázka, l'angagement). Eellahingu ülesandeks on kontakti iseloomu täpsustamine ning niisuguste punktide vallutamine, mis kergendab peajõudude rünnakut (§ 152). Seda teostavad esijärgu mitmesuguse koosseisuga jõud, kuhu peale eelväe kuuluvad peajõudude esimesed elemendid ja kogu suurtükivägi. Eellahing järgneb viibimata kontakti loomisele ning sellest ajast alates võtab koondise juht üldise lahingu juhtimise enese peale (§ 157). Lahingut jätkatakse hiljem rünnakuga; viimane aga viiakse läbi samadel tingimustel, kui kaitsele asunud vastase vastu. Juhile on aga kasulik niisuguses olukorras kiirelt teostada rünnaku ettevalmistus, et ennetada vastast algatuses.

Ametlikust lahingueeskirjast näeme, et prantslased ei kriipsuta eriliselt alla tegevuse kiirust ootamatuse saavutamiseks kohtamislahingus, kuid eeskirja üldise mõtte järgi ei eitata ka nende momentide tähtsust.

Võrdluskokkuvõte.

Kohtamislahingu põhimõtteid ja aluseid võrreldes nende kahe rühma riikide eeskirjade järgi näeme järgmisi erinevusi:

Esimese rühma eeskirjade järele tekib kohtamislahing kahe liikuva vastase kohtamisel, kus võitlus areneb pikema ettevalmistuseta. Kohtamislahingu peatunnuseks on olukorra selgusetus, mis nõuab juhilt otsust ja tegevust teadmatusse. Kui vastane asub lahingus kaitsele — passiivvõitlustaheliseks — ning loovutab oma tegevusvabaduse, nõutakse jõulise tegevuse jätkamist tema tagasisurumiseks või hävitamiseks

(kohtamislahingu teine ja kolmas ülesanne). Kui tahetakse saada kiiret otsust, paisatakse jõud kõige lühemat teed võitlusse. Kui olukord nõuab, peavad jõud paiskuma võitlusse otseselt rünnakult; tihti välditakse isegi haaramisi, et ruttu lüüa vastast rindelt ülekaalus jõududega, kuigi rõhutatakse eriti haaramise tähtsust. Väeosa peatamine olukorra selgitamiseks loetakse kõikjal veaks. Hoidutakse kõigest kavakohasest ning tahetakse tugevate jõudude kiire tegevusse paiskamisega ruttu purustada vastast enne kui see jõuab asuda oma tegevuskaava teostamisele. Sealjuures on keelatud aga kallaletungi algamine ilma küllaldase tuletoetuseta. Juhile jääb suur tegevusvabadus oma tahte läbiviimiseks ja tekkinud olukordade kasutamiseks. See kõik nõuab kiiret otsust, käsitlemist ja tegevust.*)

Sellevastu prantslased on kohtamislahingus palju ettevaatlikumad; puudub see hoogsus, mis nii punase joonena läbib esimese rühma lahingueeskirju. Seda näeme juba sellest, et prantslased annavad eelväele vaid kontakti süvendamise ülesande, kuna eelväe tegevusele järgneb veel eellahing, milline teostatakse pärast seda kui peajõudude esijärgu elemendid on saadatud lahingusse; eellahinguga sooritatakse siis neid ülesandeid, mida tavaliselt eelväed täidavad esimese rühma riikides. Alles eellahingule järgneb rünnak, milline viiakse läbi pealetungi kohaselt kaitsele asunud vastase vastu. Seega pr. eeskiri ei käsitle suuremate jõudude ootamata kohtamist vastasega. Nende lahingurünnak kujuneb lähenemiseks, kus väeosa järgustatult sügavuti ja laiuti liigub joonelt joonele suurtükiväe valve all (suurtükivägi ešeloneeritult, mida ei harrastata teiste riikide armeedes), ees korpuse- ja diviisiratsavägi ja väeosade eelväed. Säärane liikumine peab võimaldama peajõudude tegevusse saatmist kohasel maastikul pärast olukorra selgitamist. Prantslased ei pane rõhku kiirusele, vaid kallaletungi tegevusele ning selle ettevalmistuse kavapärasusele ja segamatusele. Julgeoleku nõue valitseb igalpool tahte üle. Allülematele jäetakse ka vähe tegevusvabadust, sest tegevus on surutud kindlatesse raamidesse.

*) Kiiruse all tuleb mõista aja elementi, kui kiiresti sooritatakse üks või teine toiming. N.-Vene „Metodika taktitšeskoj podgotovki pehoti“ seab üles huvitavaid norme rahuaegseks väljaõppeks. Neist: Laskurkompani peab sooritama 20 km rünnaku 4 tunniga, peale selle peab tegema 5 km hüpped märgi sissevõtmiseks 40 min. jooksul. Kohtamislahingu olukorras peab kompüül 5 minutiga tegema otsuse ja andma korraldused.

Poola Sõjaväe Ülemjuhatusese uus organisatsioon.

9. mail 1936 Poola Vabariigi president pani maksma dekreediga Sõjaväe Ülemjuhatusese uue organisatsiooni rahuajal. Dekreet on avaldatud Poola Riigiteatajas „Dziennik Ustaw“ 12. maist 1936, nr. 38.

Enne kui asuda dekreeidi üksikasjalikule läbivaatamisele, vaatleme kokkuvõttes Poola sõjaministeeriumi juriidilise departemangu seaduste ja määrustikkude jaoskonna ülema kol.-lt. Boleslaw Matzner'i seletuskirja selle dekreeidi vajaduseks.

Tuleb märkida, et kuni uuesti sündinud Poola põhiseaduse elluastumiseni (17. 03. 21.) riigile nii väga tähtsa seaduse andmiseks ei tehtud peagu midagi. Regent-nõukogu, Riigipea ja ühtlasi Ülemjuhataja sellekohased dekreedid piirdusid vaid riigielu korraldavate aktidega (võimupiiride, ametkohtade ja viimastega seotud organisatsiooni põhimõtete kindlaksmääramine).

Poola sõjaasjanduse uurijad võib-olla ütlevad kunagi, et niisugune olukord oli kahjulik, aga võib-olla ka parem, et sõjaajal riigi organiseerimisel, uurimuste ja kogemuste täiendamise ajajärgul, ei loodud puudulikult läbimõeldud üksikasjalikke seaduse norme, mis kasu asemel oleksid riigile võinud tuua kahju. Kuid juba nüüd võib sellele kindlasti vastata, et õigusnormide puudumine tollel ajal ei olnud sugugi tuntav. Riigipea ja Ülemjuhataja asutised olid ühised ja samades kätes, s. o. isiku võimkonnas, kelle teadmised ja kogemused, geniaalsus ja algatusvõime, tahe ja autoriteet suutsid ületada igasuguseid raskusi.

1921. a. 17. märtsi põhiseaduse jõusseastumine eemaldas täiesti suure marssali isikualitsusküsimusist.

See põhiseadus pööras vähe tähelepanu sõjaväeliste küsimustele — ta nõudis vaid igas asjas seadusandlust. Riigi presidendile oli antud ainult täidesaatev võim; sõjajõudude ettevalmistamiseks sõjaajaks ta ei võinud teha ühtegi korraldust. Selle põhiseadusega antud sõjaväe kõrgema juhi õigused olid ainult dekoratsiooniks; ta oli lihtsalt seaduste kõrgemaks elluvijaks.

Riigikaitse puht eriala küsimused, mis asjatundmatult ja vigaselt välja töötatud rahuajal, võivad rohkem kui ükski teine küsimus teha kahju riigile. Need küsimused allusid täies ulatuses võib-olla kõige väiksema kompetentsiga, kõige väiksema vastutavusega organile — seimile, kelle ees sõjaministri kaudu olid vastutavad kõik sõjaväe juhid.

Hullem oli veel lugu eelmise põhiseaduse järgi Ülemjuhataja ametisse asumisega sõjaajal. Märtsi põhiseadus nägi ette Ülemjuhataja instituudi sõjaajaks, mille pidi määrama riigi president ministrite nõukogu otsusel ja sõjaministri ettepanekul ja mille eest seimi ees vastutavaks oli sõjaminister. Kuid põhiseadus ei näinud ette aega, millal Ülemjuhataja pidi ametisse astuma — kas pidi see teostuma sõja lahtipuhkemisel või varem — see jäigi lahtiseks.

Ehkki riigikaitse põhimõtete loomine kuulus seimi kompetentsi ja nende elluviimine seimi ees vastutavale sõjaministrile, jättis põhiseadus Ülemjuhatajaks ettenähtud kindrali hoopis kõrvale rahuaegsest sõjaväe organiseerimisest ja kasvatuse tööst. Kuid samas käskides sõjaajal tal arukalt hoolitseda maa (seimi) saatuse eest.

Otsiti küll sellest väljapääsu, luues väljaspool põhiseaduse piire seisev „Eriiline Sõjanõukogu“, organ, kelle otsused sidusid sõjaministri tegevust. Katsuti välja töötada sõjaväe kõrgema juhtimise seaduse kavasid, mis pidid seisma põhiseaduse piirides, kuid erialalt kohastatud riigikaitse küsimustele sõjaministri võimupiiride ulatuses. Seadusena neid kavu ellu viia ei võimaldanud teatud tegurite erinevad vaated ja sisepoliitiline olukord.

Ajal, mil marssal Pilsudski uuesti enese kätte võttis riigi juhtimise, eriti armee juhtimise, sai riigikaitse korraldamise probleem esimese seadusliku kuju.

6. augustil 1926 ilmus Riigi presidendi esimene korraldus, kus ette nähtud riigi relvastatud jõududele dekreetide andmise kord. Siin pandi maksma, et sellel alal annab president dekreete, mis kontrassigneeritud sõjaministri poolt ja millistega reguleeritakse kõik küsimused. Teisiti ei saadud põhiseaduslikult toimida. Selle dekreediga loodi ühtlasi relvastatud jõudude kindralinspektori instituut. Riigi presidendi poolt ametisse määratud kindralinspektor oli ühtlasi ette nähtud Ülemjuhatajaks sõjaajal. Seega juba rahuajal määrati kindlaks isik, kes pidi juhtima sõjaväe sõja lahtipuhkemisel.

Seega kindralinspektor ei tarvitsenud karta ootamatust ülemjuhatajaks määramisel ja võis juba rahuajal läbi mõelda ja rajada oma juhtimise algelemendid. Tema alluvusse määrati ka peastaap kui tulevane ülemjuhataja staap ja viimase kaudu kõik alluvad organid, mis seoses riigikaitse üles-

annete korraldamisega. Dekreediga määrati kindlaks veel Riigi kaitsekomitee moodustamine Riigi presidendi juhtimisel. See komitee ei võinud aga teha otsuseid ilma kindralinspektori arvamist ära kuulamata. Kuid dekree di võimupuuduseks oli, et seaduslikult ei saadud eraldada sõjainistri ja kindralinspektori kompetentsi kuuluvaid ülesandeid ja seda märtsi põhiseaduse pärast; viimase alusel pidi kindralinspektor alluma sõjainistrile. Seepärast olid mõlemad institutsioonid koondatud Poola esimese marssali kätte kuni 12. maini 1935, mil päeval suri marssal Pilsudski. Tegelikult riigi kaitsekomiteed ei kutsutud korragi kokku. Seda polnud tarviski, sest kindralinspektoraat ja sõjainisteerium olid isiku kätes, kelle autoriteet ületas komitee ja ta otsuste igasuguse tähtsuse.

Niisuguses olukorras ilmus uus põhiseadus 23. aprillil 1935.

Uus põhiseadus töötati välja suure Marsali poolt antud juhtnööridel, temas ei kordu eelmise põhiseaduse vigu. Riigi relvastatud jõudude alal on ette nähtud kõik tähtsamad küsimused, mis kindlustavad korrapärast töötamist asutiste vahel, kes määratud riigikaitsele tööks. Negatiivset mõju sellel alal uues põhiseaduses ei leida.

Täienduseks ülaltoodule tuleb märkida, et praegu kehtiv aprilli põhiseadus erine suuresti märtsi põhiseadusest seega, et aprilli põhiseadus ei määra Riigi presidenti täidesaatvate võimude hulka, vaid seab ta Riigi etteotsa (art. 2. 1. lõige) Võimude tasakaalustajana, kes omab dekreedandi mis õiguse, mis ei nõua kontrassigneerimist.

Selle võimu kohaselt on Riigi presidendi poolt dekreediga maksma pandud allpooltoodud relvastatud jõudude ülemjuhatus uus organisatsioon.

Vabariigi presidendi dekreet 09.05.36.

Põhiseaduse art. 63, 1 lõigu alusel panen maksma:

I osa.

Art. 1. § 1. Relvastatud jõude juhiv Vabariigi president rahua ajal:

- a) Relvastatud jõudude kindralinspektori kaudu;
- b) Sõjainistri kaudu.

§ 2. Relvastatud jõud alluvad Vabariigi presidentile sõjainistri kaudu.

Art. 2. § 1. Riigikaitse relvastatud jõudude ettevalmistusküsimusis Vabariigi president annab seaduslikke akte dekreetidena ja korraldustena.

§ 2. Relvastatud jõudude ülemjuhatusse puutuvad küsimused kontrassi-

gneeritakse sõjainistrilt; küsimused, mis on seoses riigikaitsega ja kuuluvad väljaspoole sõjainistri võimupiire, kontrassigneeritakse ministrite nõukogu esimehelt (peaministrilt) ja sõjainistrilt.

§ 3. Dekreedid avaldatakse Poola Vabariigi Riigi Teatajas.

Art. 3. Üksikasjaliselt Riigi president, kui ülemjuhataja, määrab: 1. dekreediga:

- a) määrab kindlaks sõjaväeteenistuse korra ja sõduri põhikohused ja õigused;
- b) annab välja relvastatud jõududele distsiplinaarmäärused ja eeskirjad sõdurite vastutusele võtmiseks alal;
- c) määrab kindlaks sõjasadamad ja laevade peatuskohad, suletud ja kindlustatud rajoonid.

2. Korraldustega:

- a) annab sõduritele ja ohvitseridele esimese ja järgnevad aukraadid;
- b) sõjainistri ettepanekul, kokkulepel relvastatud jõudude kindralinspektoriga, määrab kohtadele ja vabastab kohtadelt sõjainistri abid sõjainisteeriumis, armeede inspektorid, käsunduskindralid, peastaabi ülema, inspeksiooni kindralid ja diviisi ülema, ning nendele vastavatel ja kõrgematel kohtadel teenivad juhid;
- c) annab autahiti.

II osa.

Art. 4. Relvastatud jõudude kindralinspektor on kindral, kes ette nähtud ülemjuhatajaks.

Art. 5. § 1. Relvastatud jõudude kindralinspektori ülesandesse kuulub vastava suuna määramine ja ettevalmistus riigikaitse tööde alal relvastatud konflikti tekkimise juhtumil.

§ 2. Üksikasjaliselt kuulub kindralinspektori tööde ja kohuste hulka:

- a) postulaatide ehitamine valitsusele riigikaitse alal;
- b) operatiiv- ja mobilisatsiooni plaanide valmistamine;
- c) direktiivide andmine sõjainistrile, viimase võimu piirides, mis seoses relvastatud jõudude ettevalmistamisega sõjaliseks ülesandeks; relvastatud jõudude kontrollimine väljaõppe alal, sõjaks ettevalmistamises ja lahinguks valmisolekuks;

- e) ettepanekute tegemine sõjaministritele, mis seoses postulaatidega armeede inspektorite, käsunduskindralite, peastaabi ülema, inspeksiooni kindralite ja kõrgemate väejuhtide kohtadele määramisega rügemendi ülemast alates.

§ 3. Relvastatud jõudude kindralinspektorile alluvad otseselt ja on tema tööorganiteks:

- a) relvastatud jõudude kindralinspektoraat koos armeede inspektoritega, käsunduskindralitega, inspeksioonibüroodega, inspeksiooni kindralitega viimaste tööde alal inspitseerimisel;
- b) peastaap koos peastaabi ülemaga.

III osa.

Art. 6. § 1. Sõjaminister:

- a) otseselt juhib ja disponeerib relvastatud jõude rahuajal;
- b) valmistab neid ette sõjalisteks ülesanneteks;
- c) juhib neid administratiivselt ja personaalselt;
- d) representeerib valitsuses riigikaitse küsimusi vastavalt kindralinspektori direktiividele ja refereerib viimase ettepanekuid.

§ 2. Peale selle kuulub sõjaministri kompetentsi õigused ja kohused, mis omased temale kui valitsuse liikmele.

Art. 7. Vastavalt relvastatud jõudude kindralinspektori postulaatidele on sõjaministri kohuseks:

- a) esitada Vabariigi presidendile kohtadele määramiseks armeede inspektoreid, käsunduskindraleid, relvastatud jõudude kindralinspektoraadis, peastaabi ülemat, ministri abisid sõjaministeeriumis, diviisi ülemaid, viimastele vastavaid ja kõrgemaid;
- b) määrab kohtadele rügemendi ülemaid, jalaväe ülemaid jalaväe diviisides ja neile võrdseid juhte.

Art. 8. § 1. Sõjaminister oma võimuga määrab kohtadele ja vabastab kohtadelt neid juhte, kes pole loetletud § 7.

§ 2. Tegevust, mis loetletud § 1 võib sõjaminister panna teistele endale alluvatele sõjaväejuhtidele.

IV osa.

Art. 9. Moodustatakse Vabariigi Kaitsekomitee.

Art. 10. Vabariigi Kaitsekomitee tegevuse piiridesse kuulub:

- a) riigi kaitseesse kuuluvate küsimuste läbivaatamine ja sellel alal tarvilikkude selgituste koostamine valitsusele..
- b) riigi kaitse ettevalmistuse tööde koordineerimine.

Art. 11. § 1. Vabariigi kaitsekomitee teotseb Vabariigi presidendi eesistumisel, kelle asetäitjaks on relvastatud jõudude kindralinspektor.

§ 2. Alaliste liikmetena komitee koosseisu kuuluvad: peaminister, sõjaminister, siseminister, välisminister, rahaminister, kaubandus- tööstusminister ja hääle õiguseta: peastaabi ülem, armee administratsiooni ülem ja peastaabi ülema abi.

§ 3. Esimees võib tarviduse korral Vabariigi Kaitseõukogusse kutsuda nõupidamisele ka teisi ministreid alaliste liikmete õigusega ja teisi isikuid oma äranägemisel hääle õiguseta.

Art. 12. Riigi kaitsekomitee kutsub kokku Vabariigi president oma äranägemisel või relvastatud jõudude kindralinspektori ettepanekul.

Art. 13. § 1. Ettevalmistajaks, läbitöötamiseks ja riigi kaitsekomitee otsuste korraldajaks on vabariigi kaitsekomitee sekretariaat relvastatud jõudude kindralinspektori juures, mille juhiks peastaabi ülema abi.

§ 3. Vabariigi kaitsekomitee esimehe korraldusel riigi kaitsekomitee sekretariaat jälgib otsuste täitmist üksikutes riigi administratsiooni osakondades.

Art. 14. Riigi kaitsekomitee nõupidamiste määrused kiidab heaks riigi kaitseõukogu ja kinnitab Vabariigi president.

V osa.

Art. 15. Käesoleva dekreeidi elluviimine pannakse sõjaministritele.

Art. 16. Käesolev dekreet astub jõusse avaldamisega.

Vabariigi president:

J. Moscicki.

Peaminister:

Marjan-Zyndram Koscialkowski.

Sõjaminister:

Kasprzycki.

Sanitaarse abi korraldamisest moto-meh. väeosis lahinguolukorras.

Leitnant A. Kõrgesaar.

Esmaabi ja sellele järgneva transportimise organiseerimise küsimus kannatanuile moto-meh. väeosis, eriti tankistidele on aktuaalsemaid välisanitaarteenistuse korraldamise alal. Sest tankide isiklik koostis on sõdureist-spetsialistidest, kelle arv on piiratud ning nende asendamine väljalangemisel pole alati võimalik. Samuti ei ole kohane arvestus, et raskemalt haavatuid tankiste, kes vajavad statsioonarset ravi, on väike protsent. Ka arvamused, et mürsu tabamus ja selle lõhkemine tangis teeb alati puhta töö, ei ole õige, sest Maailmasõjas oli juhte, kus tangis lõhkev mürsk ei surmanud kõiki tankiste ja nii mitmed vajasid kiiret esmaabi. Need kaalutlused räägivad selle poolt, et kannatanute tankistide abistamiseks peab korraldama ratsionaalsemaid abistamisvahendeid, need oleksid ka lahinguüksusele suureks moraalseks toeks.

Meh. väeosade kasutamist löögiüksusena lahingus võib vaadelda peamiselt kahes variandis: 1) koostöö jalaväega ja teiste relvliikidega ja 2) iseseisvais operatsioones. Vastavalt sellele tuleb korraldada ka kannatanute abistamist. Lahingumasinate, tankide lahingulisel koostööl jalaväega võib toimuda kannatanute tankistide abistamine ja transportimine üldise korra järele jalaväe sanitaariususte poolt. Sest pealetungil edu saavutamisega jalavägi vallutab kohe tankidelt võidetud kohad. Iseseisvais operatsioones, kus lahingumasinail tuleb teotseda eraldi jalaväest ja teistest relvaliigest, on lahingumasinate lahinguüksusele sanitaarse abi kindlustamiseks tingimata vajalik korraldada motoriseeritud sanitaarabinõud, ainult siis võib ratsionaalsemat esmaabi tankistidele tagada. Lahinguolukorras raskemalt kannatada saanud tankiste tuleb võimalikult kohe tangist eemaldada kirurgilisele abile, sest pikemaajaline tangis viibimine on neile piinav ja korduvalt eluohtlik, takistades ühtlasi ka teiste tööd lahinguliselt ülesandeks.

Lahingus raskemalt kannatanute tankistide abistamiseks-esmaabi ja transpordi alal, tuleb ette näha lülikutel liikuv ja soomustatud sanitaarveok-sanitaartank, milline varustatud tarviliste esmaabiandmistega. Tangi meeskonnaks oleks üks sanitaarallohvitser, kes ühtlasi ka

tangi juht, ning sõdur-motorist ja tema abi, kes täidab ühtlasi sanitari kohuseid, olles abiks sanitaarallohvitseril kannatanute abistamisel ja tanki paigutamisel. Seega sanitaartangi ülesanne vastaks kompani sanitaartarjao tegevusele ja ülesannetele. Konstruksioonilt sanitaartank peaks olema kergelt juhitud, hästi manööverdav ja mitte kõrge, üldiselt samasugused omadused kui keskmisel lahingutangil. Nimetatud omadusi arvestades ei või sanitaartangi sise-mahtu arvestada rohkem kui kahe raskelt haavatu asetamiseks kanderaamil, millised kergemalt haavatu istel asetamiseks tangi asenevad kohastikku tangi keskkohas ja — 4 ääripinkidel.

Teiseks sanitaariususeks meh. väeosale tuleb ette näha autoambulants vastava seadisega kannatanuile arstliku esmaabi andmiseks, nende liigitamiseks ja edasitranspordi korraldamiseks. Auto-ambulants oleks monteeritud harilikku sanitaarausotse või omnibussi ühes duši seadise-ga gaasitatute pesemiseks, ning külgekäiva telgiga, mis võimaldab ruumi suurendamist otstarbsemaks esmaabi teostamiseks. Auto-ambulantsi koostisse kuuluks veel kaks motoriseeritud abiveokit, üks sanitaarvarustuse veoks ja teine kannatanute edasitransportimiseks. Ambulants asuks lahinguüksuse baasi juures, või ka mõnes muus taktikaliselt sobivamas kohas, arvestades teestiku olusid. Auto-ambulantsi ülesanne vastaks pataljoni sanitaariususe tegevusülesandele.

Lahingutegevusel sanitaartank liigub löögiüksuse järele, tema ülesandeks on: raskemalt kannatada saanud lahingutangist üle võtta, vajalist esmaabi anda ja transportida auto-ambulantsi. Kannatanute üleandmiseks lahingutank manööverdub võimalusel pealetungi tsoonist tahapoole, arvestades maastiku ja üldist olukorda, kus kannatanu üle annab sanitaartangile. Juhul, kui see pole teostatav lahinguolukorra mõjul, toimub abistustöö tankide lahinguüksuse koondumiskohas peale ülesande täitmist. Tuleb arvestada veel tähtsat asjaolu, et pealetungil vastaselt osa tankidest purustatakse ja liikumiskõlbmatuiks tehakse, millised jäävad maha edasitungivaist tankidest, loomulikult on vigastatud tankides ka raskelt kannatanuid tankiste, kes vajavad kiiret esma-

abi, mida teostada saab tavalises olukorras ainult sanitaartangi abil. Seepärast tuleb sanitaartanki arvestada parimaks vahendiks lahinguülesandeis teotsevate lahingumasinate meeskonnale sanitaarilise abi tagamiseks lahingutsoonis, sest ta on sobiv nii tankistide kui ka teisis relvaliiges võitlejate abistamiseks raskemais olukorras.

Sanitaartank märgitakse „Punase risti“ märgiga ja kuulub seega Genfi konventsiooni otsuse ja põhimõtete kohaselt välisnitaaraabinõude hulka neutraalsena. Kuid sanitaartanki võib ühtlasi kasutada ka teisiks ülesandeiks, nagu varutankistide kaasavedamiseks, asendamiseks haavatutega lahingutangil, samuti võib ka vigastatud lahingutanki ühes meeskonnaga lahingutsoonist vedada välja baasi juurde jne. Seesugusel raskendusel peab sanitaartank teotsema „Punase risti“ märgita.

Arvesse võttes lahingumasinate ülesandeid ja tegevust lahingus, kus kergemaid haavatusi ja vigastusi tekib rohkelt mürsu, kuulide ja soomuskilude mõjul, on sagedamaks ja ainsamaks esmaabivahendiks omaabi ja kaasvõitleja abi, mida tuleb sooritada lahingumasinas, seal ettenähtud esmaabiandmise vahenditega. Et seesuguses olukorras esmaabiandmine toimuks küllalt teadlikult ja tervishoiuliste nõuete kohaselt, peab tankiste ja teisis lahingumasinate tüübes teenivat meeskonda õpetama läielikult kõigis võimalikes esmaabiandmise moodustes, peamiselt just praktiliselt lahingumasinais.

Tankistide üheks halvemaks vaenlaseks on vingugaas (CO) mis tekib põlevainest mootoritöötamisel mürgitades masinaruumis olevat õhku. Õhu küllastamine vingugaasiga on palju ilmastikust, masinaliikumise kiirusest ja ventilatsiooni konstruktsioonist. Londoni ülikooli professor Hortriž normeerib õhu küllastust vingugaasiga ja selle mürgistusmõju järgmiselt: kui vingugaasi on I l õhus 0,250 mg, siis mürgistusnähud ilmnevad 5—6 tunni vältel sellises

õhus viibimisel; kui seda on 0,375 mg I l õhus, siis 3—4 tunni järgi. 0,5 mg mõjub juba 1,5—2,5 tunni vältel ja 0,625 mg 1—2 tunni vältel. Vastupidavus mürgistuse mõjule on palju isiku individuaalsest omadusest, tervislikust ja füüsilisest seisundist, harjumusest ja treeningust. Kuna lahingumasinas tuleb arvestada veel kõrget temperatuuri, mis omakorda organismi vastupanu mürgistuse mõjule nõrgestab.

Arvestades lahingumasinate mitmesuguseid konstruktsioone võib vingugaasi tekkinist suvistes oludes masinaruumis järgmistele keskmistele andmetele arvestada: masinaliikumisel II käiguga 0,123 mg I l õhu kohta, liikumisel III käiguga 0,069 mg; masinaliseismisel käigusoleva mootoriga 0,278 mg; liikumisel II käiguga ja ühelajal kuulipildujast tulistamisel 0,674—0,683 mg I l õhu kohta. Muidugi võivad siin aritmeetilised suhted varieeruda, olenevalt masina tüübist, suurusest ja ventilatsiooni konstruktsioonist. Tuleb tähendada, et vere küllastus vingugaasis ei olene üksnes gaasi rohkusest õhus, vaid ka selle sissehingamise vältusest, siis toodud andmed annavad ligikaudse pildi, kui võrd ohulik on ühes või teises olukorras vingugaasi mürgistus lahingumasinas, s. o. tangis. Iga tankist peab arvestama nimetatud olusid ja teadlik olema isiklikes võimeis, mürgistusvastupanu suhtes ja ilmnevais sümptoomes, et vältida mõistuse kaotamist, mis tähtis iseäranis lahinguolukorras.

Mingisuguseid otseselt toimivaid ravimeid vingugaasi mürgistuse vastu, milliseid oleks soodus kasutada lahingumasinais, seni leitud pole, sest hapniku kasustamine masinas kitsa ruumi tõttu pole võimalik. Profülaktiliseks vahendiks on parim hea ventilatsiooni konstruktsioon masinas, mida on ka arvestatud uusimate lahingumasinatüüpide ehitamisel.

Andmeid: The Royal Tank Corps, detsember 1933. — Der Kraftzug in Wirtschaft und Heer, veebruar 1934. — Refer. Vojenno-sanitarnoje djelo 1934. nr. 7.

Piltpostkaardid Vabadussõja maalide järgi.

Meie sõjamuuseum on algatanud piltpostkaartide väljaandmist Vabadussõja maalide järgi. Siin ta on kiiduväärselt näidanud viljakaid tagajärgi. Seni on välja antud kakskümmend erivarianti või eripostkaarti — Vabadussõja lahingute, elu ja

isikute kujutusi, neist enamus — mitmevärvitrukkis.

Vabadussõja juhtidest on: Kaitseväge Ülemjuhataja kindral Laidoner (M. Maksolly maal), admiral J. Pitka (Maksolly maal), kindralmajor E. Pödder (O. Sädeki sang-

viinjoonistus), Jaan Poska rahusaatkonna esimehena alla kirjutamas Eesti-Vene rahulepingule (A. Kulkovi õlimaal), ltn. J. Kuperjanov (Maksolly maal), kpt. J. Ratas-sepp (Maksolly m.), ltn. R. Sabolotnõi (Maksolly m.), landesvääri purustajad Rodenpoisis juulis 1919: kindral E. Pödder, kindral N. Reek, kol. K. Parts (Maksolly m.), kpt. A. Irv (Maksolly maal).

Vabadussõja lahinguist on piltpaljundusis: Paju lahing (Maksolly maal), Tapa ja Tartu vallutamine (Maksolly maal), Meie dessant Luuga jõesus mais 1919 (I. Riisi tempera-akvarell), Narva kaitselahing, Feodormaa kaitsmine detsembris 1919 (E. Brinkmanni pastell), Meie soomusrongide edasitung Petserimaal märtsis 1919 (Kulkovi maal), 1. ratsapolgu eelsalga kokkupõrge vaenlase ratsaväe osaga Munamäe all märtsis 1919 (N. Jasnetzky õlimaal), Dessant Utria all 17. I 19, Inglise laevastik Tallinna all detsembris 1918 (N. Kulli õlimaal). Kolm põlve Vabadussõjas (Maksolly õlikompositsioon), Eesti Vabariigi väljakuulutamine Päästekomitee

poolt 1918 (Maksolly) ja lõpuks Eesti ja Vene rahusaatkondade koosolek Tartus 1920. aastal (M. Maksolly akvarell).

Teatavasti meil puudusid eriti head Vabadussõja maalid, kuid sel alal leidub siiski üht-teist; maalide kogu täiendamiseks on Sõjamuuseum viimasel ajal üksikuid kunstnikke tööle rakendanud, juhtides neid maalimise juures.

Olemasolevaist paremaid maalest on nüüd välja lastud nägusad piltpostkaardid. Nende pärast ei ole põhjust häbeneneda, vastupidiselt — meie Vabadussõja juhtide ja lahingute mälestuse populaseerimisel on neil kindlasti hinnatavaid teeneid. Sel alal oleme ette jõudnud oma lõunanaabreist, kes oma Vabadussõja jäädvustamise üksikute aladel on vilkad tegutsema (nii, näiteks, on neil oma väärtuslik Vabadusmonument, kaunis kalmistu jne.).

See Sõjamuuseumi tegevus — Vabadussõja ainel kunstipäraste tööde paljundamine ja levitamine maitsekate piltpostkaartide näol, leidnud hindamist väljaspoolt, tohiks jatkuda edukalt ka edaspidi. J. P.

Bibliograafia.

Võitlus Läänemere pärast.

Kungl. Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift. 4 : häftet 1936.

„Norsk Militaert Tidskrift“ võttis mineva aasta lõpul küsimuse võitlusest Läänemere pärast lähemale vaatlusele, andes sel puhul välja möödunud detsembris lisanumbri. See asi on äratanud Skandinavia, eriti Rootsis, väga suurt tähelepanu. Küll valgustatakse sõjaajakirjas tähendatud küsimust esiootsa vaid ajalooliselt, aga järgnevad loomulikult sõnavõtted ka käesoleva aja kohta. Igatahes ei aita küsimuse käsitlemine ajalooliselt mitte ainult mõista minevikku, vaid võimaldab ka paremini näha tulevikku.

Kuna võitlus Läänemere pärast on alati, alates sellest ajast, millest on esimesed andmed selle võitluse kohta, kuni tänapäevani väga lähedalt ja mõjuvalt puudutanud ka meie maad, siis peab küsimuse käsitlemine, tema ülevaatlik meeldetuletamine meidki elavalt huvitama. Sellelt seisukohalt toome tähendatud artikli kokkuvõttes, lükates eriti esile Rootsi seisukoha, kuna see on meie maa saatust suhteliselt enam kui mõni teine mõjutanud.

Põhjamaade asendi ja ajaloo käigu tõttu on võitlus Läänemere pärast esmajoones puudutanud Rootsit ja Taanit, kuna Norra ja Soome olid alles teises järjekorras huvitatud sellest. Keskajal ja XVI sajandil mängisid Taani ja hansalinnad peosa, kuni see XVII sajandil läks üle Rootsile, kes aga juba üks sajand hiljem pidi loobuma oma juhtivast seisukohast.

Taani välispoliitika keskaja teisel poolel oli suunatud kahele rindele, osalt Hansa, osalt Rootsi vastu. Kolmesaja aasta jooksul võitles Taani hansalinnadega ülevõimu pärast Läänemerele. Raskuspunkt neis diplomaatlikes, kaubanduslikes ja sõjalistes konfliktides oli Öresund, mis oli võtmeks Läänemerele (Taani ja Rootsi vaheline väin, mis kitsamas kohas vaid paar km lai). Öresund polnud mitte ainult tähtis liiklemissõlm, seal leidis ka rikkalikult heeringaid ja Sundi kaudu oli ühendus suurte Skåne turgudega. Öresundi suhtes kohtusid kaks vastolulist voolu. Hansalinnad, kelledel XIII sajandi alul õnnestus saavu-

tada domineeriv seisukoht kaubanduspoliitlisel alal, tahtsid Läänemere teha suletud mereks, kus nad oleksid ainuvalitsejaks, kuna lääneeuroopa kaubandusriigid soovisid vaba läbipääsu.

Ise ei suutnud Taani kasutada kaubanduslikke võimalusi, vaid kaubandus oli energiliste ja rikaste saksa ja hollandi kaupmeeste käes. Küllaldase kapitalitugeva ja energilise kodanluse puudumisel ajas Taani vähe ekspanstiivset kaubanduspoliitikat ja ta huvid Öresundis ja Läänemeres olid eeskätt fiskaalset laadi, nimelt, et maksude abil kindlustada riigile nii suuri sissetulekuid kui vähegi võimalik. Ühesõnaga, nad ajasid sama primitiivset poliitikat, nagu seda hiljem praktiseerisid teised vähe välja arenenud, kuid soodsa asukohaga riigid.

Silmapaistvam näide selleks on läänemeretollide sisseseadmine 1429. a. Hollandi ja inglise kaupmeestega ei olnud mingisuguseid raskusi, kuid hansalased protesteerisid energiliselt, väites, et tollid käivat nende eesõiguste vastu. Neil ei õnnestunud aga saada oma vastuväiteile pooldajaid. Läänemeretollid, mis kaotati alles 1857. a., mängisid suurt osa Taani ajaloos. Samal ajal, kui nad andsid suuri sissetulekuid, tõid nad maale vägevaid vaenlasi, kes ei loobunud võitlemast Taani õiguse vastu, võtta suuri maksusid meresõitjailt. Läänemeretollid olid seega niihästi tugevuseks kui ka nõrkuseks.

Samal ajal kui Taani katsus vähendada hansalinnade võimu ja luua iseseisvat Taani kaubandust, püüdis ta ka sisse seada skandinaavia uniooni taani kuninga juhtimisel. Seda kahekordset ülesannet ei suutnud Taani lahendada. Rootsi ja hansalinnad liitusid ja astusid mõjuvalt vastu Taani hegemooniaplaanidele. Hansalinnad, kes keskaja lõpul nägid oma kord nii hiilgavat seisukohta Läänemere ääres ähvardatuna ikka võimsamaks muutuvate Taani kuningate poolt, suunasid kogu oma jõu nende vastu võitlemiseks. Samal ajal keeldus Rootsi laskmast end vastu tahtmist tõmmata Taani uniooni.

Et pääseda rootslastele ligi, hakkas Taani heitma pilku Balti riikidele, mis Taani omandusena oleksid moodustanud samasuguse rahutusttekitavat liiki polüübikäe Rootsi vastu, nagu seda oli Taaniga ühendatud Norra. Esimest kallaletungi Eesti maale õnnestus aga Karl Knutssonil tagasi tõrjuda. Selle asemel ühines Taani 1493. a. vene suurvürsti Ivan III-ga, kavatsusega selle abil ähvardada Soomemaad ja ühtlasi seega ka Rootsit. Selle Taani-Vene kok-

kuleppega astus Venemaa esmakordselt Balti suurpoliitika areenile.

Nüüd järgnes pikaajaline sõjaseisukord Läänemere ääres, kus Taani venelaste kaasabil ründas Rootsit ja pidas samal ajal sõda hansalinnadega. Viimastel oli väike laevastik ja neid tabasid korduvad õnnetused. Nende lootused sulgeda Öresundi vihatud hollandlastele, purunesid. „Sõiduveed meie maal on vabad“, teatas taani kuningas. Hansavõim kõikus.

Kristian II, kes astus 1513. a. troonile, ajas äärmise jõuga aktiivset taani poliitikat, mille lõppsihiks oli suure põhjamaise kaubandusliidu loomine Kopenhaageniga kui loomuliku keskkohaga läänemerekaubandusele. Kuid Taani sõjapidamine niihästi Rootsi kui ka Hansa vastu ületas Taani jõud. Omade poolt halvasti toetatud, pidi Kristian loobuma mängust ning oma kroonist ja lahkuma maalt. Kuid ka Hansa ei suutnud uuesti saavutada hegemooniat Balti kaubanduse üle. Ta võim murdus 1530. aastal ning ta mõju põhjamaistele linnadele vähenes kiiresti. Ükski Läänemere riikidest ei suutnud võita monopoli seisukohta, vaid läänemerehuvid jagunesid rannomaanike vahel, kelledest ükski ei mänginud absoluutselt domineerivat osa.

See ajalooline protsess, mis leidis aset Läänemere ääres hiljemal keskajal, on huvitav näide selle välispoliitilise idee elujõust, mida võiks nimetada loomulikuks tasakaalusüsteemiks. See võib mitmesugustel põhjustel minna kaduma ja võim teatavil ajajärkudel kalduda teatud suunda, kuid võimaluste saabudes püstitatakse jällegi tasakaal.

Niikaua kui Läänemere äärsed maad olid primitiivsed riigid ja võimetud majanduslikuks iseseisvuseks ning ilma küllaldase merevõimuta, olid nad loomulikeks eksploateerimisobjektideks paremas seisukorras olevale Hansaliidule. Sel määral aga kui Taani ja Rootsi said teadlikuks oma endi võimalustest, nõrgenes Hansa hegemoonia põhjamaadel.

Eriti huvitav on tähele panna rootsi võimu aeglast, kuid kindlat edasitungimist enam silmapaistvale seisukohale Läänemere ääres. Sest saadik kui Gustaf Vasa oli koonandanud rahva jõud, organiseerinud riigivallitsemise ja pannud aluse võrdlemisi tugevale sisemisele sõjajõule, võis Rootsi panna end jõuga maksma välispoliitilises võimumängus ja välja astuda oma eriliste huvide eest.

Pärast Hansaliidu kokkuvarisemist oli loomulik, et Taani sai suurema mõju Lää-

nemere ääres kui teised rannäärseid riigid. Ta valitses Läänemere suu üle ja ta kaubanduspolitiika oli palju enam välja arenenud kui näiteks Rootsi oma. Rootsi mahaäänud majandusliku struktuuri tõttu ei katsunud Gustaf Vasa organiseerida laialdast väliskaubandust, vaid ta püüdeks oli rahuldada ainult sisemaisi vajadusi ning kindlustada riigile nii suuri tollituluseid kui võimalik. Taani kaubandusega ei suutnud ega tahtnudki ta võistelda. Seevastu leidis Taani kaubanduspolitiika vastulöögi hollandlastelt, kelle poliitika järgneval kahel sajandil läks välja tasakaaluseisundi saavutamiseks Läänemerele, et ükski maa ei saaks valitseda seda tähtsat kaubanduskeskust.

Rahulikud suhted Rootsi ja Taani vahel said XVI sajandi keskel rikutud. Taanis polnud loobutud mõttest uuesti jalule seada uniooni, kuna Rootsi omaltpoolt oli kindlasti otsustanud jääda iseseisvaks. Pinevil tähelepanuga valvati üksteist ja katsuti ära kasutada iga saabuvat võimalust. XVI sajandi keskel langes välispoliitiline baromeeter kiirelt ning osutas tormi. Liivi ordu riik seisis kokkuvarisemise ees ja idast tungis Ivan IV peale, et võtta maid Soome lahest lõuna pool vene valitsuse alla. Nagu VI sajandil, valmistus ka Taani üle võtma osa ordumaast, et selle kaudu laiendada oma võimuringkonda ja suurendada survet Rootsile. Sellises olukorras oli Rootsi sunnitud tarvitusele võtma vastuabinõud.

Nimetatud ajajärgu piiriolukordade vaatlemine näitab selgesti selle põhjuseid. Ühenduse läbi Norraga hoidis Taani Rootsi riigi tihedas pigistuses, mis jättis tee itta vabaks vaid Soome kaudu. Taani võimu laienemine Saaremaale ja Eestimaaale oleks tähendanud peagu täielist ümberpiiramist. Kõrvale jättes ebakindla akna Põhjameresse Göta jõesusus (Göteborgist põhjapool) oleks Rootsi naabritega läbikäimises pidanud kasutama vaid maateed üle Soomemaa. Samal ajal, kui eeldused riigi majanduslikuks iseseisvuseks oleksid seeläbi kadunud, oleks ta sõjalisest seisukohast olnud täiesti sõltuv Taani tahtest. Kui arvestada neid tegureid ning tähele panna üldist umbusaldust Taani kavatsuste vastu, mis valitses Rootsi kuningakojas ja rahva keskel, tuleb jõuda otsusele, et Rootsi tungimist Eestimaaale tuleb esmajoones vaadelda kaitsevahendina.

Kriisi lahtipuhkemisel juhtis Rootsi poliitikat Erik XIV, kes oli kindlasti otsustanud murda seda raudset rõngast, mis Taani

kavatses luua. Tallinna linnavalitsuse palvel võttis Erik XIV 1561. a. Tallinna ühes ümbrusega oma alla. See oli sissejuhatuseks politikale, millel oli Rootsi kohta suurim tähendus ja mis moodustab alguse suurele edule XVII sajandil. Õigel hetkel läbiviidud löök purustas esialgseks Taani plaanid selles Läänemere osas, kuid oli arvata, et taanlased teisel viisil asuvad Rootsi kallale.

Eestimaa oma alla võtmine viis Rootsi ka konflikti Venega ja Poolaga, kes ei tahtnud vaikides pealt vaadata, et Rootsi võttis oma alla nende ihaldatud maa-ala.

Kuna Rootsi seisis ilma liitlaseta, õnnestus Taanil võita Lüübekit rünnakuks Rootsi vastu. Hiljem ühines ka Poola Taani-Lüübeki liiduga.

Põhja seitsmeaastane sõda (1563—1570) ei annud kummalegi poolele võitu. Rootsi maa- ja mereväed panid, kuigi raskustega, taanlastele vastu ja ka majanduslikku blokaadi õnnestus Rootsil tagasi tõrjuda. Taani katse sulgeda Öresundi igasuguseks läbikäimiseks Rootsiga, ähvardas viia Taani sõtta Inglismaaga ja Hollandiga. Kui 1570. a. rahu tehti, oli kahevõitlus otsustamata.

Samal aastal algasid venelased idas rünnakut, et muretseda endale ligipääs Läänemere äärde.

Johan III, kes istus nüüd Rootsi troonil, oli nooreseas hästi tutvunenud poliitiliste võimalustega Soome lahe ääres ja, kuningaks saanud, seadis ta end valmis venelasi tagasi tõrjuma ning takistama asumast Läänemere äärde. Samal ajal pidi Rootsi looma endale strateegiliselt soodsa piiri uute vene rünnakute tagasitõrjumiseks.

Vägeva vene riigi algav konsolideerumine ja selgesti esiletungivad ekspansiivsed tendentsid Ivan IV valitsemise ajal võeti rootslaste poolt õigustatult vastu kui äärmiselt tõsine ähvardus idapoolse riigiosa vastu. Johan III-da ülalmainitud kava küsimuse lahendamiseks sisaldas kahtlemata ainsa tee, mis rootsi seisukohast võidi valida. Välispoliitiline seisukord oli Rootsile soodus. Taani polnud võimeline lähemal ajal uuesti alustama offensiivi ja oma sugulussuhetega Poolaga võis Johan III asja viia nii kaugele, et vaatamata võistlusele Baltikumis, välditi avalik vaenulikkus mõlema maa vahel.

1570. aastal algav sõda Venemaaga kestis teatavate vaheaegadega kakskümmendviis aastat. 1570-dail aastail oli initsiatiiv venelaste käes ja rootslased pidid piirduma sellega, et oma paremate võimete kohaselt kat-

suda kaitsta Eestimaad. Lakkamatult tungisid venelased maale, kuid ei suutnud teha tõelisi vallutusi. Esmajoones püüdsid nad vallutada Tallinnat, kuid nende korduvad katsed ebaõnnestusid. Tallinna kindlus oli nagu nurgasambaks rootsi võimule Soome lahe ääres. Nii kaua kui Tallinn polnud vallutatud, ei saanud venelased ette võtta mingit mõjuvat rünnakut Soomemaa vastu. Tänu asjaolule, et Rootsi suurte ohvritega lakkamatult saatis sõdureid emamaalt sõjaväljale Eestimaale, olid venelased selle rindegaga seotud ega saanud rüüstata ja rahutusi tekitada Soomemaal. Idapoolne riigiosa, mis ka ise pidi andma sõdureid, sai niiviisi veenva tõenduse rootsi riigijuhtimise hoolitsemisest kõigi riigiosade eest.

Hädaohu ees, kaotada tugipunkt Eestimaal, võttis Johan III 1570-aastate lõpul ette põhjaliku ümberorganiseerimise sõjaorganisaatsioonis, väeosi Eestimaal suurendati ja sõja ettevalmistusis tuli ilmsiks suurem sihikindlus. Kuna samal ajal Poola kuninga Stefan Batory alustas lõunapool võitlust venelastega, avanes rootslastel võimalus viia sõda vastase enda maale. Osava Pontus de la Gardie juhatusel vallutasid rootslased kogu Ingerimaa, mille läbi venelased välja tõrjuti Läänemere äärest, kuigi osa neist vallutusist läks hiljem jälle kaduma. Kuna rootsi laevastik sulges sissepääsu Soome lahte, oldi sunnitud Venemaaga läbikäimises tarvitama teed läbi Põhja-Jäämere Valgesse merde. Inglise ja hiljem ka hollandlaste poolt veeti venelastele sel teel suured hulgad relvi ja muid sõjaks vajalikke kaupu. See sundis rootslasi oma alla võtma J ä ä m e r e r a n n a o s i, kust oleks võimalik kontrollida rootslaste huvidele nii kahjulikku liiklemist. Nii oli läänemerepolitika otseseks tagajärjeks sihikindel püüe rootslaste poolt Jäämere kallastel kindlat jalgealust leida. Et seeläbi riivati inglise ja Hollandi kaubandushuveid ja astuti liiga lähedale Norra ülevõimule, tekkisid uued konfliktipõhjused huviosaliste vahel.

Veel enam rahutusttekitav oli olukord aga teisel rootsi rindel. Johan III-da lemmikidee, koos Poolaga lahendada Rootsi idaprobleem, osutus praktiliselt läbiviimatuks ja tekitas vastupidiselt tõsiseid poliitilisi komplikatsioone. Sigismundi katse uuesti maksma panna katoliku usku Rootsis ning dünastilised võitlused, mis sellega ühenduses tekkisid Sigismundi ja hertsog Karli vahel, suurendasid vastolu Poola ja Rootsi vahel Baltikumis.

XVII sajandi alul oli seega Rootsi seisukord äärmiselt tõsine. Poolaga valitses

avalik konflikt, mille juures dünastilised ja religioossed vastolud olid esikohal. Sealjuures polnud ülevõim Baltikumi suhtes veel lahendatud. Taani loomulik seisukoht iga muutuse suhtes, mis tähendaks Rootsi mõju suurenemist Läänemere ääres, oli teada ja Rootsi võis kindel olla, et Taani ei jäta ühtki võimalust kasutamata tema nõrgendamiseks. Karl IX-le oli algusest peale selge, et otsustav võitlus Poolaga pidi sündima teiselpool Läänemerd ja sisse juhatatama rünnakuga Liivimaale.

Kaotus Kexholmi juures 1605. a. pani aga esialgselt seisma rootsi offensiivi Liivimaal ja selleasemel kaldus poliitilise mängu raskuspunkt Venemaale. Seda maad vapustasid sisepoliitilised tülid ning niihästi Rootsi kui ka Poola toetasid kumbki kahte omavahel võitlevat parteid. Nii pikenes rootsi-poola rinne idasse.

Suurte raskustega võitlesid rootsi väed üheaegselt Liivimaal, Venemaal ja Jäämere ääres. Siis leidis Taani paraja aja end segada mängusse, et hästisihitud löögiga purustada Rootsi ähvardav ülevõim.

Taani sõjakuulutus halvendas Rootsi seisukorda tugevasti. Riigi paremad väed olid kinni idafrendil, nii et taani-norra rindele pidid vastu astuma suuremalt osalt hiljuti rekruteeritud ja halvasti varustatud kodumaised väeosad. Siiski otsustas Karl IX mitte nõrgendada neid jõudusid, mis võitlesid Soome ja Eestimaa piiri kindlustamiseks idas.

Rootsi rahvas, kes tundis oma vabadust ähvardatud Taani poolt Kalmari uniooni uuesti jaluleseadmise ja Sigismundi katsega katoliku usku uuesti maksma panna, ei taganenud võitluses ülevõimu vastu.

Kristian IV ei suutnud võita kangekaelselt võitlevaid rootsi vägesid, osalt ka seetõttu, et Taani oli viimastel aastakümnetel ajanud ühekülgselt merepolitikat ja jätnud maaväed hooletusse. Taani sõjapolitika vaatas pealegi ebasõbralikkude silmadega Inglismaale ja Hollandile, kelle kaubandus Läänemeres oli aastate jooksul suurenenud ja kes järjekindlalt ajasid ülalmainitud tasakaalu- ja rahupolitikat. Nii leidis Taani enda huvidele kasuliku olevat 1613. a. rahu teha Rootsiaga. See rahu oli pöördepunktiks taani-rootsi vahekorras. Kõige raskem kriis, mis oli ähvardanud Gustaf Vasa poolt loodud rootsi rahvusriiki, oli kõrvaldatud.

Rahu sõlmimise juures valvas Inglismaa oma huvide eest Jäämerel, sundides Rootsit loobuma oma nõudmisest põhjapoolsele Finnmarkenile. Inglise tegid ka kõik, mis võimalik, et vähendada seda sõjalist ja

politilist edu, mis rootslased olid saavutanud vene rindel. Inglise diplomaatia teot- ses väga aktiivselt, et säilitada inglise kau- banduslikku võimu Arhangelskis ja Jää- merel. Ka hollandlased astusid välja liig suurele rootsi võimuekspansioonile idas. Nii pidi Rootsi ja Vene rahuläbirääkimistel Rootsi loobuma nii mõnestki oma nõudmi- sest.

Stolbova rahuga 1617. a. läksid Inge- rimaa ja Kexholmi lään Rootsi alla, millega ühendati Rootsi maa-alad kummalgi pool Soome lahte ja tõrjuti venelased Lääneme- rest eemale.

Stolbova rahu oli otsustava tähendusega Rootsi politika arenemises, mis seni oli kan- nud tugeval määral defensiivset ise- loomu. Naabrid olid ähvardanud Rootsi vabadust ja see oli sundinud rootslasi tar- vitusele võtma vastuabinõusid ja tekitanud alalised sõjad ja rahutused Läänemere üm- ber. Nüüd oli aeg tulnud offensiivseks teotsemiseks. Olles ümber organiseerinud sõjajõu, algas Gustaf II Adolf 1621. a. sõjakäiku Poola vastu, vallutades Liivimaa ühes rikka kaubalinna Riiaga, ning tubli osa Kuramaad.

Veel enam silmapaistvaks muutus rootsi läänemere-ekspansioon, kui Gustaf II Adolf 1626 läks *Ida-Preisimaale* ja vallutas seal- sed tähtsamad sadamad. Taanlased, hol- landlased ja inglased vaatasid seda suure pahameelega pealt, kuid nende protestidel polnud mõju. Et Taani ei katsunud takis- tada rootsi edasitungi, põhjenes osalt sellel, et taanlased kartsid rootslaste sõjajõudu, osalt aga sellel, et nende huvid olid pööra- tud teisale. Nad heitsid läänemereproblee- mi kõrvale ja katsusid see asemel saavutada ülevõimu Elbe ja Weseri suudmete üle, s. o. kontrolli kahe suure kaubanduslinna Ham- burgi ja Bremeni üle. See põhjasaksa poli- tika tõi Taanile suuri raskusi. Kaotustes Lutteri ja Barenberge juures 1626. a. hävi- nesid Taani väed, kuna keiserlikud väed Tilly ja Wallensteini juhtimisel vallutasid Jüütimaa. Keiser ja katoliku kirik katsu- sid kasutada oma edu ja kavatsesid hansa- linnade abil teha keisrit isandaks Läänemere üle ja põhjamaadesse katoliku usu uuesti sisse viia. Wallenstein nimetati Bal- timere kindraliks ja Põhja-Saksa linnades tehti ettevalmistusi keiserliku sõjalaevastiku loomiseks.

Seesuguste ähvardavate väljavaadete tõttu toetasid Rootsi ja Taani ühendatud jõul keisri poolt piiratud Stralsundi. Keiserlikud väed jooksid asjatult tormi Stralsundi müü- ride vastu ning nii tuli loobuda Habsbur-

gidel Läänemerevõimu plaanidest. Üksmeel Rootsi ja Taani vahel ei kestnud aga kaua. Jõurikkalt marssis Rootsi edasi euroopa võitlusväljal, vallutas Saksa Läänemereran- na, purustas keiserliku armee ning lõi endale tugeva positsiooni lõunapoolse Läänemere ääres. Ikka enam tuli ilmsiks nõue ainuõi- gusele Läänemere vete suhtes. Taani vaa- tas seda suureneva rahutusega pealt ning Kristian IV ei jätnud kasutamata ühtegi ju- hust, et diplomaatiliste vahenditega takis- tada Rootsi plaane. Vastolusid ei suudetud lahendada rahulisel teel ja mõök pidi otsus- tama. Võitlustes aastatel 1644—45 ja 1657— 60 õnnestub Rootsil lõpuks anda lõplik löök Taanile ning tagasi võita Skåne, Hal- landi, Blekinge, Gotlandi ja Saaremaa ning Norralt Jämtlandi, Härjedaleni ja Bohus- läni.

Rootsi oli nende uute maade võitmisega saanud lõpliku ülekaalu Taani üle ja muu- tunud suurriigiks, kelle maad asusid kõik Läänemere ümber. Oli selge, et Rootsi ei võinud oodata rahu oma naabrite poolt. Eriti Taani katsus uuesti tagasi võita oma kaotatud positsiooni ning vallutada uuesti Skåne provintsi, mis oli olnud varasema Taani Läänemerevõimu aluspõhjaks.

Ka Venemaa ja Brandenburg katsusid tungida Läänemere äärde, kuna inglased ja hollandlased ei taht- nud midagi teada rootslaste kaubandusli- kust ülevõimust ja tollipoliitikast.

Taanil õnnestuski luua koalitsioon Root- si vastu. Taani, Vene ja Poola sõlmisid endi vahel liidu kallaletungiks ja 1700. a. puhkes sõda. Karl XII otsustas kõigepealt pidada otsustav võitlus Taaniga ja sundida teda rahu sõlmima. Võitlus ei annud siiski lõplikku tulemust ja rahu, mis sõlmiti Taa- ni ja Rootsi vahel, oli ajutine. Kui Karl XII seejärele pöördus teiste vaenlaste poole, puudus tal kindlustus ründe vastu selja ta- gant, mis lõpuks sai Rootsile saatuslikuks.

On tõenäolik, et Karl XII kavatses algu- sest peale põhjalikku arveteõendamist Ve- nemaaaga, nii et sellel tulevikus kaoks soov veel ähvardada Rootsi Läänemerevõimu. Talle oli aga algusest peale selge, et see po- le läbiviidav ilma suuremate ettevalmistus- teta ja võttis uuesti üles mõtte luua liitu Poolaga ühise põlise vaenlase vastu. Selle plaani läbiviimine nõudis sõjapidamise ras- kuspunkti suunamist alul kuningas Augusti vastu, mistõttu Rootsi peaväed olid lähema- te aastate jooksul kinni Poolas. Sel ajal võttis tsaar ette korduvaid rünnakuid Balti riikide vastu ning tal õnnestus saavutada kindlat jalgealust Soome lahe ääres. Seda

edu kasutas ta laevastiku loomiseks, mis muutus aina tugevamaks.

Karl XII omalt poolt otsustas ette võtta rünnaku Sise-Venemaale, et muuta tsaari edu Baltikumis illusoorseks ja sundida teda loobuma kõigest, mis ta seni võitnud. See julge plaan purunes Poltava juures 1709. a. Kohe järgnesid Saksimaalt ja Taanilt sõjakuulutused Rootsile. Tallinna ja Riia ära võitmisega viis tsaar lõpule Läänemereprovintside vallutamise, millega Venemaa astumine Läänemeriikide hulka oli saanud tõsiasjaks. Vaid raskustega suutis Rootsi kaitsta Skånet ja Bohusläni. Ka Preisi ja Hannover liitusid Rootsi vaenlastega. Peale Soome kaotust a. 1714 ja Stralsundi ning Vismari langust, oli Rootsilt röövitud kõik ta maad teisel pool Läänemerd.

Karl XII ei loobunud veel mängust, vaid katsus oma politikat juhtida uutele radadele. Osavasti ära kasutades üksmeele puudumist vastaste hulgas, haaras ta initsiatiivi harukordseks, hiiglasliku ulatusega poliitiliseks offensiiviks. Ta plaanide suhtes valitseb veel teatud selgusetus, kuid ta samumudest nähtub, et ta püüdis saavutada kokkulepet tsaariga, et omada vabad käed tegevuseks läänes. Kokkulepe tsaariga oli võimalik vaid Läänemereprovintside kulul ning loobumisega ainuvalitsemise õigusest Läänemerel. Hinnaks, mis tsaar oli nõus selle eest maksma, oli liit ja relva-abi Rootsile, kuni viimane oli teinud vastavad valutused mujal.

Rootsi seisukohast ei võinud need plaanid tähendada midagi muud kui Karl X Gustafi mõtte, Taani-Norra täieliku vallutamise, uuesti ülesvõtmist. Kui Rootsi suurriigi seisund pidi säilitatama Venemaaga kui võrdse rannariigiga Läänemere ääres, pidi paratamatult endaga kaasa tooma Taani hävitamise.

Pärast Karl XII surma loobuti rootsi suurvõimu uuesti jaluleseadmise mõttest. Rahulepingud, mis järgnesid kauakestnud sõjale, olid kinnituseks muutunud olukorrale Läänemere ääres ning Rootsi idapiir

sai suurelt osalt sama ilme, mis tal oli Gustaf Vasa ajal.

Lüübeck, Taani ja Rootsi olid üksteise järele püüdnud saavutada hegemooniat Läänemere üle. Kõik nad olid aga sunnitud olnud loobuma oma püüdeist teiste Läänemeriikide ning Hollandi ja Inglismaa vastuseisu tõttu.

Pärast suurt Põhjasõda sai võitlus Läänemere pärast teise iseloomu. Vanadele võitlejatele Rootsile ja Taanile seltsisid kaks uut Vene ja Preisi, kuna Poola pidi peagi tagasi tõmbuma. Uut olukorda iseloomustas püüd, Inglismaa poolt elavalt toetatud, säilitada tasakaal, mis ei annud ühele rahvale võimalust omandada hegemooniat teiste kulul. Kaua aja jooksul võiks ka Inglismaa esineda kui Läänemere tõeline valitseja.

Soome ei saanud muidugi sel ajal mingit iseseisvat Läänemere politikat ajada, kuid ta aitas kaasa Rootsi laiutamispoliitika-le Soome lahe ümber.

Mis puutub Norrasse, siis ei võtnud ta oma geograafilise asendi tõttu iialgi otsest osa võitlusest Läänemere pärast. Seevastu oli ta keskajal tugevasti sõltuv hansalinnadest, mis kaunis piiramatult reguleerisid Norra väliskaubandust. Ühinemise läbi Taaniga võttis Norra oma rünnakutega Rootsi läänepiiri vastu kaudselt osa ka võitlusest hegemoonia pärast Läänemerel. Sellega, et Norra sõjajõud moodustasid alati ähvarduse Rootsi läänehuvidele, toetas Norra tihti väga suurel määral Taanit tema võimupüüetes.

Maailmasõja tagajärjel muutus olukord Läänemere ümber õige tunduvalt. Kuid jõud, mis ühelt poolt püüavad siin maksa panna oma hegemoonia, teiselt poolt aga nõuavad Läänemere vabadust, ei ole kadunud. Mõlemad jõud töötavad lakkamatult edasi ja vähemalt esiotsa ei ole näha, et oleks võimalik saavutada nende vahel huvide kokkukõla. Läänemere küsimus püsib.

Ho.

Moodsa õhukaitse-kahurpatarei laskesaavutusi.

Ameerika rannasuurtükiväe ajakirja „The Coast Artillery Journal“ 1936. a. jaanuar-veebruari ja märtsi-aprilli numbrites avaldati andmeid 64. rannasuurtükiväe rügemendi B patareilt 1935. a. märtsis ja aprillis teostatud

laskeharjutuste kohta. Need saavutised iseloomustavad moodsa õhkpatarei võimeid.

See patarei oli varustatud moodsate 3" ehk 76 mm M-3 tüüpi õhukaitsekahuritega, mille iseloomustus — vt. „Sõdur“ nr. 1—2

s. a. lhk. 18—19. (Algkiirus — 855 m/sek., maksimaalne laskekõrgus — 7200 m, laskekaugus — 12900 m, mürsukaal — 6,8 kg). Patarei teostas 2-päevast laskeharjutust Sperry Director M2 ja 1 öise laskmise Vickers M1A1 tulejuhtimisaparaadi abil. Viimasel laskeharjutusel kasutati Vickersi tulejuhtimisaparaati seepärast, et Sperry oma näitas eelmistel laskmistel ebanormaalselt hajumust. Patareiuüema kirjutise andmetel Vickersi tulejuhtimisaparaat määrati patareile 3 päeva enne laskmist ja kaugusmõõte meeskond sai umbes 3-tunnise treeningu märkide jälgimise alal. Kõrgusi ja lõhkemiste kaugusi mõõdeti stereoskoobilise kõrgusmõõtjaga. Tulejuhtimisaparaadi andmed anti elektriliselt suurtükikidele ja suurtüki meeskonna ülesandeks oli hoida näitajad kohastikku. Mürskudele süütajaseadete panemiseks kasutati vastavat masinat. Patarei meeskond oli sääraselt välja õpetatud, et suurtükk laskis ligikaudu 22 lasku minutis.

Laskeharjutuste saavutised olid järgmised:

Keskmine kallakkaugus . . .	5452 m
Keskmine horisontaalkaugus .	4721 m
Märgi keskmine kõrgus . . .	2724 m
Märgi keskmine nurkkõrgus .	536 tuh.
Lennuki maapealne kiirus . .	145,6 km/t.
Kahurite arv	2

Laskude arv	57
Tabamuste arv	13
Tabamuste %	22,8
Tabamuste arv iga suurtüki kohta minutis	4,8

Ameeriklased väidavad, et need rekordilised tagajärjed iseloomustavad patarei väljaõppe kõrget taset ja lahingukõlvulisust. Nende saavutiste eest patareile määrati rannasuurtükiväe 1935. a. võistlusauhind „Knox Trophy“.

„Knox Trophy“ auhind annetatakse ühe eraühingu poolt Ameerika esimese tähtsaima rannasuurtükiväelase kindral John Knox'i mälestuseks patareile, kes aasta vältel teostatud laskeharjutustel saavutab kõige paremaid tagajärgi. Patareide paremuse määrab Rannasuurtükiväe nõukogu, kasutades laskmiste registreerimismaterjali ja võttes arvesse ka meeskonna vigu, laskereeglite vastu eksimusi, märgi ja lõhkemiste salkimise täpsust jne. Auhinda võivad omandada rannasuurtükiväe koosseisu kuuluvad igat liiki patareid. Näiteks 1935. a. tuli teisele kohale 155 mm kahuritega varustatud mootorveoga rannapatarei ja kolmandale kohale 16" kahuripatarei, kes teostas edukalt laskmise lennuki abil.

— m.

Suurtükitle korrekterimine lõhkemiste vaatlemisega laskja patarei kohal lendavalt lennukilt.

(„Artilleriiski Zurnal.“ Aprill 1936.)

Praegusaja õhukaitsereelvade tuli on väga mõjuv. Seepärast korrekterimislennukid ei või viibida kaua aega vastase maapealsete õhkrelvade tegevuspiirkonnas. Autor esitab uue tulekorrekterimise meetodi, mis võimaldab lennukil sooritada ainult üks lend märgi kohale luure teostamiseks ja viia eelaskmine katangu või kitsa kahvli saamiseni nii, et lennuk ei asu vastase õhkrelvade tegevuspiirkonnas.

Arvestades mürsu lennuaega ja aega käsklusest „tuld“ kuni lasuni, lendurvaatleja lendab sellise kursiga, et mürskude lõhkemise momendil ta asuks joonel patareimärk ja oleks patarei kohal. Nähes lõhkemisi lendurvaatleja määrab silma järgi lõhkemiste kauguskallangu märgi (s. o. kas lõhkemised olid eellangelised, tagangelised, märgis või andsid katangu, katangu puhul — ka kui palju oli eellangeid ja tagalangeid, kuna suu-

nakallangu ta mõõdab binokliga või mõne muu nurgamõõteabinõuga.

Seda korrekterimismetodit on võimalik edukalt kasutada ainult siis, kui lendurvaatleja näeb patarei kohalt hästi märki. Sellisteks hästinähtavateks märkideks on teedel liikuvad kolonnid, moondamata või tulistajad patareid, sillad, laod, vägede ja tankide kogumiskohad, jõel või merel asuvad laevad jne.

Töökord on eellaskmisel järgmine. Olles luuranud märgi ja teatanud selle koordinaadid signaalplatsile, lendurvaatleja teeb ettevalmistustöid, kuni patarei saab laskevalmis. Märgi koordinaatide vastuvõtmisest kuni laskevalmis saamiseni kulub patareil 5—8 min. Selle aja vältel lendurvaatleja kannab kaardile märgi ja patarei asukoha, määrab laskekaugusele vastava mürsu lennuaja ja liidab selle praktikas selgunud nn. patarei suu-

nudajaga, s. o. ajaga, mis patareil kulub lendurvaatleja käsklusest „tuld“ kuni lasuni. Oletame, et mürsu lennuaja ja surnudaja summa on 35 sek. Siis ta lendab patarei märksuunas märgi poolt tagala poole, olles jõudnud patarei kohale, paneb käima sekundi mõõtja ja jätkab lendu sama kursiga. 35 sek. möödumisel lendurvaatleja märgib oma asukohta mõne maapealse eseme suhtes, sest selles lähtepunktis ta peab andma käskluse „tuld“. Moondamise otstarbel lendurvaatleja võib lennata ka mõne muu kursiga, mis moodustab lasketasapinnaga nurga. Tähtis on aga, et mürskude lõhkemiste momendil lendurvaatleja oleks märgi kohal.

Olles saanud signaali „patarei on valmis laskma“ lendurvaatleja lendab üle lähtepunkti, annab seal käskluse „tuld“, lendab patarei kohale ja vaatleb mürskude kukkumisi. Nähes lõhkemisi ta mõõdab nende suunakallangu suuruse ja määrab kauguskallangu märgi ning teatab patareiülemale oma vaatlusandmeid näiteks: „P 50 Ü“, s. o. paremale 0—50, tagalange. Patareiülem annab käskluse „vasakule 0—50, aste 4 vähem“ ja lendurvaatleja käskluse „tuld“ järgi patarei laseb 2 kogupauku, neist 1 sihikuseadega, mis on 4 kahvli võrra ja 2 — 8 kahvli võrra lähteseadest väiksem. Kogupaukude vahe on 10—15 sek.

Lendurvaatleja määrab mõlema kogupaugu kauguskallangu märgid ja 1 kogupaugu külgekallangu ning teatab oma vaatlusandmed patareiülemale. Näiteks kui 1. kogupauk oli vasakul 0—10 ja tagalange, 2. kogupauk — vasakul 0—12 ja eellange, lendurvaatleja teatab: „Esimene vas. 10 tagalange, teine eellange“. Seega on saadud 4 kahvli line haare. Kui kahvli suurus võimaldab minna üle turmtulele kahvli keskkohal, patareiülem võtab paremale 0—10, suurendab sihikut 2 jaotuse võrra ja teatab lendurvaatleja: „vaadelge turmtuld“. Turmtule esimene kogupauk (seeria) lastakse lendurvaatleja käskluse järgi ja ta vaatlused teatatakse patareiülemale. Näiteks: „Paremal 5 märgis“ (nulline kahvel või tagalangete või eel langete ülekaal).

Autor väidab, et selle viisiga saavutatakse eellaskmise täpsus ja lennuki asumine väljaspool vastase maapealsete õhkrelvade tegevuspiirkonda. Viimistledes eellaskmise meetodikat ja organiseerides täpsalt lendurvaatleja ja patarei tööd, on võimalik lahendada ka tulekontrollide kestust võrreldes seni kasutatud viisidega. Halbtuseks on asjaolu, et lennates patarei märksuunal ja patarei kohal lennuk demaskeerib patarei. Seda on võimalik osaliselt vältida seega, et külkal-

langu võimalikult täpsamaks määramiseks lennuk lendab lasketasapinnas ainult esimese kontrolli ajal ja turmtulele üleminekul, kuna vahepealsete eellaskmise kontrollide teostamisel ta lendab kõrvale ja korrekterib ainult kaugust.

— m.

PRANTSUSMAA.

LA REVUE D'INFANTERIE

nr. 521 — 01. 02. 36.

Välismaiste jalavägede arenemissuundi (Kolonelleitnant Frenot). Artikkel on kokkuvõtte loengutest, mis peetud jalaväe juhtide täienduskursustel. Autor konstateerib ideelist reaktsiooni positsioonisõja vastu kõigis armeedes. Rahvad, kui peaks sõda puhkema, ihaldavad lühida kestusega sõda. Lühida kestusega võib olla ainult liikuv sõda. Sellest kõikjal ettevalmistused liikuv sõjaks, mis vahelduv oma vormes, mis nõuab juhtidelt ja täitjalt maksimum sõjalisi teadmisi, kõrget moraali ja füüsilist tugevust. Tuli moodsa sõja uue jumalusena püüab oma võimsust arendada maksimumini. See dikteerib tulirelvade ja laskemoona arvulist suurenemist, täiendusi ja viimistlusi tulirelvade võimsuse tõstmises, samuti pinget väljaõppes tulirelvade kasutamise ajal. Kuna tuld ja purustamist võivad edukalt anda lennuvägi, suurtükivägi, soomusmasinad, — siis tekib küsimus, milline osa tulevikusõjas jääb jalaväele. Kõigele teiste väeliikide kiirusele ja tulevõimsusele vaatamata jäävat jalavägi endiselt peamiseks väeliigiks. Sakslaste lahingudoktriini kohaselt jalavägi otsustab lahingu, teised väeliigid peavad oma võimeid kasutama selleks, et kergendada jalaväel edu saavutamist. Inglise näevad jalaväe lahinguülesannet jõuda vaenlaseni ja ta välja lüüa positsioonidest; selleks on tähtis jalaväele anda suurt liikuvust. Põhja-Ameerika Ühendriikide lahingudoktriini kohaselt jalavägi vallutab ja hoiab käes vallutatud territooriumi. „Teised väeliigid võivad suurendada jalaväe lahinguvõimet, kuid ei iialgi asendada jalaväge“. Itaallastele on jalavägi endiselt „noobel väeliik“, teised väeliigid on kohustatud teda abistama nii kaitsel kui pealetungil allutatutena. Jaapan oma sõjalise võimsuse rajab endiselt jalaväele.

Kuid kõik moodsad sõjaväed, tunnustades jalaväe peamiseks väeliigiks, ei mõista jalaväe all enam seda, mida mõisteti enne Maailmasõda ja Maailmasõjas, vaid loovad uut „liikuvat jalaväge“, mis suuteline mood-

sas lahingus täitma iseseisvalt lahinguülesandeid, võideldes edukalt nii vastase maapealsete kui õhurelvade vastu. Sellest on tingitud jalaväe motoriseerimine, mehhaniseerimine ja raskete tulirelvade juureandmine. Autor peatub mitme riigi jalaväe organisatsiooni juures, näidates kuivõrd ühes või teises on jalavägi motoriseeritud ja mehhaniseeritud. Esikohal on siin sammunud P.-Ameerika Ühendriikide sõjavägi, kes motomehhaniseeris terved jalaväe rügemendid, andes ühtlasi rikkalikult rügemendi koosseisu suurtükiväge kaliibrites 37 mm kuni 75 mm. Kuid igal kuludega seotud tegevusel on piir. Ka P. A. Ü. 1933/34. a. sõjaväe eelarve olevat leidnud sellisel kärpimist, et sellest aastast alates jalaväe „moderniseerimises“ olevat tulnud seisak ja mõnes osas koguni tagasimine. Jaapan hobuste vähesuse tõttu on kõikjal asendamas hobust mootorsõidukiga. Ka jalaväe vöörid on motoriseeritud. Sõduri kandami kaal redutseeritud miinimumini. Jalaväe päeva-teenkond selle tõttu tõusnud kuni 50 km. Samade abinõudega tõstab Saksamaa jalaväe liikuvust.

Mis puutub jalaväe mehhaniseerimisse, siis olevat siin läbi löönud inglaste vaade: taktikalises tegevuses on otsustavaks elemendiks maastik, mis suurtes joontes jagunevat 2 kategooriasse: 1. lahtine maastik, mis on kõlvuline tankide tegevuseks ja 2. kinnine maastik, kus jalavägi üksi on suuteline teotsema nii tule kui liikumisega ilma, et tangid teda siin saaks abistada. Kui lahtisel maastikul koos teotsevad jalavägi ja tangid, siis tangid allutatakse jalaväele. Igatahes jalaväe mehhaniseerimine ei ole seni veel välja jõudnud katsetamise perioodist ja võib ütelda, et ta ei arene selliselt kui seda alul oodati mehhaniseerimise pooldajailt. Üheks ja suuremaks piiripanijaks siin on riikide rahaline kandejõud.

Edasi autor vaatleb jalaväe saate- ja tangitõrjerelvi, näidates, et siin ollakse veel otsimisstaadiumis. Valitsevateks kaliibriteks on 37 mm ja 75 mm; kuid ka 47 mm (Belgia, Helveetsia) kahuri tüüp on leidmas poolehoidu.

Pikemalt autor vaatleb jalaväe tule võimet seoses kuulipilduja ja saaterelva tüübi, nende tule omaduste ja jalaväe organisatsiooniga rühmast kuni pataljonini, andes selleks vastava tabeli. Relvade küllusega paistab silma P. A. Ü. jalavägi, kes ühtlasi on esikohal jalaväe relvade tulevõime tõstmise küsimuste käsitlemises, näiteks püssikuuli algkiiruse tõstmise küsimus (Ins.

Gehrlich püssikuuli algkiirus kuni 1550 m/sek.?)

Kokkuvõte:

1. Liikuvõõda ja pealetungi eelistamine kaitsele on kõikjal doktriiniks.
2. Jalavägi on kõikjal tunnustatud peamiseks väeliigiks.
3. Kõikjal katsetatakse abinõudega, et anda jalaväele suuremat liikuvust. Tulemused rahuldavad, realisatsioon pikaldane.
4. Kõikjal suurendatakse ja täiustatakse jalaväe relvi, et nad suudaks täita jalaväe vajadusi lahingus ka siis, kui teised väeliigid ei saa abistada.
5. Jalavägi peab ära kasutama maksimumini oma relvade tulevõime, seepärast jalaväelane peab põhjalikult tundma oma relvade tehnikat ja lahingulist (taktikalist) kasutamist.

Langevarjulaskurkompaniite loomisest (Création de compagnies de chasseurs parachutistes). Kolonelleitnant Desré annab selles küsimuses lühikese ülevaate Prantsusmaa suhtes. N. Vene 1935. a. sügismanöövritel Kiievi piirkonnas suurtelt kõrgustelt (langevarju tohtisid avada alles 600 m kõrgusel. Ke.) lasku relvade ja laskemoonaga umbes üks pataljon jalaväge ja võttis maa peal osa lahingutegevusest *manöövri kava kohaselt*. Seda sündmust jälgisid võõraste riikide sõjaväe esindajad ja olid tõsiselt üllatatud. Kuigi selline hulgaline langevarjudega maandumine olevat kergemini teostatav Lõuna-Vene lagendikel, kui Prantsuse mägisel ja metsasel idarindel, siiski küsimus olevat sedavõrd tähtis, et sõjaväed ei tohtivat sellest tähelepanu osutamata mööduda. Prantsuse sõjaväe kõrgem juhtimine on teinudki Kiievi manöövri „uudsusest“ järelduse ja 1936. a. esimestel kuudel on loodud Prantsusmaal esimesed langevarjulaskurkomanid — üks Charlesi ja teine Algeris.

Millised võiks olla selliste kompaniite ülesanded sõjas ja seega millistel alustel tuleks neid organiseerida? Kolonelleitnant Desré arvates ülesandeid võiks jagada kahte põhiliki: *katte ülesanded* eriti pealetungil, kui kaugel ees teotsevad omad motomeh osad ja *purustamis ülesanded*, nagu ladude, tehaste, sildade jne. alal. Seega langevarjuüksuste ettevalmistusel tuleb nii juhtkonda kui sõdureid õpetada langevarjuga maabuma ja küttidena ning teatud piirides pioneeridena teotsema maa peal. Siit võivat järeldada, et langevarjulased on oma põhiülesannetes jalaväelased, keda toimetatakse tegevusrajooni len-

nukeil ja kes tegevusse astumiseks maa peal maabuvad langevarjudega. Loomulikult see nõuab neilt kodunemist õhus.

Langevarjulaskurite üksuste komplekteerimisel tulevat silmas pidada raskusi ja ohu nii koosseisu väljaõppel kui sõjas. See pärast tulevat langevarjulasi asetada eliitüksuste olukorda komplekteerimises, varustamises, teenistuskäigus, tasudes jne.

Komplekteerimisel tulevat baseeruda vabatahtlikkuse põhimõttel, nõudes soovijatelt kõiki neid füüsilisi ja moraalseid omadusi, mis eeldaks hea langevarjulaskuri saamist pärast tarvilikku ettevalmistust.

Tähtis probleem on langevarjulase varustamine. Peale kahe langevarju (teine julgestusabinõuna tagavaraks) langevarjulaskuritel peab kaasas olema maandumisel relv, teatud hulka laskemoona, elutarveid. Nende kaalu ja laskuri külge asetamise probleem nõuab hoolikat lahendamist, sest langevarju funktsioneerimine on sellest olenev. Põhimõttelikult langevarjulaskurite üksused peavad evima tugeva tulejõu nende ülesannete kohaselt. Kompani koosneks 4 rühmast; kolm esimest rühma koosneks 3 lahingugrupist à 2 kk. Neljas rühm sisaldab ühe kuulipilduja jao ja kaks 37 mm suurtükki võitluseks motomeh osadega, mis loomulikult esimestena astuvad langevarjuüksustega võitlusse. Rasked relvad heidetakse maa peale erilangevarjudega.

Väljaõppes on kaks osa — hüpped langevarjuga ja teotsemine maa peal. Kuna langevarjud on automaatse ja reguleeritava avamisega — viimased, nagu näitasid Kiievi manöövrid, on sõjanduses otstarbekamad kui automaatsed — siis tuleb õhuhüppeis sooritada individuaal- ja kollektiivhüpete ettevalmistust. Teatud kõrguselt (Kiievi manöövritel 600 m) ja teatud ajavahemikel (1 sekund) jao (rühma) meeskond hüppab lennukist välja. Selliselt organiseeritud hüpped kindlustavad, et üksus jõuab maa peale koos ja võib kõige kiiremalt organiseerida enese kaitset. Mis puutub maapealsetesse võitlusse, siis siin iga mees peab suutma anda maksimumi, eriti aga juhid. Pioneralal tundmist tuleb nõuda esmakorras kaadrilt.

Sõjakirjanduse ülevaates on huvitav märge Xavier de Courville'i teose „Jomini, või Napoleoni ennustus“ kohta. Kuna Jomini kui sõjateoreetik meil on tuntud, siis on huvitav tutvuda X. Courville'i teoses toodud mõtetega. Jomini — Helveetsia päritoluga prantslane — tõusis Napoleoni armees brigaadikindraliks ja oli marssal Ney staabiülemaks, hiljem astu-

nud Vene teenistusse, ülendati kindralleitnandiks ja oli tsaarile sõjaliseks nõuandjaks. Tema staabiteenistuse edu aluseks oli tema iseloomu põhijooni ja nimelt tagasihoidlikkus. Marssal Ney (6. korpuse) otsustes ja käskudes andvat väga tunda Jomini mõttekäik. Napoleon oli teadlik Jomini osas Ney juures, kuid ei andnud Jominile siiski erilist käiku. Selle põhjuseks olud asjaolu, et Jomini sõjalises intelligentsis ja ideede realiseerimise võimes ei olnud kokkukõla. Jomini lõi suurepäraseid kavasad, olles võimetu ise neid ellu viima. Osalt põhjustas seda nõrk tervis. Peapõhjuseks, et Jominile ei usaldatud ei brigaadi ega diviisigi, de Courville'i arvates olnud see, et Jomini mõtte liigne areng — üliintelligentsus — halvas tema teovõimet. Napoleon suurena inimesetundjana kirjutab Berthier'le 22. 07. 1812: Vastaku see kindral Jominile (nüüd Wilno kuberner ülesannetes), et absurdne on kõnelda leivapuudusest, kui on võimalik valmistada 500 kvintali jahu päevas... Selle asemel et iriseda, tõusku üles kell 0400 hommikul ja mingi veskile. Asjatud olevat etteheited Leedu valitsusele, süüdi olevat leiva puudumises Jomini, kes oma liigse kritiseerimisega segab asjade loomulikku arengut. Seega Jomini karjääri vähesed edu üheks põhjuseks oli liig arenenud kriitika meel, mis on osalt loomuand, kuid mis areneb teoretiseerimisega, üleõppimisega. Teiseks Jomini edu tõkestavaks põhjuseks olnud isamaata olek. Kosmopoliidina Prantsuse suures rahvuslikus revolutsioonis Jomini ei kandnud suur isamaarastust, nagu ta kaaslasi. Seda isamaa puudust on Jomini tundnud oma vana-duspäevil, mis kajastub tema kirjades: „Ei ole kahetsemisväärsemat olukorda, kui tunda needust olla sunnitud surema võõral pinnal ilma perekondlikkude ja rahvuslikkude sidemeteta“.

Ke.—

Sõjaväelisi teateid välisriikidest.

Uus riigikaitse seadus Tšehhoslovakkias.

Tšehhoslovakkias on president Beneši algatusel valminud uus seadus riigikaitse korraldamise kohta. Seadus sisaldab rahva mobiliseerimise korralduse kõrval terve rea uusi radikaalseid abinõusid õiguslikul ja majanduslikul alal, millised puudutavad piiriäärsete maaalade elanikke mitte-tšehhe. Peale selle annab seadus valitsusele laialdased volitused mobilisatsiooni korraks sõja või mõne teise erakorralise juhu puhul.

Riigikaitse eest vastutab valitsus. Valitsus märgib kaitsejõudude eesmärgid, kuid sõjaliste operatsioonide juhtimine jääb täielikult ülemjuhatajale.

Legaliseeritakse riigikaitse nõukogu, mille esimeheks on president ja kuhu kuuluvad sõjalistest ettevõtmistest osavõtivate ministriumide juhid ja veel teisi isikuid. Nõukogu juures on riigikaitse peasekretariaat ja ministritevaheline riigikaitse komisjon.

25 km laiuses piiriäärses ribas võetakse ette rida erakorralisi abinõusid. Selles tsoonis on tulevikus võimalik püstitada teatud ehitusi, asutada ettevõtteid, kaevandusi jne. ainult kaitsevõimude loal. Need abinõud kitsendavad piiriäärsete elanikkude õigusi ning mõjutavad eriti piiriäärseid muulasid. Piiriäärne militariseeritakse täielikult: täiendatakse garnisone, ehitatakse kindlustusi ja tükkeid. Peale muu kitsendatakse siin välismaalaste omandiõigust kinnisvaradele.

Riigikaitseteenistus on kohustuslik mõlemast soost isikutele 17—60 a. vanuses.

Lõpuks tulevane seadus näeb ette kõrge ma majandusnõukogu asutamise preventiivsete vahendite korraldamiseks riigikaitse alal. (Fr. Mil.)

*

Ohvitseride õppused suurtükiväe alal Inglismaal.

Inglise väejuhatus korraldas Larkhilli polügoonil kursused noorte ohvitseride ettevalmistamiseks suurtükiväe alal.

Õppused viidi läbi „võrdlemisi stabiliseerunud olukorras“. Töötati läbi küsimusi koostöö alal soomusmasinatega ja kallal tungi toetamise alal. Võitlust vastase suurtükiväega teostati üldreeglina haubitsate tulelöökidega. Normaalselt tulistasid üht vastase patareid kaks 15 cm patareid kolme minuti vältel; vaheajale järgnes uus tulistamine.

Traattõkete hävitamiseks kasutati 115 mm haubitsate massilist tuld. Jalaväe rünnak toimus fugasspommide ja šrapnellide tulerulli kattel 45 m hüpetena. Tangikompani pealetungil haubitsad tegid suitsukatte ning saatsid liikuva tulekattega.

Uudisena demonstreeriti patarei tulejuhtimist autožiirilt. Patarei ülem toimetab õhus isiklikult vaatlust ja annab käsklused raadio kaudu tulepositsioonile. Autožiiro asub rinde taga ning võib hädaohu korral kiiresti maanduda. Katsetamisel olevat uut tüüpi lennuk, milline eriti sobivat tulejuhtimiseks. (K. Sv.)

Arvamisi meresõjast.

Inglise sõjalaevastik on viimasel ajal olnud avaliku arvamise tugevate kallaletungide märklauaks. Nenditakse, et tuleviku sõjas merejõud ei suutvat kindlustada toiduainete ja esmajärguliste produktide sissevedu briti sadamatesse. Sealjuures merejõudude vastased on arvamisel, et tuleviku lahinguid lööb lennuvägi ja sõjalaevadele langeb ainult osaks õhujõudude abistamine. Järeldusena mereväe vastased nõuavad õhulaevastiku suurendamist merejõudude arvel.

Selle opositsiooni vastu on hiljuti sõna võtnud inglise sõjakirjanik Navalise „Army, Navy and Air Force Gazette“is.

Navalise arvates on merejõudude vastaste teesid ebaõiged ning võivad kergesti eksiteele viia avaliku arvamise. Tema leiab, et kõik kolm relvastatud jõudude liiki — maavägi, merevägi ja õhujõud — ka tulevikus peavad alati töötama koos üks-teist vastastikku abistades. Koostöö probleemide lahendamiseks on vaja ära teha veel palju tööd. Seoses relvade arenguga on päevakorrale kerkinud terve rida küsimusi, millised nõuavad veel uurimist; kuid on lubamatu a priori alahinnata merejõudude osatähtsust.

On kindel, et sõjakorral tähtsamad sisseveo sadamad nagu London, Liverpool ja Bristol on õhurünnakute objektiks. Et sõjalaevastik nende vastu on võimetu, võib olla osaliselt õige, kuid küstav on, kui võrd saaks sissevedu kindlustada õhujõudude abil. Inglismaa toitlustamine ja varustamine oleneb ikkagi üleolekust merel ja hukumise kartusel peab Inglismaa püüdma alal hoida oma üleolekut.

Meretransporte ei ähvardata teatud kindlates punktides, vaid vaenlase kallaletung võib neid üllatada igalpool teekonna kestel. Seepärast peab nende julgeolekut kindlustama juba territoriaalvetes sellest silmapilgust, kus laevad sadamast lahkuvad; juba siin ähvardavad neid kallaletungid õhust ja merelt. Totaalse õhusõja prohvolid on arvamisel, et lähedates vetes suutvat lennuvägi üksinda korraldada kaubalaevanduse kaitset ning et merejõud ei olevat selleks võimelised. Veealuse sõja kogemused aga näitavad, et see arvamine ei pea paika. Lennukid üksinda ei suuda siin midagi ära teha. Tõhusamaks võitlusviisiks allveelaevade vastu on mere- ja õhujõudude kombineeritud tegevus; sama võib öelda ka võitluse kohta õhuvaenlase vastu. Kaugetes vetes tuleb kaubalaevanduse kaitseks mõödapääsematult kasutada merejõude ning kõige

arenum õhulaevastik ei suudaks kaitsta inglise kaubalaevu Ameerika või Lõuna-Aafrika vetes.

Pealegi tuleb arvestada, et ka lennuväe rakendamisel on oma piirid. Nimelt on lennuvägi oma loomulikus tegevuspiirkonnas kiire ja võimas võitlusvahend, kuid väljaspool seda muutub ta kasutamine väga tülikaks. Näiteks võiks Inglismaalt paisata Lähedasse-Itta sada eskadrilli kahekümnelja tunniga; kuna aga lennukite kandejõud

ei võimalda kaasa võtta tarvilikku materjali ja varustust, siis tuleb kõik, mida uued eskadrillid peaksid vajama, kohale toimetada mereteel, sest siin on tegemist tuhandetesse tonnidesse ulatuva kogumiga. Järelikult peavad mereteed kaitstud olema ja see on sõjalaevastiku ülesanne.

Lõpuks Navalis hoiatab väärettekujuste eest ühe väeligi kõikvõimsusse: kõik relvastatud jõud vajavad koostöös üks-teist ja seda tuleb alati arvestada. (Fr. Mil.)
Lex.

Kaitseväe elu.

3. Jalaväe Polgu lahinguväljadel Kärstnas ja Helmes.

14. juunil s. a. 3. üksik jalaväepataljon korraldas sõjaajaloolise ekskursiooni tutvunemiseks oma väeosa vabadussõjaaegsete lahinguväljadega Kärstnas ja Helmes.

Ekskursioonist võtsid osa pataljoni ohvitserid ja üleajateenijad täies koosseisus ja osa ohvitseri ja üleajateenijaid Valgas asuvatest kaitseväe asutistest. Tagavaraväe-ohvitseri võttis ekskursioonist osa Valgast 2 ja Tõrva allseksioonist 9. Vähene tagavaraväe-ohvitseride osavõtt, eriti Valga ja lähema ümbruskonna ohvitseridelt, oli tingitud samale päevale langenud kaitseliidu Valga maleva Sooru laagrist, millest suur protsent tagavaraväe ohvitseri-kaitseliitlasi oli kohustatud osa võtma. Ekskursiooni juhtis pataljoniülem kolonelleitnant A. Häelme VR I/3.

Rõõmustaval viisil võttis osa ekskursioonist ka vabadussõjaegne 3. jalaväepolgu ülem (praegune 1. diviisi ülem) kindral J. Kruus VR II/3, kes üksikasjaliste selgitustega lahingute käikudest ja isiklike mälestustega sealsetest võitlustest rikastas rahuaegse kaadri teadmisi vabadussõjaaegsetest sündmustest. Ekskursioonist võtsid veel osa „3. Jalaväe Polgu Kaasvõitlejate Ühingu“ liikmed — res. kapten R. Treimuth ja res. v.a.o. Mandli.

Sõit Valgast Kärstnasse ja sealt tagasi, vahepeatustega Helmes ja Tõrvas, teostati omnibusel ja autodel.

Kärstnas kindral J. Kruus andis üldise ülevaate sõjapolitilisest olukorrast meil 1918. a. detsembri lõpus ja 1919. a. jaanuari algpäevil kuni Kärstna ja Aidu (murdeaja) lahinguteni ning selgitas Kärstna ja teiste samaaegsete lahingute tähtsust, rõhutades, et Kärstna lahingutes 3. Jalaväe Polk oman-

das sisemise tugevuse, ühteliituvuse ja kindla võidutahte, mis püsis väeosas mardumatult Vabadussõja võiduka lõpuni.

Majoor J. Madison VR II/3 kandis ette referaadi teemal „Kärstna lahingud 02.—06. 01. 1919.“ Ettekanne teostus kahes kohas: — Kabelimäel (kõrg. 63,9), kust hea üldvaade Kärstna ümbrusele, selgitati järk-järguliselt lahingu tegevust Kärstna all, kuni mõisa lõpliku vallutamiseni; — Kärstna endise kõrtsi juures, kus üksikasjaliselt tutvuneti mõisa vallutamise käiguga ja selle kaitsega pärast mõisa esialgset vallutamist. Ettekanded, täiendatud vastavate skeemidega ja maastikul antud selgitustega, andsid kujuka pildi Kärstna lahingutest. Pärast ettekandeid vaadeldi vabadussõjaaegsete üksuste asukohti ja kallaletungi lähtealuseid, samuti ka vastase osade asukohti.

Kell 1630 alustati tagasisõitu Helme.

Helme kantsil kindral J. Kruus andis ülevaate Helme ja Tõrva lõplikust vallutamisest

3. üksikus jalaväepataljonis on üles kerkinud mõte — tähistada oma eelkäija 3. Jalaväe Polgu võidukat tegevust punaväe vastu Kärstna—Helme—Tõrva—Valga vastastamisel mälestussamba püstitamisega. Ekskursioonil leiti, et kõige sobivamaks kohaks selleks oleks Helme kantsi eelne kungas maantee ääres. „3. Jalaväe Polgu Kaasvõitlejate Ühingu“ liikmetele tehti ülesandeks seda mõtet õhutada ja juhatuses eeltööde asjus läbi rääkida.

Helmest sõideti Tõrva, kus end karastati suplemisega ilusas Ohne jões ja kuulati pargis puhkpillide kontserti. Sellele järgnes „Tuletõrje Seltsi“ ruumes ühine õhtu-

Ülal: Kärstna maastiku üldvaade. — All: Kindral J. Kruus jutustab sõjamälestusi Helmes.

söök, mida korraldas kohalik naiskodu-kaitse. Kell 2000 algas tagasisõit Valka.

Ekskursioon täitis täiel määral temale pandud lootused. Ta lähendas väeosa kaadrit ja res. juhte üksteisele ning elustas neis vabadussõjaaegse 3. Jalaväe Polgu mälestusi ja kangelasvaimu. Sõjaajalooliselt

andis ekskursioon osavõtnuile väärrika õpetunni, süvendades neis vabadussõjaaegsete sündmuste mõistmist ja meelde tuleta-des oma väeosa tegevust selles sangarlikus ajajärgus. Ühtlasi ta aitas kaasa pataljoni kaadrile kui ka reservjuhtidele kodu-maa tundmaõppimiseks. **J. K.**

Kapten Ferdinand Lindeman 50-aastane.

5. juulil s. a. sai 50-aastaseks Varustusvalitsuse relvastusosakonna sekretär kapten Ferdinand Lindeman.

Juubilar on pärit Virumaalt Saksi val-last, sündinud 05. 07. 1886. Üldhariduse sai Tallinna Peetri reaalkoolis, lõpetades tähen-datud kooli põhiklassid 1907 ja täiendus-klassi 1908. aastal. Sõjalise kutse etteval-mistuse omandas Viiburi kindluse suurtü-kiväe polgus, kus juunis 1917 sooritas suur-tükiväe lipniku katsed, ja Tondil alalisväe

ohvitseride kursuste suurtükiväe klassi 1926, kus omandas kaadriohvitseri õigused.

Endisse Vene sõjaväeteenistusse astus vabatahtlikuna oktoobris 1915. Teenis alul Viiburi kindluse õhusõidu roodus. Jaanua-ris 1917 viidi üle sama kindluse 1. suurtüki-väe polku, kust vabanes sõjaväeteenistusest märtsis 1918.

Eesti Vabadussõjast võttis osa alates 13. detsembrist 1918. Teenis alul kindluse suurtükiväe divisjonis. Jaanuaris 1919 mää-

rati kitsarööpmelisele soomusrongile nr. 2 suurlükirühma ülemaks, kellena tegi kaasa kõik rongi poolt punastega peetud lahingud kuni septembrini 1919. Rahu sõlmimisele järgnenud demobilisatsiooni puhul arvati tagavaraväkke 23. juunil 1920.

Kapten F. Lindeman.

Uuesti astus tegelikkude kaitseväeteenistusse märtsis 1925, saades Varustusvalitsuse keemiaosakonna raamatupidaja ja ühtlasi asjaajaja ametkoha. Aprillis 1927 määrati koosseisude ümberkorraldamise tõttu varustusvalitsuse relvastuseosakonna sekretäri kohustetäitjaks ja veebruaris 1929 — sama osakonna sekretäriks, kellena teenib praegugi.

Juubilar ülendati lipnikuks 9. 04. 1917 ning kõrgendati nooremleitnandiks — 11. 02. 1920, leitnandiks — 21. 04. 1920 ja kapteniks — 24. 04. 1930.

Kapten Ferdinand Lindeman on tuntud oma ametialal kohusetruu ohvitserina ning kaasteenijate hulgas heatahtliku ja vastutuleliku seltsimehena.

Soovime juubilarile tema tähtsa hällipäeva puhul palju õnne, jõudu, tervist, pikka iga ja kõike head edaspidises elus.

Kapral Karl Ronk 50-aastane.

15. juulil s. a. saab 50-aastaseks piirivalve Tallinna jaoskonna üleajateenija kapral Karl Ronk.

Kapral Karl Ronk sündis 15. juulil 1886 Tartumaal, Pangodi vallas. Omab algkooli hariduse.

Eesti kaitseväeteenistusse astus 30. nov. 1919 ja määrati Soomusrongide diviisi tagavarapataljoni, 5. dets. 1919 viidi üle teenistusse Tallinna tagavarapolku. Kaitseväeteenistusest vabastati 17. jaan. 1920.

Kapral K. Ronk.

Piirivalve teenistusse astus üleajateenijana 3. veebr. 1923 ja määrati Tallinna jaoskonda valvuri ametkohale. 1. märtsil 1923 määrati telefonist-montööriks ja 16. jaan. 1924 koosseisude vähendamise tagajärjel valvuriks, missugusel kohal teenib praegugi. Kapraliks kõrgendati 1. nov. 1932. Omab Eesti Vabadussõja mälestusmärgi.

Teenistuses on kapral K. Ronk tuntud kohusetruu piirivalvurina ja hinnatud kaasteenijate poolt õiglase ja vastutuleliku inimesena.

Soovime juubilarile järgnevaiks aastaiks parimat tervist, edu ja õnne, et ta veel kaua suudaks täita riigi piiri kaitsmisel oma vastutusrikast ülesannet.

R. U.

Kapral Paul-Friedrich Lukas †

19. juunil s. a. suri Kaitseväe Keskaigemajas kopsutiisikuse tagajärjel piirivalve Tallinna jaoskonna üleajateenija valvur kapral Paul-Friedrich Antoni p. Lukas.

Kapral Paul Lukas sündis 17. septembril 1891. a. Tartus. Omas Tartu Seminari algkooli hariduse. Endisse vene sõjaväkke sundaega teenima kutsuti 29. okt. 1913. a. ja määrati 86. Vilmanstrandski rügementi. Maailmasõja puhkemisel viidi üle teenistusse 67. tagavaradiviisi sanitari kohale. 1915. a. määrati 266. Poretshenski rügementi. Sai 1. aprillil 1916. a. Minski kubermangus Narõtsi all haavata. Peale terveksaamist määrati sama rügemendi muusikakomandosse. 27. veebruaril 1918. a. astus Eesti rahvuslikku sõjaväkke 3. jalaväe rügementi, kust vabastati 5. aprillil 1918. a. 27. maist 1918. a. kuni 27. detsembrini 1918. a. teenis sanitarina Tallinna Linna Keskaigemajas.

Eesti kaitseväeteenistusse astus 27. detsembril 1918. a. ja määrati Tallinna 1. kaitseväe haigemajja sanitari kohale. 10. juunil 1920. a. loeti sama haigla üleajateenijaks. Kaitseväeteenistusest vabastati 11. juunil 1921. a. Peale vabastamist teenis haigemajas edasi eraisikuna kuni 1. juunini 1922. a.

Piirivalve teenistusse astus kapral P. Lukas esimese üleajateenijana 10. jaan. 1923. a. ja määrati piirivalve valitsuse staapi käskjala kohale. Tähen datud kohal tee-

Kapral P. F. Lukas †.

nis vahetpidamata kuni 1. märtsini 1936. a., mil üle viidi Tallinna jaoskonda valvuri ametkohale. Kapraliks kõrgendati 1. novembril 1927. a. Omas Eesti Vabadussõja mälestusmärgi.

Olgu kerge puhata Sul kodumaa mullas!
R. U.

Reservohvitseride elust.

Reservohvitseride kogumine õppuseks Viru-Järva kaitseringkonnas.

10. mail s. a. peeti Rakvere garnisoni ohvitseride kasiinos Viru-Järva kaitseringkonna ülevalt kol. J. Vendelt korraldatud reservohvitseride õppust. Õppuset osavõtt kujunes üle ootuste elavaks: kokku oli tulnud rohkem kui sada reservohvitseri, kv. ametnikku ning arsti ja üle viiekümne tegevteenistuse ohvitseri.

Kogumise eesmärgiks oli värskendada ja täiendada reservohvitseride teadmisi sõjanduslikul alal, juhtida nende tähelepanu ja selgitada võimalusi mitmesuguste praktiliste oskuste täiendamiseks oma erialal vabatahtlikul alusel eeloleva suvise õppeperioodi vältusel ja, lõpuks, anda võimalust suuremal arvul kokku tulla ja üksteisega lähemalt tutvuneda.

Avasõna ütles 1. diviisi ülem kindral J. Kruus, kes tervitas kokkutulnuid ja avaldas tõsist headmeelt reservohvitseride rohkearvulise kokkutuleku puhul. Diviisi ülem

oma hoogsas kõnes rõhutas reservohvitseride suurt tähtsust riigi julgeoleku ja iseisvuse kaitsmisel, toonitades, et reservohvitseri kõrge kutse nõuab pidevat sammu pidamist areneva sõjatehnikaga.

Oma ülesande edukaks täitmiseks on tarvilik, et reservohvitserid järjekindlalt ja süstemaatiliselt täiendaksid oma teadmisi ja oskusi, ühtlasi vaimselt liituksid alalise kaitseväe ohvitserkonnaga ühiseks pereks, kus valitseks vastastikune arusaamine ja üksmeel.

Edasi kõneles reservohvitseride keskspektiooni juhatuses liige res.-kapten F. Kaba, kes andis ülevaate reservohvitseride organiseerimise senistest tulemustest ning selgitas edaspidiseid kavatsusi sellel alal. Referent puudutas kokkuvõtlikult aktuaalsemaid küsimusi reservohvitseride organiseerimise alal, soovitades kõigil hoida kõrgel igapäevase halli argielu kõrval

ohvitseri kutset, kasvatada endas tunnet, et nad igal pool ja alati on reservohvitserid ja jälgida sõjakirjandust, et järsku esilekerkiva vajaduse korral keegi ei astuks võitlusse abituna ja saamatuna.

Pikema ja sisult huvitava ettekandega esines soomusrongide rügemendi ülem kolonel K. Laurits, selgitades viimaseaja silmapaistvamaid uuendusi sõjanduslikul alal.

Reservohvitseride sõjaerialaliste teadmiste ja oskuste täiendamise võimalusi vabatahtlikul alusel eelseisva 1936. a. suvisel õppeperioodil selgitas Viru-Järva kaitseringkonna staabiülema k. t. kolonelleitnant V. Külaots.

Kõik ettekanded võeti koosolijate poolt vastu suure tähelepanelikkuse ja poolehoiuga.

Kõigi osavõtjate heakskiidul otsustati edukalt lõppenud tööpäevalt saata Riigivanemale ja Kaitseväge Ülemjuhatajale tervitustelegrammid, milles konstateeriti alalist valmisolekut riigikaitseks.

Õppus lõppes ühise koosviibimisega garnisoni ohvitseride kasiinos, kus sõbraliik ja ülevas meeleolus koos alalisväge ohvitseridega õpiti üksteist tundma, süvendati endistel aegadel sõlmitud sõprussideid, vesteldi ja arutati edaspidiseid kokkutuleku võimalusi.

Peatse jällenägemise lootuses läksid reservohvitserid laiali, viies äsjalõppenud tööpäevalt kaasa uut äratust ja ergutust.

Samaprogrammilisi õppusi Viru-Järva kaitseringkonnas peeti veel 17. mail s. a. Tapal ja 7. juunil Paides. Ka need reservohvitseride õppused õnnestusid täielikult ja möödusid haruldaselt heas töömeeleolus, eriti just Paides, kus selles linnas ja ümbruses elutsevatest reservohvitseridest oli kokku tulnud ümmarguselt 65% koguarvust.

See on paremaks tõenduseks, et reservohvitserid, olgugi sukeldunud harilikku argipäeva tööle, tunnevad endid ühtlasi ka kaitseväge juhtidena ja neil on küllalt huvi riigikaitse küsimuste vastu.

M. V-i.

Ametlik osa.

RIIGIVANEMA KÄSUKIRJAD KAITSEVÄGEDELE

Nr. 22.

2. juunil 1936. a.

Kõrgendan noorem-leitnandiks täiendusohvitseri õigustega ja vanusega 25. maist 1936. a. lipnik Kaarel Pringi varustusvalitsusest, arvates 31. maist s. a.

Alus: O. T. S. § 66.

K. Päts,

Peaminister,

Riigivanema ülesannetes.

J. Laidoner,

kindral-leitnant,

Kaitseväge Ülemjuhataja.

P. Lill,

kindral-majoor,

Kaitseminister.

Nr. 23.

17. juunil 1936.

Käsin täita hariduse täiendamiseks Prantsuse kõrgemas sõjakooli läkitatud major Johannes Reinola'l (end. Reinglas), ühtlasi kaitseväge esindaja kohuseid Prantsusmaal, arvates 15. juulist s. a.

K. Päts,

Peaminister,

Riigivanema ülesannetes.

J. Laidoner,

kindral-leitnant,

Kaitseväge Ülemjuhataja.

O. Sternbeck,

Kaitseministri k. t.

KAITSEVÄGEDE ÜLEMJUHATAJA KÄSUKIRJAD

Nr. 80.

Tallinnas, 7. mail 1936.

(Kaitseväge staap.)

§ 1.

Alltähenatud ohvitseridele on perekonnaseisuatmetniku otsusega määratud uuteks perekonnanimedeks:

- kolonelleitnant Valter-Martin-Andreas Martinson'ile — „Martma”,
- majoor Voldemar-Otto Avotin'ile VR II/3 — „Aaviste”,
- kapten Joann Madisson'ile — „Madise”,
- kapten Roman Tšernitskile — „Tarn”,
- leitnant Rudolf-Johannes Ludvig'ile VR II/3 — „Rünk”,
- leitnant Voldemar Palloson'ile — „Palusoo”,
- leitnant Hermann-Johannes Vilipson'ile — „Arusoo”,
- leitnant Paul Stundele — „Suude”,
- leitnant Johannes Vind'ile — „Vint”,
- leitnant Oskar Valdsnep'ile — „Valdre”,
- leitnant Eduard Jänesele — „Mandri”.

Õiendus: Lj. nr. 26.

§ 2.

Alltähenatud ohvitseridele on perekonnaseisuatmetniku otsusega määratud uuteks nimedeks ja perekonnanimedeks:

- kapten Friedrich Kikelbach'ile — „Toomas Meritam”,
- leitnant Rudolf-Johannes Martinson'ile — „Ruudu Martma”,
- leitnant Johannes Tsangov'ile — „Juho Taimre.”

Õiendus: Lj. nr. 26.

§ 3.

Kapten Arnold Nõmm'e on perekonnaseisuaametniku otsusega määratud uueks nimeks „Arnu”.

Õiendus: Lj. nr. 26.

§ 4.

Lugeda leitnant Armil-Johannes Loga (Looga) õigeks perekonnanimeks — „Looga”.

Õiendus: Lj. nr. 26.

§ 5.

Lugeda alltähendatud ohvitseride õigeteks nimedeks:

- piirvalvevalitsuse ülemal kindral-major Hans Kurvits'al VR I/2 — „Ants”,
- kapten Joann Madise'l (end. Madisson) — „Juhan”,
- leitnant Johannes Vint'il (end. Vind) — „Juhan”,
- noorem-leitnant Johannes Koplük'ul — „Juhan”,

Õiendus: Lj. nr. 26.

Nr. 104.

Tallinnas, 30. mail 1936.

(Kaitsevägede staap)

§ 1.

Alltähendatud ohvitseridele on perekonnaseisuaametniku otsusega määratud uuteks perekonnanimedeks:

- kaitseleidu Sakalamaa maleva pealikule major Johannes Eisenberg'ile VR II/3 — „Raudmäe”,
- kapten Harry-Ferdinand Otman'ile — „Ottmaa”,
- kapten Evald Pajuson'ile (Pajusson'ile) — „Pajusoo”,
- kapten Jaan Peterson'ile — „Kalvet”.

Õiendus: Lj. nr. 26.

§ 2.

Kapten Heinrich Lugenberg'ile on perekonnaseisuaametniku otsusega määratud uueks nimeks ja perekonnanimeks „Hendrik Lugeveer”.

Õiendus: Lj. nr. 26.

§ 3.

Alltähendatud ohvitseridele on perekonnaseisuaametniku otsusega määratud uuteks nimedeks:

- kapten Vladimir Lang'ole — „Valmar”,
- leitnant Heinrich Agur'ile — „Henn”.

Õiendus: Lj. nr. 26.

Nr. 107.

Tallinnas, 28/30. mail 1936.

(Kaitsevägede staap).

§ 1.

Vabastan vanaduse tõttu tegelikust kaitseväeteenistusest kv. ametniku Eino Ränk'i Naisaare komandantuurist, arvates 1. juulist s. a.

Alus: O. T. S. § 191 ja 191¹.

§ 2.

Avaldan tänu kaitseväes tehtud kauaaegse töö eest kv. ametnikule Eino Ränk'ile tema lahkumise puhul tegelikust kaitseväeteenistusest.

Nr. 112.

Tallinnas, 11. juunil 1936.

(Kaitsevägede staap)

§ 1.

Määrän teenistuse huvides major Johannes Reinola (end. Reinglas) kaitsevägede staabist — sama staabi käskudetäitjaks ohvitseriks, arvates 15. juulist s. a.

Alus: O. T. S. § 93 p. 2, § 121 p. 2 ja § 133 punkt 1.

§ 2.

Käsin läkitada major Johannes Reinola (end. Reinglas), kaitsevägede staabist hariduse täiendamiseks Prantsuse kõrgema sõjakooli, arvates 15. juulist s. a.

Alus: O. T. S. § 158—159.

Nr. 113.

Tallinnas, 11. juunil 1936.

(Kaitsevägede staap)

§ 1.

Määrän teenistuse huvides major Enn Urbalu (end. Uulberg) kaitsevägede staabist — Oru lossi komandandiks, arvates 1. maist s. a.

Oru lossi valitsemise ja lossi ning lossi paragi majandamise alal määrän major Urbalu riigisekretäri käsutusse.

Alus: O. T. S. § 93 p. 2, § 121 p. 1 ja § 133 punkt 1.

§ 2.

Viin üle teenistuse huvides sanitaar-leitnant Arnold Männik'u üksikust lennuväedivisjonist nr. 1. — soomusrongirügemendi, määramiseks sama rügemendi vanema arsti kohustetäitjaks, arvates 15. juunist s. a.

Alus: O. T. S. § 121 p. 1 ja § 133 p. 1.

Õiendus: Lj. nr. 1724.

§ 3.

Käsin läkitada kapten Voldemar Köhler'i kaitseväe ühendatud õppeasutistest — Siseministri käsutusse ajutiseks teenimiseks üheks kuuks, arvates 20. juunist s. a.

Alus: O. T. S. § 166—168.

Õiendus: Lj. nr. 468.

J. Laidoner,

kindral-leitnant,
Kaitsevägede Ülemjuhataja.

KAITSEMINISTRI KÄSUKIRI

Nr. 89.

Tallinnas, 11. juunil 1936.

(Kaitsevägede staap)

Viin üle teenistuse huvides major Enn Urbalu (end. Uulberg) varustusvalitsusest — kaitsevägede staapi, arvates 1. maist s. a.

Alus: O. T. S. § 121 p. 1 ja § 133 p. 1.

N. Reek,

kindral-major,
Kaitseministri eest.

Hundipataljon.

J. Pert.

Vististi pole leidnud lähemat valgustamist nende eestlaste saatuse, elamused ja vintsutused, kes Vabadussõja ajal punaste poolt sunniviisiliselt mobiliseeriti nende väkke. Viimaste saatuse kujunes igati otse karjuvaks: täakide ja mahalaskmise hirmul viidi need lahingusse oma kodumaa ja tööks- pidamise vastu; pääsesid nad aga meie poole üle, või langesid nad vangi — toimiti nendega kui vihatud punaväelastega, kelle vastu ei tuntud halastust ega usaldust.

Ja nii hukkus igapoolse tule all arvukas hulk Lõuna-Eesti noormehi. Neid langes nende kuulidest, kelle võite nad õnnistasid. Neid lasti ka arvukalt maha punaste juhtide käsul — mil nad tõrkusid sealpoolsete ülesandeid täitmast.

Lõuna-Eestis, Võru- ning Petserimaal punased kuulutasid välja sunniviisilise mobilisatsiooni umbes ajal, mil Tartu meie vägedele poolt vabastati, et oma hõredaks jäänud ridu täita. On endastmõistetav, et mitte kõigil noormeestel ei õnnestunud sellest kõrvale hoida. Pealegi kui kõikjal isegi raudteerongidel püüti kinni liisuealisi noormehi ja otsekohe toimetati Võrru sõjaväe arstliku komisjoni ette, kus loomulikult sissejuhtujad tunnistati punasõdureiks.

Sajad noormehed koguti nii Võru- ja Petserimaalt, neist moodustati „Eesti kommunistliku polgu tagavarapataljon,“ mis saadeti Pihkva eelseisse, siinpool jõge asuvasse kasarmuisesse, pataljoniülema komissar Kase alla.

Kuna mobiliseerituile oli juba teada, et eesti väed alustasid võidukäiku, siis nad ootasid vaid ka Lõuna-Eesti, oma kodude vabastamist ning endi ärapääsu kommunistide alt. See nende meelsus andis tunda. Punased asusid nüüd oma tagavarapataljoni ümber kasvatama. Kasarmus käisid agitatsioonikõnesid pidamas Anvelt, Pöögelman ja teised. Kuid nende kõnedel polnud tagajärgi.

Kasarmu ühte otsa ehitati kõnelejaile tribüün. Sõdurid aga jooksid suure kasarmu vastaspoolesse otsa, peitsid end naride alla, kust siis kostis hüüdeid: „Kommunistid kotti!“

Siis asuti sõdureid meelitama, et tulge naride alt välja tribüüni ette. Ka sel polnud tagajärgi ning kõnelejaile tuli vaheti lahkuda tühjalt, s. o. kõnet pidamata.

Siis käsutati sõdurid Pihkvasse Puškini teatrisse miitingule. Kõnelesid Anvelt, Pöögelman ja Kikas. Viimasena kõneles pikakasvuline, muskleis Kikas, kes lausus:

„Meie ridades võib olla valgeid või punaseid. Kuid võibolla on siin ka vahepealseid, memmepoegi — nende koht pole meie seas! Me ei hakka tarvitama nende üle vägivalda. Me oleme valmis neile andma hundipassid, kes end seks järgmisel päeval kantseleis registreerivad, kes siis punakaardi ridadest lahkuda võivad, kuid kes kuski üle kahekümne nelja tunni peatuda ei või ning keda igaüks maha lüüa võib kui koera...“

Mobiliseeritute meeleolu juba kauemat aega oli halb. Neid toideti võõrsil halvasti, nendega käituti halvasti, ja nad ise igatsesid vaid koju.

Nii sünge kui ka polnud viimane ettepanek — ometi leidis otsekohe neid, kes end lubasid järgmisel päeval hundipataljoni registreerida: et ehk seekaudu pääseb siit ära.

Õösel kaalutleti kogu küsimust omavahel. Sõtta minna omade vastu, põgeneda — ja siis viidud saada punaste püssiotste ette, olukord seega täiesti lootusetu. Tülpinud meestele on juba ükskõik, mis edaspidi saab.

Järgmise päeva varahommikul kolm Virumaa poissi: Friedrich Gutman, Felix Talberg ja Aug. Jantra läksid kantseleisse, kus registreerisid end hundipassi saajaiks ehk lindpriiks. Nende eeskuju julgustas teisi. Öhtuks registreeris end „hundipataljoni“ mitusada meest! Uste taga seisis pealegi veel saba, kui registreerimine katkestati.

See sõdurite massiline sissekirjutus hundipataljoni pani jahmatama juhte.

Kui hundipataljonisse sissekirjutanud läksid järgmisel päeval oma hundipasside järele, neid neile ei antud. Alles neljandal päeval nad leidsid kasarmu ustel kirjaliku teadaande, et kõik, kes end üles annud hundipataljoni, loetakse sellest päevast alates aresteerituks.

Ja tõepoolest, neid hõigati teiste seast välja, eraldati omaette kasarmuruumi, mis seisis valvè all.

Aresteeritud otsiti läbi ja neid usutleti. Paljude Virumaa poiste taskudest muu seas leiti ka kaitseliidu tunnistusi. Need mõisteti otsekohe surma. Ja esimesel järgneval päe-

val, Pihkvast Irboska poole ühe metsatuka ääres, üle kümne sõduri ootas oma haua kaldal, kuni samast pataljonist kaaslane selle valmis oli kaevanud — siis kajasid paugud ja surmamõistetud langesid haudadesse...

Äraehmunud säärast asjade käigust, paljud aresteeritud öösel põgenesid Irboska sihis, kus veebruaris 1919 parajasti sõjaliin püsis. Kuid piiril nad võeti ikkagi kinni, toodi tagasi ja jällegi mõisteti surma.

Jälle ühed kaevasid auke ning teised ootasid nende kaldal surma. Ja siis oma hundipataljoni mehi sunniti kaaslasti maha laskma.

Eesti punaste polkudes oli elu vilets, veel viletsam tagavarapataljonis. Hundipataljonis viletsus ületas kõik mõeldavuse piirid.

Leiba siin ei antud, vaid vett, millesse oli segatud rukkijahu. Oleks see kõrtki olnud! Ainult sibulaid saadi rohkem. Nälg kustutati vette segatud sinepijahuga. See köditanud siis suud...

Samal ajal hundipataljoni mehi terroriseeriti ja juureldi. Päriti: kas maaga või maata mees?

Suurem-jagu mehi hirmul valetas, et on maata — neid loeti omadeks, ja läks tagasi punaste poole, et päästa elu. Need saadeti nüüd kommunistlikesse polkudesse.

Kuid ikkagi jäi ka neid, kes tunnistasid, et on peremeeste pojad ja jäid edasi hundipataljoni. Neid jäi lõpuks 45 meest.

Nendega käituti nüüd kui loomadega. Üks vanem Virumaa mees jäi haigeks. Kuid seepeale vaatamata teda sunniti väljakäike puhastama. Ta tuli aga tagasi, vajus narile ning ta sõrmed rinna kohal värisesid krampplikult. Teised nõudsid, et toodagu talle arst. Arst tuli, kraadis palavikku ja lausus: „Palavikku pole, simulant,“ ja läks.

Hetk hiljem mees aga suri.

Vaheti kostis siia ka juba kahurimürinat. Kuidas oodeti siis omi Pihkvasse!

Ühel ööl Pihkvas juhtus rida tulckahjusid. Linn põles korraga kolmest kohast. Punaste seas levis paanika, samuti kasarmus.

Nüüd hundipataljon käsutati järgmisel päeval välja, laaditi vagunisse ja viidi vähem hädaohtlikku kohta, Staaraja Russasse, kus see paigutati vanasse külma kasarmusse, kus mehi toideti veelgi viletsamalt kui seni.

Kasarm omas ka torni. Seal käisid vangid jälgimas Pihkva-Palagoe raudteel sõitvaid ronge, et kas ometi päästjad sealtpoolt ei lähene.

Staaraja Russast hundipataljoni mehed viidi edasi, Luugasse, kus asus Eesti Kesk-

kommuuna ja kus tehti viimseid katseid aresteeritud ümber pöörata.

Kord saabus siia liinilt komissar. Nähes näljast nõrkemas mehi, päris nende terve üle.

Esimese reaga läbi jõudes, oli aruandmise järg teise rea otsas seisva paksu, tugeva Võrumaa poisi käes, kes oli Maaailmasõjas kõhust haavata saanud ning selle tagajärgede all kannatas. See ei oska aga vene keeles oma häda seletada ja lausus vaid: „Kõht on haige...“

Komissar vihastas, tõmbas vöölt mõõga ja sellega veheldes röökis: „See on valgete bande! — Kõik maha tappa!“

Kolm päeva ei antud siis muud kui vett.

Siis tuli viiulikunstnik Sõrmus, kes andis kontserdi ja agiteeris: „Kui tulim üle Soome piiri, mängisin marseillaise'i... Jaanipäeval aga juba mängin Tartu „Vanemuises“ töörahvale...“

Ja mängis siis: „Kas tunned maad, mis Peipsi rannalt?“, „Miks sa nutad, lillekene?“ jne.

Neid laule kuuldus veeresid meeste palgeil pisarad, ainult mitte Sõrmuse sõbralike tunnete tõttu. Siin lasi Sõrmus trükkida ka oma kuulsad üleskutsed „valgetele“ — eesti sõdureile. Neid trükiti vaguni-trükikojas ning hundipataljoni-mehed saadeti trükimasinaid ringi ajama. Neid üleskutseid levitati ohtrasti meie sõdurite seas. Neis seisid, et Sõrmus tahtvat kodumaale, aga täägid seisvat ees... Kuna koju igatsesid vaid üleskutsete trükkimisel kaasaaitavad hundipassimehed.

Keskkommuuna kantseleis olid ametis Võrust pärit olevad Legen ja Helmi Peegli. Need tundsid varem üht hundipataljoni meest, Friedrich Gutmani, kui teatrisõpra ja kutsusid selle endi hulka, kus pakuti rikkalikult sööke ja kutsuti kaasa mängima nende teatris. Need hankisid viimasele ka kerge mat tööd: tal tuli ööseti kantseleis valvel olla. Ühel ööl tutvus ta ühe kantseleis lebava kasti sisuga, selles olid hundipataljoni-meeste seni väljajagamata passid: „Selle ettenäitaja... ei taha töörahva ridades võidelda, sellepärast ta tunnistatakse linnupriiks ja tal ei ole kuskil õigust peatuda üle 24 tunni. Eesti kommunistliku partei keskkomitee.“

Kõige peal oli ta oma pass, siis kaaslaste omad, nende all täitmata plangid. Gutman võtab passid ja jagab need ise välja...

Tal endal õnnestus 8. aprillil pääseda Luuga arstliku komisjoni ette, kus ta kinnitas, et on tagavarapataljoni mees. Kuna ta oli läbi näljutatud ja piinatud — arst tun-

nistas ta kõlbmatuks sõjaväkke, ja lasi kirjutada kojusõidu paberid.

Kahe nädala pärast ta kaotas sideme salaja hundipataljoniga, pääsedes ränkade ja õudsete vahejuhtumiste järele läbi liini kodukülla — kus ta isa oli vahepeal surnuaeda

kantud, samuti paljud sugulased — punaste ohvritena.

Mis sai lõpuks hundipataljoni viimaseist riisimest, kas surid sõdurid seal nälga või piinati surnuks, selle üle pole lähemaid teateid.

Sport.

Eesti esivõistlused kergejõustikus.

4. ja 5. juulil s. a. toimusid Eesti kergejõustiku esivõistlused Tallinnas Kadrioru staadionil.

Käesoleva aasta esivõistlused osutusid suurimateks võistlejate arvult ja konkurent-silt, mis peamiselt oli tingitud olümpiamängude-eelsest elevusest. Ühtlasi need võistlused olid kergejõustiklastele katseteks olümpiamängudele pääsemiseks. Võistlustel saavutati rida silmapaistvaid tagajärgi, millest parimaks osutus R. Toomsalu 100 m jooksu tulemus — 10,8 sek.; paremuselt järgmine oli A. Kuuse kõrgushüppe tulemus — 194 cm. Üldiselt tulemuselt kõige tugevamateks võistlusaladeks kujunesid kaugus- ja kõrgushüpe: kauguses kolm meest korduvalt ületasid 7 m piiri ja kõrguses 5 mehe tagajärjed olid — 194, 185, 180, 175 ja 175 cm. Eriti tubliks tuleb pidada A. Kreek'i tagajärge (15.18) kuulitõukes. Kreek'ist võib kujuneda silmapaistvamaid kuulitõukajaid. Seda võib oletada tema kavakindlast arenemisest. Ta teenib praegu kaitseväes sundaega alles värske noorsõdurina.

Üldiselt kogu ulatuses võistlused olid väga huvitavad ja igatahes väärised suuremal arvul publiku osavõttu pealtvaatajatenä. Kergejõustiku esivõistlustele tuleks pöörata senisest palju suuremat tähelepanu. Oma tähtsuselt need võistlused on kujunenud meie iga-aastasteks suvisteks „olümpiamängudeks“. Nende võistluste tähtsust aitaksime rõhutada osalt ka sellega, kui võistluste avamine toimuks senisest suurema pidulikkusega. Igatahes kergejõustiku esivõistlused peaksid väärima mitte vähem tähelepanu kui meil korraldatud igasugused jalgpallivõistlused.

Võistlustel saavutati alljärgnevad tulemused:

100 m jooksus: 1) R. Toomsalu, Tall. Kalev — 10,8; 2) E. Susi, ASK — 11,2; 3) H. Anton, Tall. Kalev — 11,2; 4) G. Vuht, Tall. Kalev — 11,4; 5) B. Risto, Tall. Kalev — 11,4; 6) J. Toomre, Tall. Kalev.

200 m jooksus: 1) R. Toomsalu, Tall. Kalev — 22,5; 2) V. Nesterov, ASK — 23,5; 3) B. Risto, Tall. Kalev — 24,2; 4) V. Laats, ÜENÜTO — 24,3; 5) E. Kulmar, Tall. Kalev; 6) H. Anton, Tall. Kalev.

400 m jooksus: 1) V. Nesterov, ASK — 51,0; 2) G. Beckman, ASK — 52,7; 3) E. Kulmar, Tall. Kalev — 52,8; 4) V. Laats, ÜENÜTO — 52,8; 5) P. Kutti, ÜENÜTO — 53,4; 6) Allik, ÜENÜTO — 53,9.

800 m jooksus: 1) A. Jür lau, Tall. Kalev — 2.01,6; 2) E. Kulmar, Tall. Kalev — 2.03,1; 3) J. Piliste, ASK — 2,04,8; 4) U. Uba, Tall. Kalev; 5) A. Vaks, ÜENÜTO, 6) J. Koo-vik, Tall. Kalev.

1500 m jooksus: 1) J. Piliste, ASK — 4.07,2; 2) F. Dunkel, Tall. Kalev — 4.07,2; 3) R. Sams, ÜENÜTO — 4.08,0; 4) U. Uba, Tall. Kalev — 4.10,0; 5) A. Jür lau, Tall. Kalev; 6) A. Vaks, ÜENÜTO.

5000 m jooksus: 1) E. Prööm, TPS — 15.55,0; 2) R. Sams, ÜENÜTO — 16.02,0; 3) E. Sepp, Ambla ER — 16.18,2; 4) E. Martin, Tall. Kalev — 16.25,6; 5) A. Korbe, Tall. Kalev — 16.39,4; 6) V. Reinvald, Tall. Kalev — 16.58.

10 000 m jooksus: 1) E. Martin, Tall. Kalev — 33.45,2; 2) K. Kiili, Tall. Kalev — 34.31,4; 3) A. Korbe, Tall. Kalev — 35.33,8; 4) O. Tiidov, Puhkekodu — 36.29,0; 5) A. Jensen, Puhkekodu — 37.40,5; 6) A. Klein-sepp, ÜENÜTO — 37.54,6.

110 m tõkkejooksus: 1) J. Toomre, Tall. Kalev — 15,9; 2) E. Rähn, Tall. Kalev — 16,2; 3) H. Arvo, Sakala; 4) K. Pill, ASK.

400 m tõkkejooksus: 1) P. Kutti, ÜENÜTO — 59,8; 2) G. Beckman, ASK — 59,8; 3) E. Rähn, Tall. Kalev — 61,2; 4) A. Hirv, Tall. Kalev — 62,0; 5) H. Arvo, Sakala — 62,4; 6) A. Ernesaks, Tall. Kalev — 62,7.

4×100 m jooksus: 1) Tallinna Kalevi I meeskond koosseisus: Anton, Toomre, Vuht ja Toomsalu, aeg 43,5 (uus Eesti rekord); 2) ASK II meeskond — 45,3; 3) Tall. Kalevi IV meeskond — 46,4; 4) Sakala — 46,4; 5) ASK I meeskond.

Pilte Eesti kergejõustiku esivõistlustelt 4. ja 5. juulil 1936.

Ülal vasakul: 110 m tõkkejooks, vasakult esimene jooksu võitja J. Toomre. — Ülal paremal: A. Kuuse ületab kõrguse 1.94. — All vasakul: E. Tamm hüppab kaugust 7.28. — All keskel: R. Toomsalu 100 m jooksu lõpp. — All vasakul: 1500 m jooksu veab jooksu võitja J. Piliste.

4×400 m jooksus: 1) ASK I meeskond koosseisus: Feldman, Raska, Beckman ja Nesterov — 3:31,5; 2) Pärnu SK — 3:36,2; 3) Sakala — 3:37,3; 4) ÜENÜTO I meeskond — 3:38,5; 5) ASK II meesk. — 4:01,4.

Kuulitõukes: 1) A. Viiding, TPS — 15.52; 2) A. Kreek, Tall. Kalev — 15.18; 3) A. Tuju, Tall. Kalev — 13.37; 4) T. Õunap, Sakala — 13.35; 5) P. Puna, ÜENÜTO — 13.28; 6) O. Erikson, ASK — 13.20.

Kettaheites: 1) O. Erikson, ASK — 45.39; 2) P. Määrits, Valga ÜENÜ — 43.98; 3) K. Kask, ASK — 43.29; 4) A. Kreek, Tall. Kalev — 40.73; 5) E. Matiisen, Pärnu SK — 39.73; 6) Ilves, Pärnu SK — 39.50.

Odaviskes: 1) A. Mägi, ASK — 61.48; 2) J. Issak, ASK — 59.78; 3) J. Meimer, Pärnu SK — 57.67; 4) V. Uibo, ÜENÜTO — 55.55; 5) T. Õunap, Sakala — 54.16; 6) E. Romeldi, Tall. Kalev — 54.02.

Vasaraheites: 1) K. Annamaa, TPS — 45.85; 2) K. Sule, ASK — 35.80; 3) O. Kirp,

ASK — 30.01; 4) A. Tuju, Tall. Kalev — 27.94; 5) O. Erikson, ASK — 26.87; 6) H. Holland, Sakala — 24.95.

Raskusheites: 1) K. Annamaa, TPS — 16.41; 2) A. Tuju, Tall. Kalev — 13.74; 3) A. Kreek, Tall. Kalev — 13.27; 4) H. Laason, Sakala — 10.80; 5) H. Holland, Sakala — 10.55.

Kaugushüppes: 1) E. Tamm, Tall. Kalev — 7.28; 2) R. Toomsalu, Tall. Kalev — 7.21; 3) N. Küttis, ASK — 7.11; 4) A. Raska, ASK — 6.76; 5) G. Vuht, Tall. Kalev — 6.69; 6) H. Anton, Tall. Kalev — 6.60.

Kõrgushüppes: 1) A. Kuuse, ÜENÜTO — 1.94; 2) E. Järvson, ASK — 1.85; 3) G. Kalm, Tall. Kalev — 1.80; 4) E. Lampson, Sakala — 1.75; 5) H. Koik, Sakala — 1.75; 6) F. Tarkman, Kiviõli SK — 170 (175).

Kolmikhüppes: 1) N. Küttis, ASK — 14.41 (uus Eesti rekord); 2) E. Järvson, ASK — 14.17; 3) A. Raska, ASK — 13.81; 4) A. Armi, Tall. Kalev — 13.80; 5) N. Kalm, Tall.

Kalev — 13.74; 6) G. Kalm, Tall. Kalev — 13.28.

Teivashüppes: 1) E. Ärman, ASK — 3.70; 2) R. Kiipsaar, ASK — 3.60; 3) H. Koik, Sakala — 3.60; 4) H. Kobbin, ASK — 3.40; 5) H. Lindal, Tall. Kalev — 3.40; 6) K. Kask, ASK — 3.30 (3.40).

Tallinna linnavalitsuse poolt annetatud eriauhinna (hõbekarika) — ühekordseks võitmiseks parimale kergejõustiklasele — omandas R. Toomsalu. Tema tulemus 100 m jooksus 10,8 sek. oli parim saavutus võist-

lustel ja protsentuaalselt (95,37%) lähim maailmarekordile.

Spordiorganisatsioonidest üldvõitjaks tuli Tallinna Kalev 159 punktiga; 2) Akadeemiline Spordiklubi — 129; 3) Eesti Ülemaalise Noorsoo Ühenduse Tallinna Osakond — 42; 4) Sakala — 33; 5) Tallinna Politsei Spordiring — 24; 6) Pärnu Spordiklubi — 14; 7) Valga ÜENÜ — 5; 8) Ambla Spordiklubi — 4; 9) Puhkekodu — 3; 10) Kiviõli Spordiklubi 1 punkt.

—i.

Auto-tangi rüg. ja Sidepataljoni Ü.L.Ü. vahelised laskevõistlused väikekaliibri püssist.

7. juunil k. a. toimusid Sidepataljoni laskerajal esimesed Auto-tangi rügemendi ja Sidepataljoni Ü. L. Ü. vahelised võistlused väikekaliibri püssist.

Võistlusel saavutas Sidepataljoni Ü. L. Ü. 2680 silma ja Auto-tangi rüg. Ü. L. Ü. 2505 silma.

Seega Auto-tangi rüg. ja Sidepat. üleaja-

Võistlusest osavõtnud võistlejad ja kohtunikud.

Võistluse tingimuste kohaselt võttis võistlustest osa 12 Auto-tangi rüg. ja 12 Sidepat. Ü. L. Ü. tegevliiget, kusjuures tagajärgede kokkuvõtmisel võeti arvesse vaid kumbagi ühingu 10 parema võistleja tulemused. Laskmine toimus 50 meetrilt kolmest põhisendist á 10 lasku — normaalmärklauda. Võistluslaskmise kestvus proovilaskudega näitamisega kokku 1 tund 30 min.

teenijate kogude poolt väljapandud rändauhinna omandas Sidepataljoni Ü. L. Ü.

Individuaalselt tulid kohtadele ja omandasid auhindu:

1. v. a. o. G. Tähemaa Sidepat. Ü. L. Ü. — 281 silma, 2. v. a. o. V. Allikvee Sidepat. Ü. L. Ü. — 279 s., 3. port. asp. n. a. o. V. Saard Sidepat. Ü. L. Ü. — 272 s., 4. n. a. o. A. Vaap Sidepat. Ü. L. Ü. — 271 s.

5. v. a. o. J. Laide Auto-tangi rüg. Ü. L. Ü. — 270 s., 6. v. a. o. J. Ainula Sidepat. Ü. L. Ü. — 268 s., 7. G. Sepaste Sidepat. Ü. L. Ü. — 267 s., 8. v. a. o. G. Mikivere Sidepat. Ü. L. Ü. — 263 silma.

Võistluste määruse järele on eelnimetatud võistlused perioodilised ja toimuvad igal aastal 1. mai ja 20. juuni vahel.

I.

Valimised

Tallinna Garn. Komandantuuris ja Vahipataljonis 1936. aastal.

Ohvitseridekogu juhatus: esimees — major A. Ratas, abiesimees — major J. Martinson, liikmed — kapten V. Vaidem ja leitnant A. Arenberg; tagavara liikmed — kapten H. Ingermann ja kapten R. Marnot.

Revisjonikomisjon: leitnant H. Markus, leitnant E. Kurs ja kv. ametnik J. Rätsep.

Laenu-hoiukassa asjaajaja — leitnant J. Sillaste.

Üleajateenijatekogu juhatus: esimees — san. v. a. o. A. Lätt, abiesimees — v. a. o. J. Ader, — liikmed v. a. o. E. Paara ja n. a. o. K. Grünberg; tagavara liikmed — v. a. o. L. Kotsmann ja n. a. o. A. Sinka.

Revisjonikomisjon: veltv. M. Liivas, veltv. A. Jalakas ja v. a. o. K. Steinpik.

*

Valimiste tulemusi 5. üksiku jalaväepataljoni üleajateenijatekogus ja Rakvere garnisoni üleajateenijate kasiinos 1936. aastal.

5. üksiku jalaväepataljoni üleajateenijatekogu:

Juhatus: esimees — n. a. o. J. Aam, abiesimees — v. a. o. H. Tõnuri, laekur — v. a. o. F. Lehiste ja sekretär n. a. o. J. Veem; kandidaadid: veltv. A. Mikker VR. II/3 ja v. a. o. A. Vörberg.

Revisjonikomisjon: veltv. O. Rööbing, v. a. o. J. Tammere ja n. a. o. V. Juhandi; kandidaadid: veltv. A. Indlo ja n. a. o. J. Treial.

Majavanem: v. a. o. P. Väk.

Rakvere garnisoni üleajateenijate kasiinos:

Juhatus: esimees — veltv. A. Uusmann, abiesimees — v. a. o. E. Sapsa, laekur — n. a. o. J. Aam, sekretär — v. a. o. K. Parts, ametita liikmed — v. a. o. A. Rohr, v. a. o. H. Tõnuri, n. a. o. H. Tähiste ja n. a. o. K. Kippar.

Revisjonikomisjon: veltv. K. Turu, v. a. o. A. Otter, n. a. o. J. Veem ja n. a. o. E. Tamm.

Majavanem: n. a. o. A. Ranna.

J. A.

*

Valimiste tagajärjed Piirivalve ohvitseride ja üleajateenijate kogudes.

Ohvitseridekogu.

Juhatus: esimees — kolonel A. Engmaa VR I/3 ja II/3, abiesimees — kolonelleitnant A. Serval VR I/3; liikmed — major A. Liius VR II/3 ja major A. Saluoja; tagavaraliikmed — kaptenmajor A. Pup ja major A. Kõrgma (end. Korkmann). Revisjonikomisjon: kolonelleitnant A.

Tõtt ja nalja.

Tagavaraväe-ohvitseride kordamisõppustelt.

Grupijuht: „Kus on kompüli K. P. ja kus kohal praegu, olukorra kohaselt, viibib kompüli?“

Res.-ltn.: „Lännu... Asetüitjaks jättis tingmärgi!“

Viilip VR II/3, kolonelleitn. F. Tõnso VR I/3, major J. Labidas, major A. Tilger VR I/3 ja II/3 ja major K. Sillard (end. Gienemann). Majavanem — kapten K. Matson.

Tallinna jaoskonna üleajateenijatekogu.

Juhatus: esimees — veltv. O. Juurikas; liikmed — veltv. V. Savi, v. a. o. J. Saks ja van. kirj. V. Hiir; tagavaraliikmed — v. a. o. G. Sark ja n. a. o. V. Jalakas. Revisjonikomisjon: instruktore E. Aunmann, veltv. N. Pagi, veltv. E. Siiber, v. a. o. A. Poogen ja n. a. o. J. Meting; tagavaraliikmed — veltv. P. Kulm ja n. a. o. L. Kärsen. Majavanem — veltv. A. Oidram; majavanema abi — kapr. K. Kupp.

Narva jaoskonna üleajateenijatekogu.

Juhatus: esimees — veltv. A. Milder; liikmed — v. a. o. A. Mooses, n. a. o. V. Laurisson ja kapr. R. Vest; tagavaraliikmed — veltv. A. Kivi ja veltv. R. Vaasa. Revisjonikomisjon: veltv. J. Tõnisson, veltv. A. Kapsta ja v. a. o. E. Tiikmann; tagavaraliikmed — v. a. o. A. Kukkk ja kapr. J. Vaht. Majavanem — kapr. H. Loss, majavanema abi — kapr. A. Sepp.

Peipsi jaoskonna üleajateenijatekogu.

Juhatus: esimees — veltv. P. Käis, liikmed — veltv. E. Seren, v. a. o. J. Kokk ja n. a. o. V. Paas; tagavaraliikmed; ohv. aset. H. Matso ja veltv. E. Tamm. Revisjonikomisjon: veltv. A. Lill, veltv. R. Blumann, veltv. J. Kottisse, pootsmann A. Seelep ja n. a. o. K. Sunts. Majavanem veltv. A. Pungas, majavanema abi — rms. J. Saul.

Petseri jaoskonna üleajateenijatekogu.

Juhatus: esimees veltv. H. Põllu (end. Blumberg); liikmed — veltv. A. Saks, veltv. V. Brikker ja v. a. o. J. Iisak; tagavaraliikmed — veltv. A. Koppel ja n. a. o. V. Heljula. Revisjoniko-

misjon: n. a. o. V. Kauts, veltv. J. Zirkel ja veltv. K. Eksta; tagavaraliikmed — veltv. A. Palm ja v. a. o. K. Tähela (end. Sternfeldt).

Lääne jaoskonna Üleajateenijatekogus.

Juhatus: esimees — veltv. J. Leetmaa (end. Leetsmann); liikmed — veltv. J. Jürgenson, kapr. A. Talts ja kapral J. Pöder;; tagavaraliikmed — veltv. E. Ilme VR II/3 ja v. a. o. M. Rahula (end. Martin). Revisjonikomisjonis — veltv. A. Ives, veltv. A. Utsar ja n. a. o. O. Varts; tagavaraliikmed — veltv. E. Teffo ja veltv. A. Vaher. Majavanem — n. a. o. A. Koris.

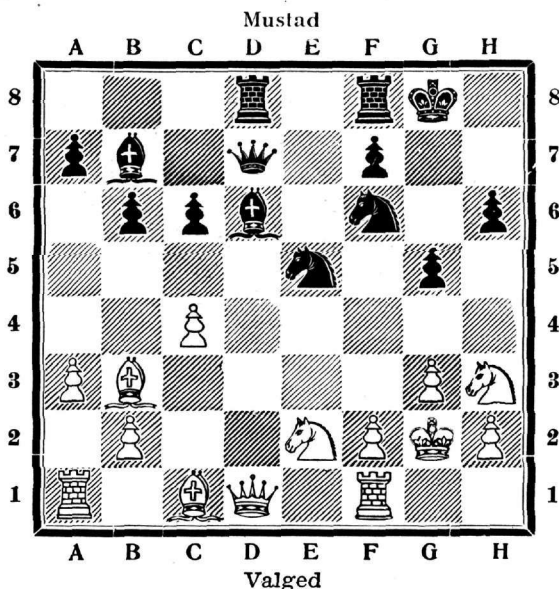
R. U—t.

Male.

Toimetaja: K. Rotberg.

Ülesanne nr. 4 (keskmäng).

4. 02. 1936. Tallinna garnisoni maleklubi meistrivõistluste II voorus tekkis van. allohv. A. Johanson'i (valged) ja noor. allohv. K. Rotberg'i (mustad) vahelises partiis, pärast valgete käiku 20. Rf4—e2 (?), järgmine seis:

Leida valgetele võitev jätk. Lahendus järgmises malenurgas.

Ülesanne nr. 3 lahendus.

1. g6—g7, b2—b1L, 2. g7—g8L+, Lb1—b3+, 3. Lg8 : b3+, Rc1 : b3, 4. Vd1—d5!, Rb3—c1 (kui 4. ... , Rb3—a1 ehk Ka2—a3, siis 5. Vd5—b5 ja must ratsu hävineb ehk järgneb matt), 5. Vd5—a5+, Ka2—b1, 6. Va5—b5+, Kb1—a2 (Kb1—a1, 7. Kc3—c2, Rc1—a2, 8. Vb5—b1 matt), 7. Kc3—c2, Ka2—a3, 8. Kc2 : c1 ja valged võidavad. Kui 2. ... , Ka2—a1, siis 3. Lg8—a8+, Rc1—a2+, 4. Kc3—d2 ja valged võidavad.

Kui 1. ... , b2—b1R+, siis 2. Kc3—c2, Rb1—a3+, 3. Kc2 : c1, Ra3—c4, 4. g7—g8L, Ka2—a1, 5. Lg8—a8+ (liig jäme viga oleks: 5. Lg8 : c4 ??, kuna must kuningas, käike mitte omades, on suitsus ja mäng jääb viiki), Rc4—a3 ja 6. La8 : a3 matt.

PEREKONDLIKKE TEATEID.

Sünde Piirivalves.

Hiumaa rajooni valvuri kapral Osvald Ots'a abikaasal Lindal poeg Vello.

Hiumaa rajooni motoristi van. allohv. Artur Mägi abikaasal Martal poeg Ahti.

Valga rajooni valvuri n. a. o. Arnold Rannik'ul (end. Birnbaum) abikaasal Meetal tütar Laine.

Võõpsu rajooni kordoniülema n. a. o. Ernst Zipp'i abikaasal Lindal tütar Eevi.

Kivitee rajooni valvuri v. a. o. Mihkel Mõtus'e abikaasal Veeral tütar Õie.

U-Irboska rajooni valvuri kapral Vassi'i Lainen'i abikaasal Ainol tütar Malle.

Vasknarva rajooni valvuri kapral Nikolai Oodes'e abikaasal Liidial tütar Galina.

Vhl. „Kõu“ madruse reamees Osvald Aavik'ul abikaasal Marel poeg Rein.

U-Irboska rajooni valvuri kapral Leonhard Kostabi abikaasal Lonnil poeg Ago.

Narva rajooni valvuri kapral Herbert Valger'i abikaasal Johanna-Vilhelminel tütar Elvi.

Tagavaraväe-ohvitserid!

Tellige ja lugege
„SÕDURIT“

Teatame lugupeetud liikmes- ning ostjaskonnale, et

avame 9. juulil s. a. osakonna Viljandis, Tartu t. 4

Lahket külastamist lootes

Sõjaväe Majandusühisuse Juhatus

Vastutav toimetaja kolonelleitnant J. Raud. Tegev toimetaja kapten J. Madise.

A/S. „Ühiselu“ trükk, Tallinnas

A.-S. „EESTI REISIBÜROO“

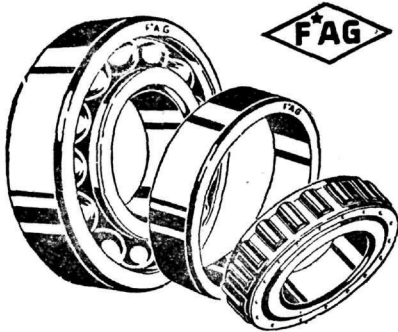
PEAKONTOR: Tallinn, Raekojaplatsil Kinga tän. 3 Tel. 433-20.

OSAKONNAD: Tartu, Suurturg 7. Tel. 3-72.

Pärnu, Rüütli tän., Endla majas. Tel. 1-13.

Telegrammide aadress: ERBO, Tallinn.

- I. Raudteepiletite müük:** a) kõikidesse kodumaa jaamadesse. b) kõikidesse Euroopa suurematesse linnadesse.
- II. Laevapiletite müük:** a) kõikidel kodumaa ja Baltimere liinidel. b) ookeanipiletid inglise, saksa, poola, belgia, prantsuse, rootsi, hollandi, itaalia ja ameerika laevaliinidel, kõikidesse suurematesse ulgumere sadamatesse.
- III. Ohusoidupiletite müük:** „Aero“, „Aerotransport“, „Deruluft“, ja „Loti“ liinidele. Esindus ja agentuur kõikidest suurematest Euroopa reisibüroodest. Rahavahetus ning valuuta ost turistidelt. Välismaa passide ja viisumite muretsemine. Ringsoidupiletid turistidele terves Euroopas. Kohalikkude omnibuste liinide piletid, o.-ü. „Mootor“ ja teised. **NÕUANDED JA ARVESTUSED TASUTA.**

Kugelfischer
Schweinfurt a/m.

Kuullaagrid
Rull-laagrid
Kande-rull-laagrid
Teraskuulid
Transmissioonilaagrid

Järelepärimised
PEAESINDUS

OSCAR WECKMANN
Tallinn, Pärnu mnt. 36-10. Telef. 462-39

Asjatundja

tarvitab ainult

*filme, pabereid,
plaate*

Saadaval igas paremas fotoäris

*Tole olemas ehitusi, millel poleks otstarbekohane
tarvitada tsementi.*

Mitte ainult tulekindlaid elumaju, vabriku- ja kõrvalhooneid linnades ja maal, vaid ka sõidu- ja kõnniteid, sildu, aedu, kaevusid, kanalisatsiooni- ja drenaažitorusid valmistatakse tsemendist.

Igasuguseid seletusi ja nõuandeid tsemendi õige tarvitamise kohta annab tasuta.

**A/S Tsemendivabrik „PORT-KUNDA“ müügikontori juures asuv
nõuandebüroo.** Tallinn, Valli 4-6. Telefon 450-17.
Telegrammi aadr. »ESTOCEMENT«.

Asutatud 1857. a.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri Osäühisus

VABRIKUD Kreenholmis, Narva lähedal

JUHATUS: Tallinnas, Pikk 68. Telefon 426-63

MÜÜGIKOHT: Kaubandus A.-S. „Kreenbalt“,
Tallinn, S. Karja 13. Telefon 425-14

MÜÜK AINULT SUUREL ARVUL